

BÖRZSÖNYI HELI KON

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

IV. évfolyam 11. szám, 2009. november

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

Misik Tamásné csuhé-bábjai

Tartalom:

- 3. o.: Imaféle Annához;** (Ketykó István verse)
4.-5. o. : Adventi rondó; (Pongrácz Ágnes verse)
6. o.: Huzatban; (Végh Tamás verse)
8.-11. o.: Hármasszöveg; (Kö-Szabó Imre írása)
12.-14. o.: Margitka álma; Azt énekedl!; (Kovács T. István írásai)
16.-18. o.: Amikor hullanak a levelek; (Móritz Mátyás írása)
20.-29. o.: Galgaguta történetéből; Herencsény történetéből; (Végh József képes helytörténeti írásai)
30.-33. o.: Talány; Újkori latrok; Vita helyett; Posztmodern; (Csáky Károly versei)
34.-36. o.: Idén az ősz; (Magdás Emőke verse)
38. o.: Őszi csatavesztés; (Csapó Lajos verse)
39. o.: Tépett hitem; (Kontra Marika Szvita verse)
40.-41. o.: Háromszög; (Szajbely Zsolt írása)
42. o.: Az idős vasfoga; (Székács László verse)
44.-45. o.: Akire nem érvényes a latin közmondás; (Videcz Ferenc megemlékezése)
46. o.: Üzenet; (Videcz Ferenc verse)
48.-52. o.: Otthonjártat; (Handó Péter írása)
54.-57. o.: Hajléktalan az operában; (Fecsó Zoltán írása)
58.-69. o.: Szakrális emlékek Bernecebarátiban; (Csáky Károly képes helytörténeti írása)
70.-78. o.: Most látható a természetben: 12. rész, december; (Balog István természetismereti rovata)
79.-80. o.: Évszakaim; (Balog István verse)
82.-84. o.: Auditor: Dudamel, urbánturbó, rakendroll; (Szávai Attila írása)
86.-89. o.: Bemutatjuk: Misik Tamásné népi kézműves;
90.-91. o.: Évszakok; (Lestyán Ferencné verse)
92. o.: Az út vége; (Koczeth László írása)
94.-95. o.: A parázs szunnyadni készül; (Borsi István verse)
96. o.: Kisvárosi este; (Hörömpő Gergely verse)
97. o.: Programajánló;
98. o.: Pályázat a Spangár-díjra;
99. o.: Impresszum;

**E havi számunkat a Rétságon élő és alkotó Misik Tamásné kézműves tárgyainak képeivel díszítettük.
Köszönet a közlés jogáért. A Szerk.**

KETYKÓ ISTVÁN

Imaféle Annához

*Anna - ki jó, hogy vagy e földön,
szenteltessék meg szép neved,
és engedd, hogy kiömljön belőlem a szó: jó veled!*

*Áldott vagy te a lányok között
és áldott benned a türelem,
pedig már a rét is ködbe öltözött,
s mi még mindig hallgatunk: én veled, te velem.*

*Jöjjön el a mi országunk,
ha te is úgy akarod,
árnyék ne látszódjon rajtunk,
csak fény - haragod
messze elkerüljön ,
inkább - akár a ciklámen -
nyíljon ki nevetésed és hozzád meneküljön
lelkem - később testem is!*

Ámen.

Budapest, 1989. november 3.

PONGRÁCZ ÁGNES

Adventi rondó

Talán fentről, az égből néz egy angyal,
egy asszony egy konyhában elmereng,
keringőt lát, jövőt, fiát egy frakkban,
talán fentről, az égből néz egy angyal,
hallgatja, míg a srác anyját biztatja:
“felkérlek, és majd táncolok veled”.
Talán fentről, az égből néz egy angyal,
egy asszony egy konyhában megremeg.

December táján, zúzmarás este
meleg szemekre csillámot szór a fagy,
az asszony épp az órához les fel,
december táján, zúzmarás este
nehéz kabátot, mint pihét tesz fel,
s villan kisebb fiának izmos karja.
December táján, zúzmarás este
meleg szemekre párákat szór a fagy.

Huszonnégy éve egy gyermek megfogant,
fiú volt tán, sosem született meg,
“a bátyjuk lenne most” - sikít egy magzat,
huszonnégy éve egy gyermek megfogant,
pólyája nem lett, és az asszony hallgat,
azóta kint hoz minden december.
Huszonnégy éve egy gyermek megfogant,
ember volt tán, sosem született meg.

Ne sírj, anyám, miért emészted magad,
alig múltál tizenhét, emlékszel,
boldog voltál, de rád dőltek házfalak,
ne sírj, anyám, miért emészted magad,
karácsonyunkat még örömmel hagytad,
de átaludtál téli ünnepet.
Sírj, jó anyám, örökre emészd magad,
alig múltál tizenhét, emlékezz.

Adventkor rózsa nyílt ki egy kertben,
bimbóban meghalt Sáron rózsája ma
a műtőasztalon, s mennybe ment fel,
adventkor rózsa nyílt ki egy kertben,
a lány arcán patakban a könnyek,
az orvos kérdez: “fáj?” “nem úgy...” - ezt mondja.
Adventkor rózsa nyílt ki egy kertben,
bimbóban meghalt Sáron rózsája ma.

Talán fentről, az égből néz egy angyal,
egy asszony egy konyhában elmereng,
december táján, zúzmarás este
meleg szemekre csillámot szór a fagy,
huszonnégy éve egy gyermek megfogant,
fiú volt tán, sosem született meg,
és most fentről, az égből néz egy angyal,
ne sírj, anyám, miért emészted magad,
alig múltál tizenhét, emlékszel,
adventkor rózsa nyílt ki egy kertben,
bimbóban meghalt, Sáron rózsája ma
anyjához ér, az égben él egy angyal.

VÉGH TAMÁS

Huzatban

Ma reggel újra Attilára gondolok,
Hogyan kellene pontosan és szépen,
Ahogyan érdemes volna,
Húzni, tolni, rakni, emelni, illeszteni,
Minden idomot, hideg tökéletességű fémet,
Hogy összeálljon végre a mű kezeink alatt,
S feledni a munkaidőt, s az árát.
Tudom: nem kéne, hogy fájjon
Minden milliószor megtett, öreg mozdulat,
Mikor jobb időkben, még jobbra vártam,
Nyugodt öregkorról álmodva egyszerűen,
Nem gondolván arra, hogy naiv álmomat
Ennyi akaratlan változás tizedeli, szeli darabokra,
Kihagyva minden számításból engem...

KŐ-SZABÓ IMRE

Hármas csavarorsó

Félix minden reggel menetrendszerűen emeleti lakásából lejött a Zöldhetes presszóba, hogy megigya fél unikumát, melyhez kísérlőként kijárt neki egy üveg hideg sör is. Itt lakott a közelben, azt nem lehet megmondani, hogy hány sarokra, mert ezek az emeletes házak olyan rendezett rendetlenségben, egy építész által megszabott rendben épültek, hogy abban egyértelműen eligazodni nem lehetett. Úgy mondták, ha erre irányult a kérdés, hogy a kisbolttal szemben. Így már mindenki tudta, hogy Félix hol lakik. Nőtlen fiatalember volt, közel a harminchoz. Barna, arcába lógó nagy haját szüntelenül igazgatta, mert ha fejét egy meghatározott dőlési szögnél előbbre billentette, teljes függönyként borult arcába. Őt ez nem zavarta, szinte természetes mozdulattal igazította vissza, ha kellett, akkor percenként. Inkább a beszélgető partnernél volt felfedezhető némi értetlenség ezekre a mozdulatokra, de mit volt mit tenni, el kellett fogadni. Félix egyetemet végzett, így beszéde is eléggé választékos volt, mindenhez hozzá tudott szólni, és jó humorral áldotta meg a sors. Ebben a pici, néhány négyzetméteres presszóban mindjárt a pult mellett, a sarokban volt a törzshelye. Valóban kicsi volt ez a helyiség. Régen ez egy étterem ruhatára volt, de az új tulajdonos, aki megvette az éttermet és most egy mezőgazdasági boltot üzemeltet benne, leválasztotta a ruhatárat a két wc-vel, és ebből lett a Zöldhetes. Összesen három asztal volt benne, kilenc ülőhellyel. A fal mellett körbe könyöklő magasságban pult húzódott, de esténként mégis elfért benne italozásra, dohányzásra, beszélgetésre váróan legalább húsz ember.

A kiszolgáló, felszolgáló, inkább pultos, Barbara volt. Ő egy aranyos, kedves, alacsony, szőke, kékszemű huszonnégy év körüli asszony. Megvolt rajta minden, tökéletes látványt nyújtott. Asszonynak mondták, mert volt már két gyereke. Mindenkihez kedves tudott lenni, ott volt szinte minden nap. Néha-néha vett csak ki egy-egy szabadnapot. Köztudott volt, hogy sokan csak kedves mosolyáért, egy-két szaváért tértek be ide, felüdülni, lehörpintve közben pár korsó sört. A történetnek eddig nincs semmi különlegessége, csak akkor kapott ez a két ember egy bizonyos csavarorsót, amikor kiderült, hogy közelebbi viszony fűzi őket össze. Úgy kezdődött, mármint látványosan és félreérthetetlenül, hogy Barbara két gyereke naponta, mikor végeztek az iskolában, betértek anyjukhoz. Ő eligazította az alsó osztályos nebulókat, kaptak egy csokit, és irány haza. Első alkalommal akkor volt meglepő a dolog, amikor a két gyerek -leány volt a nagyobbik- Félixhez ültek le. Ebből aztán, ahogy Félix foglalkozott velük, rögtön kítűnt, hogy Barbara nem véletlenül mosolyog még bájosabban, mint eddig. Aztán köztudott lett, hogy Félixnél laknak, hiszen ez a két és fél szobás lakás neki egyedül óriási, és Barbarának és két gyerekének pedig ez az albérlet szinte kapóra jött. A rosszmájúak, vagy inkább az irigyek, sóvárgóbbak, akik mohó szemmel nézték Barbara minden idegeket borzoló mozgását, úgy gondolták, könnyen kifizeti azt a járandóságot, melyet Félix az albérletért kér és még nem is esik nehezére. Talán nem is tévedtek, szívesen lettek volna ők is albérletet adó házigazdák.

Itt, a Zöldhetesben tanyázott elég sokat egy lány is. Jucus volt a neve, legalább is ezen a becenéven ismerte mindenki. Ő is szőke volt, de termetre Barbara ellentéte, mert eléggé erős, telt idomokkal, főleg a mellei voltak óriásiak. Sokszor leült Félix asztalához, ott beszélgetett, de többen tudták, hogy egy sportos, taxis sráccal fut jelenleg. Ha a taxis srác éppen szolgálatban volt, vagy csak a droszton parkírozott várva a sült galambot, akkor Jucus szabad volt. Mivel munkahelye nem volt, fölös idejével azt tehetett, amit akart. Legtöbbször ilyenkor Tamás mellé szegődött. Tamás földmérő volt, járta a környéket, mérte a telkeket. Itt tanyázott a Zöldhetesben, ez volt a kiindulási helye. Volt neki egy hatszázas Trabantja. Ez a kocsi fogalom volt, mert fogalma sem volt Tamásnak, hogy fog egyáltalán beindulni. Ha úgy döntöttek, hogy Jucus megy Tamással, mert a mérésnél valakinek a kitűző lécet is fogni kellett, akkor azt Tamás rendes órabérrel el is számolta a lánynak, ebben nem volt semmi hiba. Tehát, ilyenkor indulás előtt hosszú percekig kellett tologatni ezt a műanyag csoda jószágot, hogy erőre kapjon, és egyáltalán elinduljon. Már megszokott látvány nyújtott ilyenkor egy nyitott ajtajú Trabant, amelyet ott Tamás, Jucus meg hátul tolt, majd Tamás beugrott a lendületet kapott kocsiba és próbálta beindítani. Ezt az indítási figurát többször is elpróbálták, amíg szerencsére beindult a szerkezet. Tamás mindig mondogatta: - Csak egyszer jönne egy balek, akire rászózhánám ezt a tragacsot. Öt korsó sörért vihetné is! Jucusra jellemző volt, hogy csapódott ide, oda, nem tudott megállapodni, pedig nagyon szeretett volna, de valahogy nem sikerült neki. Így békén is hagyták, csak olyan jó haver volt. Ebben a formában, párosítással, napi kapcsolatokkal élte életét a Zöldhetes és vendégei.

Már-már mindenki beleszokott ebbe a helyzetbe, amikor jött a hír, hogy Félixet az este elvitte a rendőrség. Barbara kiborult, sírt, alig tudott dolgozni, erről ment a beszélgetés egész nap. Azt rebesgették, hogy Félix belekerült valamiféle sikkasztásba, az összeg több millióra rúg. A kívülálló azt tapasztalta, hogy Félix rendre a Zöldhetesben ül, néha megy el pár órára, aztán visszajön és beszélget, viccelődik. Nagy ivónak nem volt mondható, olyan átlagos fogyasztó volt. Ha a nőkre terelődött a szó, akkor mindig kifejezte, hogy a csinos, jó alakúak tetszenek neki. Az volt az összefoglaló megállapítása, hogy: - Nem az élvezeteket kell halmozni, hanem a halmokat kell élvezni! Ezzel általában nagy nevetés közben minden férfi egyetértett. Annyit lehetett még tudni Félixről, hogy apjának nagy szőlője és gyümölcsöse van. Több száz hektó boruk szokott teremni, értékesítéssel is foglalkoznak, a szakmája kertészmérnök volt.

Két nap múlva Félixet kiengedték, az esetről nem sokat beszélt. Többször megjelent a rendőrségen, de a dolgokról nem nyilatkozott. Telt, múlt az idő, aztán kitűzték az első tárgyalás napját. Barbara szabadnapot vett ki, és Félixszel együtt ment a tárgyalásra. Nagyon izgatott volt, szinte nem lehetett ezzel a kedves asszonnyal szót váltani. Asszonyi ösztöne nem hagyta cserbe, amikor rosszat sejtett. Ugyanis a tárgyalás után Félixet letartóztatták, előzetesbe került. Úgy látszott, a sikkasztás beigazolódott. Az ügyvédje azt mondta, fel kell készülni a legrosszabbra. Félix biztosan börtönbe kerül, a legkevesebb, amit kiróhatnak rá, két év. Feszült napok, hetek, hónapok következtek. Barbara sokszor kiborult. – Mi lesz velünk? Megint kereshetek albérletet! – mondogatta. Csak akkor nyugodott meg, amikor egy fogdai látogatás után azt mondta: - Félix megengedte, hogy továbbra is ott lakjunk. Várni fogjuk! Ezzel szinte mindenki egyetértett, ebben a helyzetben ez volt a legtermészetesebb. Várni, mást úgysem lehet tenni, de még nem tudni mennyi az az idő, amit véglegesen kiszabnak rá. Az ügyvéd is vigasztalta, nem kell ezt olyan tragikusan felfogni, mondogatta, de maga sem hitt benne.

Aztán egy kicsit felpörögtek az események, újabb tárgyalás, sajnos több napig tartott, a végén a bíró első fokon valóban két év börtönt szabott ki. Az ügyvéd azonnal fellebbezett, Félix a tárgyalásokon nyugodt volt. Olyan érzés fogta el az embert, mintha tudná: - Ezt nem lehet megfordítani, ennek így kell lennie! És volt benne igazság. A másodfokú tárgyalásra néhány hónapot kellett várni. Úgy látszik, az ügyvéd jól összeszedte gondolatait, meg az új bíró is másként látta a dolgokat, Félix tizenhét hónapot kapott, melyet Baracsán kell letöltenie. Ebből előzetesen már letelt hat hónap, tehát a végleges, ezután következő távollét: - egy év! – Ezt kibírjuk! – mondta Barbara. – Levelezünk, meglátogatjuk, neki is könnyebb lesz!

Félixet átvitték Baracsára. Barbara mesélte a harmadik látogatás után, hogy a raktárba osztották be. Ő ott zakó, nadrág, zokni, cipő, lepedőfelelős. Így is volt, Félix e magas beosztás ellen nem tiltakozott, könnyedséggel viselte, sőt úgy mérlegelte, az egyetemen tanult számviteli ismereteit jól tudja hasznosítani a hó végi gatya elszámolásnál. Ismerve Félix belenyugvó viselkedését, korábbi humoros, kiegyenlítésre törekvő magatartását, azt lehetett összegezni, hogy átvészeli a rászabott időket. Talán megújulva, más emberként lép majd ki újból a szabad életbe.

Teltek a napok, hetek, sőt hónapok, ismételten. A Zöldhetes vendégei először azt tapasztalták, Barbara átvészelte az első nehéz heteket. Újból visszatért mosolygós vidámsága. Szerették a vendégek és a tulajnak Barbara által mindig tele volt a bugyellárisa. Nyolc hónap telhetett el, amikor egyik este megjelent egy magas, vékony srác. Az volt a különleges ismertetőjele, hogy a vállán függött hosszú pánntal, egy hatalmas, kékszínű sporttáska. Olyan érzése támadt az embernek, hogy ez a fickó biztosan élsportoló. Lehet, hogy teniszező, lehet, hogy úszó, abban a nagy táskában hordja felszerelését, és be-beugrik egy pohár sörre. Kezdetben nem is volt jelentősége az egésznek, Barbara úgy beszélt vele, mint minden kedves vendéggel. A hórihorgas srác megjelenése pár hét után egyre gyakoribb lett, és a történet a második csavarorsót akkor szenvedte el, amikor egyik reggel Barbara együtt jött a nagytáskás sráccal a kisbolttól. Erre a képre a nyitásra váró, féldecire sóvárgó vendégek közös megállapítással reagáltak: - Ott aludt nála! Csak a Félix meg ne tudja!

Egyelőre hallgattak, de ez az óvatos hallgatás egy idő után átcsapott irigykedő sugdolózkodásba, majd később mindenki elmondhatta magáról, hogy a történetek felől jól értesült. Aztán ez a titok is nyílt titok lett. Barbaráék nem titkoltak semmit. Mindenre fény derült, mint általában. A nagytáska titka is eldőlt, ugyanis kiderült a hórihorgasról, hogy üzletkötő, és zokniban utazik. El is adott pár csomag férfi zoknit az esti sörözések során. – Mi lesz Félixszel? Ez a kérdés ezek után már senkit sem érdekelt. Senkit! Talán egy valakit ... Sőt úgy alakultak a dolgok, hogy a colos fickó istápolta Barbara gyerekeit, többször hazament velük tanulni, a srácok könnyen váltottak, hiszen modern nevelést kaptak, nem csodálkoztak semmin. Egyik este a colos megkörményezte Tamást. Először csak beszélgettek, már olyan formában, hogy ő a Barbara fiúja, hiszen innentől kezdve így tudta mindenki. Aztán a folytatásban azt tapasztalták, hogy Tamás meg a colos tologatja a Trabantot, mellyel a végén a zokniügynök távozott. Értetlenül néztek Tamásra, amikor látták a nagytáskás távozását a Trabanttal. – Most kipróbálja, ha megfelel neki, megveszi! – mondta egykedvűen, mert maga sem bízott abban, hogy ezt a roncsot, valaki birtokolni szeretné.

Félix szabadulásának időpontja egyre közeledett. Egyesek már előre dörzsölték a kezüket, micsoda botrány lesz, ha ezt megtudja. Szinte mindenki itt akart lenni, de nem tudták az időpontot.

Ezen vitatkoztak egyik este, amikor Jucus megszólalt, és annyit mondott: - November huszadikán szabadul! Nézték rá meglepetten, mintha azt kérdeznék tőle: - Te ezt honnan tudod? Jucus érezte a kimondatlan kérdést, így még hozzá tette: - Az apja mondta!

Ez a válasz megnyugtató volt, de mindjárt számolásra is készítette őket. Aztán gyorsan kiderült, még három hét van hátra. Mondták is: - Kibírta a képzést! Frankó srác! Mások hozzátették: - Szerzett még egy diplomát, börtön diplomát!

Aztán csendes, várakozó napok következtek. Egyik reggel azonban azon lepődtek meg a vendégek, hogy a pultban Barbara helyett a tulaj szolgálta ki az italokat. Értetlenül néztek a vendégek, a tulaj meg is magyarázta: - Ne csodálkozzatok, Barbara felmondott, elköltözött Sárbogárdra.

Ez volt a váratlan villámcsapás, aztán ahogy felocsúdtak a meglepetésből, Félixre nézve úgy gondolták, ez a legjobb megoldás. Még volt hátra öt nap. A jól értesültek azt is tudták, hogy azért mentek Sárbogárdra, mert a colosnak ott van háza, ott fognak lakni. – Barbara talál munkát egy másik presszóban! – mondta valaki. Ezzel egyet is értettek, de a következő bejelentést, melyet egy még jobban értesült tett, néma csend követte: - Barbara három hónapos terhes!

Erre aztán mit lehetett mondani? Egyelőre semmit! Valakiben az is felötlött, így a nagy letaglózások sorában, hogy mi lesz Tamás trabantjával? Erre aztán nem volt semmiféle válasz. Tamás egykedvűen csak annyit fűzött hozzá: - Most már viheti a zoknijait, kocsi! Az élet ment tovább, peregtek a napok. Már pontosan nem tudta senki megmondani, olyan napi pontossággal, hogy Félixnek mikor kell megjelenni a szabad életben, csak arra lettek figyelmesek egyik reggel, úgy féltíz körül, hogy a kisbolt felől jön két alak. Az egyik leány, a másik fiú. A leányt könnyen felismerték, mert ő volt a Jucus. Belekarolt a fiúba. – Nézd, új sráca van a babának! – mondta hirtelen valaki. – Jóképű fickó! – tette hozzá a báméskodók közül valaki. – Ismerős a járása! – kiáltott egy másik. – Te ez a Félix! Aztán, ahogy közelebb értek, fel lehetett ismerni, tényleg a Félix volt. Rövidre volt vágva a haja, egy kicsit meg is hízott a börtönkoszton, kiegyensúlyozottá vált. A báméskodókban egy pillanatra megállt a lélegzet. Nem akarták elhinni, hogy lehet még egy újabb, harmadik csavarorsó ebben a történetben, de aztán mindenkibe visszatért a normális lélegzetvétel. Ez is lehet! – gondolták és felemelték poharukat, hogy köszöntsék Félixet. Nagy ováció kezdődött. Mindenki elé új pohár került, Félix mesélt, jókedvűen, magabiztosan. Jucus nem tágitott mellőle, de úgy látta mindenki, Félixszet ez nem zavarta, sőt, kedveskedő megértéssel fordult többször a leány felé. Jucus jóleső érzéssel nyugtázta Félix megértő magatartását. Ez a nap a nagy visszatérés napjaként vonult be a Zöldhetes történetébe. Az utcáról betérő ismeretleneket is megkínálták egy itallal. Olyan volt itt a hangulat már estére, mint egy nagy lakodalomban. Előkerült egy magnós rádió is, valaki bele lökött egy kazettát, aztán elindult a dalolás, páran még tánra is perdültek. Éjjel egy órakor is szólt a zene, még szerencse, hogy a közelben csak boltok voltak, meg egy iskola, de azok már régen bezártak.

Aztán ez a nap is elmúlt. Félix visszatért régi szokásához, reggel, a korábbi megszokott időben lejött a Zöldhetesbe, csak annyi változás volt, hogy Jucus mindig elkísérte. Később, a szóbeszédből még annyit lehetett tudni, hogy a sikkasztás, az tény volt, csak nem Félix követte el, hanem az apja. Sajnos ő nagyon beteg volt, így a családi tanács ráosztotta a lapokat, melyet nyerőként ő vett fel, tehette, mert volt alatta több mint tízmillió forint.

KOVÁCS T. ISTVÁN

Margitka álma

Szobába zárt a szünni nem akaró eső. Fénytelen, hűvös napok követték egymást. Meguntam már az olvasást, a tv-nézést. Csak üldögéltem az ablak melletti fotelben, szabadjára engedve a gondolataimat. Egyszerre, valahol az emlékek láthatatlan albumából előbukkant Margitka alakja, aki már nincs itt közöttünk. Viszonylag még fiatalon vitte el őt a gyerekkori árvaságban szerzett lelki és testi betegsége.

Filléres gondok közt kereste a boldogság elérhetetlen vágyait. Ezek igen szerények voltak.

Margitka egy alkalommal elemesélte, hogy álmában nagyon nagy összeget nyert a Lottón. Amikor felébredt, elgondolkozott azon, hogy milyen jó lenne, ha ez az álom valóra is válhatna. Mert akkor kicserélhetné az öreg konyhabútorait. Vásárolna egy olyan étkészletet, amilyennel bármilyen rendű-rangú vendégének pironkodás nélkül teríthet. Mert bizony, nekik még csak az a régi van, amit a férje szüleitől kaptak a házasságuk elején.

Vennének egy nagyobb tv-készüléket. Modernebbet a meglévőnél. Talán egy kicsi kertecskét is, ahonnet tavasszal saját termésű salátát lehetne hazahozni a konyhára és friss gyümölcsöt szemezgetni a fáról. Két különszobásra cserélnék az egyszoba alkovosot. Ott lakna a gyerek, akit örökbe fogadnának, mert nekik azt sem adta meg a sors. Mindennel ellátnák, taníttatnák. Nem úgy nevelnék, mint őt, aki oly kevés melegséget kaphatott, s mégis szeretettel gondol a nevelőszüleire. Meghallgattuk és próbáltuk megérteni Margitkát szegényt, de a macskája miatt sokat neveltünk magunk közt. Milukának becézte a csúnyácska, vörös exkandúrt. Parizerrel és mindenféle finomságokkal táplálta, emberi tulajdonságokkal ruházta fel, beszélt hozzá, símogatta, becézgette.

Leszállékolt nyugdíjas volt Margitka és mint ilyen, napközben nyomasztóan magányos. Amíg a férje dolgozott, neki az a macska volt az egyetlen társa. Ahhoz szokott beszélni. Dédelgette, korholta, a változó pillanatok történései szerint.

Egy alkalommal nyaralni mentek, és ránk bízta Miluka gondozását. Egy papírlapra felírta az állat étrendjét, amin különféle finomságok szerepeltek. Olyanok, hogy azokkal bármelyik kisgyereknek is lehetett volna kedveskedni. Pénzt is adott a bevásárláshoz, hogy lássuk el gondosan a cicust addig is, amíg ők oda lesznek.

Margitka kérése elől semmiképpen sem lehetett kitérni.

A szomszédjaik minden nap kaján vigyorral fogadtak, ha megláttak bennünket.

-Na, jönnek megpapiztatni a Milukát?

Rég volt. Szerettük, de úgy igazából mi sem nagyon értettük meg Margitkát. Csak mostanában gondolok rá én is, hogy pár év óta bekönyörögte magát hozzánk egy valahonnét kidobott, síró-rívó, fekete-fehér színekben pompázó cicus, akit a lányom hozott fel maga is könnyek között, az utcáról. Azóta biztosabbak vagyunk abban, hogy a macskának is vannak az emberéhez hasonló tulajdonságai. Már maga az is, hogy sokba kerül az eltartása, gondozása. Visszaél azzal, hogy megszeretik és aztán a csínytevései ellenére sem lehet tőle megválni. Csak azt eszi meg, ami a kedvére való. Ha ilyet nem kap, képes napokig éhségsztrájkolni, mert tudja, hogy végül úgyis ő lesz a győztes. Akár az ember, ő is vágyik a szeretetre, símogatásra, egy kis játszadozásra. Ha olyan a kedve, nyikkan egyet, ölbe ugrik, dorombol. Munka közben felül az íróasztalomra, nem hagy dolgozni, kapkod a számítógép klaviatúráján billentyűző újjaim után. Ha viszont én akarom ölbe kapni, kiugrik a kezeim közül.

Lehet, hogy ha most ezt másoknak elmesélem, rajtam is úgy nevetnek, ahogy annak idején mi neveltünk Margitkán? Rajta akkor is nagyot derültünk, mikor azt a lottós álmát mesélve, úgy folytatta: Azért ő még most is felkeresné a már biztosan nagyon idős nevelőszüleit. Meghálálná, hogy törődtek vele, segítene a legnagyobb gondjaikon. Adna egy kis pénzt a távol élő rokonainak, mert ha ők ugyan nem is nagyon érdeklődtek a sorsa iránt gyerekkorában, ő azt is megérti, mert nekik is megvolt a maguk baja. Bántani pedig nem bántották meg semmivel sem. Hát akkor, hadd tudják meg, mi az igazi rokonság.

-Szóval, ahogy számolgattam ott a konyhaasztalon mindent összeadva, az jött ki, hogy úgy elosztogattam a nyereségemet másoknak, hogy a végeredmény szerint nekem már nem is jut arra, amit meg akartam venni. - mondta Margitka olyan csalódott szomorúsággal, mintha nem is álmában, hanem a valóságban lett volna övé az a főnyereség.

Azt énekeld!

Azt énekeld, hogy " *Párnája a havas árok,/feje fölött varjú károg./*" -szóltam oda apámnak az asztal másik feléről, de aztán helyette én kezdtem el a nótát, mutatóujjammal a mennyezetet fenyegetve.

Jó kedvünk volt. Tüzelt bennünket a szőlőkertünkben termett otelló bor is. A névnap vendégeinkkel átszelllemülve daloltuk együtt a nótát, mintha mi magunk írtuk volna a szövegét.

Különös érzelmi hullámhosszra hangolódtunk, átadva magunkat az együttlét örömeinek. Fénylettek a kemény, kálvinista homlokok, mintha öklelésre szegeződnének dacosan, csakis az egyetlen igazság hitében, ami kizárólag az övék.

Más igazságot itt nem is lenne érdemes hangoztatni, mert akkor azonnal felbillenne a békesség pohara- gondoltam ilyenkor mindig, ha együtt voltunk apám öreg barátaival, testvérrel, rokonnal, akik a háború előtt az egyikük otthonában bújtak össze téli estéken. Tompított fényű petróleumlámpa mellett, a telepes rádión hallgatták akkor még Moszkva hangját. Várták, hogy mit üzennek onnét a magyar parasztnak, kisiparos szabómesternek, cipésznek, földnélkül tengődő napszámosnak. A háború után viszont, ha még nem merült le a rádió erőforrása, vagy sikerült valahogy újra szert tenni, akkor már az amerikai rádió hangját igyekezett befogni a házigazda. Az is üzent valami biztatót, mert a biztatásnak nincs semmi kockázata. Amíg a férfiak hallgatóztak, a háziasszony a kemencepadkán bóbiskolt. Mert hát, a félhomályban fenni sem lehetett a rokkán. Lefeküdni sem, míg nem mennek haza a mindig ott alkalmatlankodók.

-Hogy a fene enne meg azt a rádiót, a politikával együtt! -gondolhatta biztosan, ha kimondani nem is mondhatta.

Fekete, kicsit deresedő, hullámos haja volt még akkor mindegyik férfiembernek. Fekete csillagként fénylett a szemük is. Talán kun örökség ez -gondoltam azóta sokszor, hogy tán kunok volnánk, bár itt mindenki ősmagyaroknak tartotta magát, akkor is, ha netán Rozner lett volna a vezetéckneve.

Az persze igaz, hogy földrajzilag közel van a mi falunkhoz a nagykunsági Karcag. Egy ideig közös is volt a határunk. A tájszólásunk is ugyanaz. Dédnagyapáink oda jártak vásárolni, de a karcagiak is jöttek, ha nálunk volt a vásár. Verekedés is volt olykor, a mindig kéznél levő fokossal, görbebottal, ha alkalmasint nézetkülönbségre került a sor. Ez pedig leginkább a vásári lacikonyha ponyvai alatt robbant ki, s folytatódott aztán kint, a sátor előtt. Ahogy ezt Szűcs Sándor, vidékünk néprajzosa is megírta egykor.

-Na, vegyük fel!- emelte meg most a decispoharat apám, a nóta végén. Nálunk, meg ott, ahol én ismerősként jártam gyerekkoromban, mindenütt decispoharaból itták az otellót, stampedlival kínálták a szilvapálinkát. Általában mértékletesen éltek az emberek mifelénk. Egy-két kirívó személy persze mindig akadt közöttük, de a mértéket nem tartó iszákost lenézték. A köszönő viszonyon kívül távolságot tartottak velük szemben, s ezek idős korukban magukra maradtak. Ki szociális otthonban végezte, ki még rosszabbul, s a temetéséhez se nagyon sorakoztak az önkéntes sírásók.

Koccantak, csilingeltek a poharak. Anyám kalácsát is dícsérték a vendégeink.

Valahol, a nyugdíjas életükhöz közeledve egy kicsit fényesebben sütött rájuk a nap. Volt egy kis szélcsend akkor a magyar életben. Így nevezte azt az időszakot Illyés Gyula is. Nem kellett már a disznótor előtt vágási engedélyt kérni. Főleg nem eltitkolni a napját. A beszolgáltatás is csak a rossz emlékek közé tartozott, ami olykor-olykor egy-egy eset felemlítése alkalmával még anekdotává is vidámodott. Földműves rokonaim nagyjából megbékéltek már a tsz-el is, csak a beszerzés emlékei miatt nem volt felhőtlen ez a béke. A magyar parasztember tulajdonképpen megértette, hogy a nagyüzemi gazdálkodás előnyösebb, mint a szalagparcellás napi robot, de ez utóbbiban nem parancsolt neki senki. Ezt a függetlenséget féltette. Függetlenedni vonult vissza időről-időre a háztájiba is, ahol azt és úgy tett, amit akart. Ott gazdának érezte magát. Ő volt maga a brigádvezető, az elnök, a szabad ember.

Kisiparos ismerőseink is jól tudták, hogy biztonságosabb életük lenne az ipari szövetkezetben, de ott ők is csak munkásoknak érezték volna magukat, az elnök parancsnoksága alatt. Nem pedig mester úrnak, ahogy az emberek tisztelték meg őket, ha különben szegényes is volt a műhelyük.

Szerencsére, most a tv-t sem kapcsolta be senki, tehát dalolhattuk a „*Marosmenti fenyveserdőt*”, meg azt, hogy "*Kisangyalom, ha még egyszer/ veled együtt lehetnék./*"

Néha én is megpróbáltam egy-két népdalt becsempészni a névnap műsorba, de olyankor a legtöbben csak figyeltek, hallgatták a szólószómat. Mondtam is, hogy kár ezeket elfelejteni. Hiszen ez az igazi. A népdal.

-Miért? Tán nem az a népdal Fiam, amit a nép énekel?- néztek rám csodálkozva az öregek, akik persze, csak hozzám

képest voltak még akkor azok. Aztán belekezdtek egy másik kedvenc nótájukba, amit egy zeneszerző barátom több más hasonlóval együtt egyszer magnetofonszalagra énekeltetett velem, mondván; -Ezek úgynevezett ponyvaballadák. Így kezdődött: - „*Szépen legel a kisasszony gulyája./ A Kisasszony maga sétál utána.*”/Már messziről kiáltja a gulyásnak,/ szívem Jancsi, terítsd le a subádat./”

Ezt is úgy énekelték, mintha maguk mesélnék el a gulyáslegény, meg az alispán lánya, végül tragikus szerelmi történetét. A dalosok közt karnagy nélkül is megvolt az összhang. Csak nagyritkán fordult elő, hogy rászóltak valamelyik társukra:

-Ne siess!

A jó énekhangjukat fitogtatók sem akartak kiténni a többi közül, mást letorkolva, mint ahogy mostanában tapasztalom, ha nagyritkán dalra fakadnak valamilyen összejövétel résztvevői. Az enyémekek még tudtak mulatni, de a mai társaságokban én csak az óbégatást tapasztalom, ha nagyritkán ilyen közegbe kerülök, ami ritkán fordul már elő.

„*Zúg az erdő, zúg a nádas./ Elmegyek én titőletek./ A fekete éjszakába.*” kezdett rá valaki, és ettől kicsit megborzongtam, mert én is elmentem közülük. Látogatóban vagyok itthon. Másnap véget ér az ünnep. Visszavisz a fekete vonat a pesti idegenségbe. Pedig itt lenne jó köztük, ebben az emberi melegségben. Csakhogy, mindenki kénytelen a megélhetése után menni. Az ambícióját követni a maga tsz-ébe. Az életünk úgy van elrendezve, hogy tulajdonképpen mindenki civilizált bérszolga, akár gyárba jár, akár irodában dolgozik. Még a főnököknek is van főnökük. Kivételek csak az igazán gazdagok lehetnek, akik így-úgy vagyont szerezve, függetleníthetik magukat.-jutott eszembe ez a gondolatlánc.

Daloltunk egész este. A dal felszabadított, összeforrasztott bennünket. Később már az asszonyok hangja is színezte a kórust, de azért úgy tizenegy óra tájban szedelődzködni kezdtek valamennyien. Magukra öltötték az ágyakra halmozott nagykabátokat, a régimódi, jó meleg kucsákat, s köszönték a szíves vendéglátást.

Puritán, szépbeszédű öregeim! Eljön majd az ideje, hogy elveszítelek titeket. Csak a hangotok visszhangzik majd felejthetetlenül. Azt őrzöm meg a lelkem mélyében. -sejtettem meg akkor, és ez így is lett.

-Utódaitok civódnak majd az örökségen. Elszáradnak majd az újjaitok szorítását őrző szőlővesszők. Szépen gondozott veteményes kertjeitekben elburjánzik majd a gyom. A tágas legelők fűvét nem tapossák többé nehéz csizmáitok.

Ezt gondoltam én, mikor elköszöntek, és a kiskapuig kísértem őket. Ballagtak lassan ki ebbe, ki amabba az irányba, hazafelé a téli éjszakában. Elmentek már azóta oda is, ahonnan nem lehet visszatérni.

Csak én dudorászom még magamban sokszor önkéntelenül a régi nótát, amelynek egy maradék foszlánya megmaradt az emlékezetemben:”...*Párnája a havas árok,/ feje fölött varjú károg./ Kísérgeti régóta már./ Egyre mondja, hogy kár, kár, kár.*”/

MÓRITZ MÁTYÁS

Amikor hullanak a levelek

A költő a ligeti bolyongások helyett a temetőt választotta. Még csak meg sem reggelizett. Valahogy nem kívánta a hús gyümölcsöket, melyek úgy heverték az üvegtálon, akár csak ha festve lettek volna. A költő csak arra gondolt, hogy ha el nem felejtí majd, versbe írja a nehéz, sötét-smaragd szőlőt, meg a hatalmas, jáspisfényű körtét, de most úgy érezte, hogy sietnie kell. Mintha valaki intett volna neki, hogy szedje a lábait. Fejére nyomta fekete kalapját, kezébe vette lomha botját. Az út közben gyakran elmosolyodott, még többször hallgatott. Ismerőseihez sietett, csendes lélekkel. Mehetett volna villamossal is, de semmi kedve nem volt ugrálni, kétségbeesetten csimpaszkodni az emberfürtbe, láthatatlanná válni a sokadalomban. Hidak, alagutak alatt vágatva azon morfondírozva, hogy ha leesik, bizony szörnyethal azon nyomban. Ezen a napon nem akart az életével játszani. Meg amúgy is: a költő úgy érezte, hogy mindenki és minduntalan őt nézné, gyűlölettel vegyes kíváncsisággal, hogy hátha a nyakát szegi. Kölönc lett volna csak? Inkább a hidakon gyalogolt, és nézte a vizet. Járókelő alig akadt. Élvezte a csöndet, hogy az egyetlen zaj csupán a jéggé merevedő hullámok csikorgása, a víz édes lármája, amelyet máskor túlharsog és elfojt a kocsizörgés, a nyári éj, a lombnesz, az ívlámpák fényében táncoló porszem, a legyek, a rovarok, és nem utolsó sorban a szitakötők égtelen muzsikája. Hosszan csodálta a jégtáblákat, ahogy üvegzejükkel megtöltik a novemberi hajnalt. Ahogy koccanva ütődtek a hídpilléreknek.

Milyen komikus és vicces is lenne -gondolta-, ha egy zongorát tenne a jégtáblára hátára, meg egy asztalt a közepére, körülültetné emberekkel, akik pezsgőspoharukat emelgetnék. Ilyen is csak az ő fantáziájában foganhat meg. De hát ezért költő. Vagy legalábbis valami olyasféle szerzet. Korábban is sokszor gyalogolt erre, de most az eszébe sem jutott az a pár hónappal ezelőtti eset, mikor egyedül ő látta, amint egy hajléktalan forma ember összeesett és meghalt az utcán, nem messze a híd lábától. De nem szólhatott róla senkinek, és az emberek reggel sem tudták, hogy mi történt. Nem írtak az esetről. Ezért is határozta el, hogy ő bizony majd tollat ragad, és versbe önti ezt a furcsa esetet.

De most első a temető. Ahol egy fölfelé kapaszkodó lankán frissen ásott sírgödör mellett ült a sírásó, munkája után, fáradtan. Be-betekintve a sírba, mely mélyebbnek látszott a föld legmélyebb pontjánál is. Egy újabb elesett várja, hogy ide temessék. Ő már nem érthette meg a haditechnika új felfedezését, amelyről komoly emberek, orvosok, egyre többet beszéltek, arról a golyóról, mely nemcsak pusztítani, de gyógyítani is képes. Ez a golyó mindjárt kis patikát visz a testbe. Egy csöpp golyócsot, mely letörli az első vért, fertőtlenítőszer, egy csipetnyit, mely rögtön meggátolja a fertőzést. Azonkívül a sebessége egy részét rögtön felhasználja arra, hogy a sebet megpuhítsa és bekötözze. Szóval van benne egy icipici ápolónő is meg egy orvos is, akit nem lehet látni.

A költő nem is mászott tovább a képzelet kalandos lajtorjáján, inkább megszólította a sírásót, akivel rögtön a sírgödör mélységét beszéltek meg, amely egy centi hijján százkilencven volt. A költő ha beleáll, a feje búbjá talán még ki is látszott volna. Persze reklamálni nem reklamálhatott volna, hogy miért nem ennyi az ennyi, és miért annyi az annyi, hiszen a sírnak ilyen mélynek kell lennie, ha tetszik, ha nem, ha van ellenvetés, ha nincsen. Így szabja meg a törvény. Ez a hivatalos. Az állásával meg ki játszana, ha már nyugdíjas állás. A sírásó amúgy is sokat dolgozik a sírokon, ezzel talán egy egész napot is elbíbelődött, hiszen a domb, melybe ásta, nyers volt, zsiros agyagföld.

Ilyenkor annyira beleméregül a munkába, hogy talán arról sem értesülne, ha kitör egy újabb háború. Ugyanolyan nap lenne számára az is, mint a többi. Töltött paprikát ebédelne, világos sört inna hozzá, és fehér kenyeret törne. Itt ülne továbbra is a helyén, nem szólna neki senki, hogy miről marad le. Nem ugrálna, nem rohanna megvenni a délutáni lapokat, nem is olvasná el őket. Nem mondana neki semmit az ég, még ha olyan színű is lenne mint egy gumiköpeny. Végezné a dolgát, még ha lógna is az eső lába, még ha alattomos szellők is ráncigálnák a temetői fák lombjait. Ő ugyanúgy, senkitől és semmitől nem zavartatva magát, ásítana bele a világba, hogy aztán újra belecsendüljön a csendbe az ásó.

A sírban egy öngyilkos fog majd feküdni, a homlokán, a halántékán, vagy a mellén egy-egy piros lyukkal. Halálában is olyan csendes lesz mint életében, melyben határtalanul tudott gyűlölni. A költő talán még verset is írhatna erről az örökkévaló gyűlöletről, arról a napról, mikor az öngyilkos rájött, hogy az igazi és legfőbb ellenségét a tükörben kell keresnie.

Mikor először kelt birokra velem, és ölte a visító és ordító testet, kegyetlenül, mint böllér az áldozatát, pisztollyal, kötéllel, vagy vízzel. Ő is préda lett, hogy hosszú testével, hosszú lábaival, hosszú karjaival a halottakkal ismerkedjék. Hogy megszokja a halált is, arcán a fáradt mosollyal. De ő is csak egy lesz a sok közül, hiszen egy napra hat-hét temetés is esik, de nem ritka ennek a duplája sem. Nagyon ritka az, amikor nem temetnek senkit. A sírásó talán az idejét sem tudja, hogy mikor esett meg az ilyen csoda. Mikor a Jóisten megpihent egy kicsit a sok halál csodálása után.

Az öngyilkos fiatalember sírja az is lehet, hogy megsüpped majd a koszorúk súlyától, amit rádobálnak azok akik szerették, és akiről az öngyilkos nem is tudott. A nedvesség majd elpárolog, és a súlytól a talaj megereszkedik, -lezuhan. A rátemetés sem kizárt –vakarta kopasz feje búbját a sírásó. Lehet, hogy egy egykor volt szerető, vagy a fiatalember felesége az ura után öli magát, rendelkezve arról, hogy egy sírba temessék a férjével, -szeretőjével. Ilyenkor föltárjuk a sírt, hogy együtt legyenek. Koporsóból persze, ahogy az életből sem a legjobbat kapják, mert fenyőfáról még csak nem is álmodhatnak, de talán még bükkről, vagy tölgyről sem. Ráhányják legfeljebb a szép cinkplé koporsójukra a földet, aztán rögvést be is horpad, és összeroskad. Öt perc se kell és elhantolják a sírt, főleg ha semmi fizetség sem jár munkájukért. Bár ez a harminc év alatt, mióta sírásó lett a sírásó, még nem igen esett meg velem.

Ő volt a legöregebb, aki mint amolyan tanárember egyengette a kezdőket, akik afféle napszámosok voltak, zsellérgyerekek, falusiak. Fiatalok. Huszonéves forma gyerekek. Ő is ennyi idősen kezdte, mikor már unta a cserepes mesterséget, az edények készítését, amiből jóformán még kenyérré sem tellett. Pedig annak előtte éppen így volt a bőrdíszművek készítésével is, amit szeretett csinálni, de hamar be kellett látnia, hogy nem akadnak vevők, akik mégis vettek volna valamit, inkább az olcsóbb és silányabb portékát keresték. Csizmákat is készített, hiszen az apja csizmadia volt, mióta csak az esztétudta, és aki nem is nagyon örült egyszem fia elhatározásának, mert hogy mégis mit fog szólni majd a falu apraja és nagyja, és amúgy is: szép mesterség mind a bőráru készítés, mind a cserepesesség, miért kell eldobni mindkettőt egy olyan piszkos munkáért mint a sírásás? A sírásó csak annyit tudott mondani az apjának, hogy ő úgy gondolta... majd dühös mozdulattal az asztalra csapott, és nyomban elnémult. Szedte a batyuját, és nekiindult a temetőnek. Arra még csak a rémálmaiban sem gondolt, hogy az apja végrendeletében őt kéri meg, hogy helyezze örök nyugalomra.

Minden nap meglátogathatná apja sírját, de erre nem sokszor vitte rá a lélek. Sokszor messzire elkerülte a sírhantot, és azokat nézte, akik húsz-harminc éve, minden áldott nap, jó időben, rossz időben, kiöltözve látogatják halottaikat. Mindig ugyanabban az órában jönnek, és szertartásszerűen ugyanazokat a mozdulatokat teszik, és mondatokat hebegik. Mint akik fogadalmat tettek egyszer, mint akiket a bűntudat, vagy ne adj Isten az unalom csalt ki a temetőbe. Némelyikük úgy tekintget jobbra és balra, mint aki már a jövőendő sírhelyét keresi.

Olyanról is hallottam, hogy egy édesanya, mivel nem akadt „egyes”-koporsó, jutányos áron magának is vett egy sírhelyet, és a lányának is. Az biztos nagyon örült neki mikor megtudta a hírt, és megkapta az erről szóló okmányokat mondjuk a születésnapján, vagy a szent karácsony éjjelén... Síri egy öreget sem látott még, fiatal szülőket viszont annál inkább, akik a gyermeküket, nagylányukat veszítették el. Vagy fiatalember, akik a mennyasszonyuknak tesznek minden nap húségesküt, mintha minden nap eljegyeznék halott kedvesüket.

A öregeknek minden nap halottak napja van, akár csak Kínában. Ebben a vén, konzervatív országban az életet szinte megállítja a halál. A jámbor kínai állandóan sírokat látogat, tarackokat durrogat, füstöl a halottak tiszteletére, és malacot, rizset, mandolát visz nekik enni. Errefelé csak a szuper, vagy hiper, vagy gigamarketekben beszerszerzett elemes-mécsesek jutnak, vagy a kiskertekben szedett virág, vagy legjobb esetben egy másik sírról ellopott és a virágüzletbe újra értékesítésre kerülő virágcsokor. Mert megesik az ilyen. Pedig nekik, a halottaknak nincs szükségük a gyertyánkra, amint egykor érintetlenül hagyták azt a korsó vizet és gyümölcsöstálat is, melyet a sír mellé tettek az ittmaradtak. Ők mindezekről lemondhatnak, mert övük az az öröm, az a láz, szabadság, hogy nincsenek, és névtelenek, mint a porszemek, vagy a fűszálak a mezőn. Nekünk hagyják alamizsnául a fényt, kik még vagyunk, a szegényeknek, hogy megvilágosítsák kunyhójukat, és kezükben ezzel a lobogó gyertyával megtalálják azt a kaput, melyen ők már áthaladtak. A mi sötétségünk olyan sötét, hogy csak a fény hat rajta keresztül, mely éles és bántó, mint a fájdalom nyilallása.

–Ennél szebben és találóbban én magam sem fogalmazhattam volna, gondolta a költő, és rácsodálkozott a sírásóra. Aki ennyi eltemetett halott után is egészséges maradt, mind testileg, mind lelkileg, mind szellemileg. Nem mondta magát babonásnak, ahogy nem is félt semmitől. Se a haláltól, se a szellemektől, se a kísértetektől. És angyalokról még csak nem is álmodik.

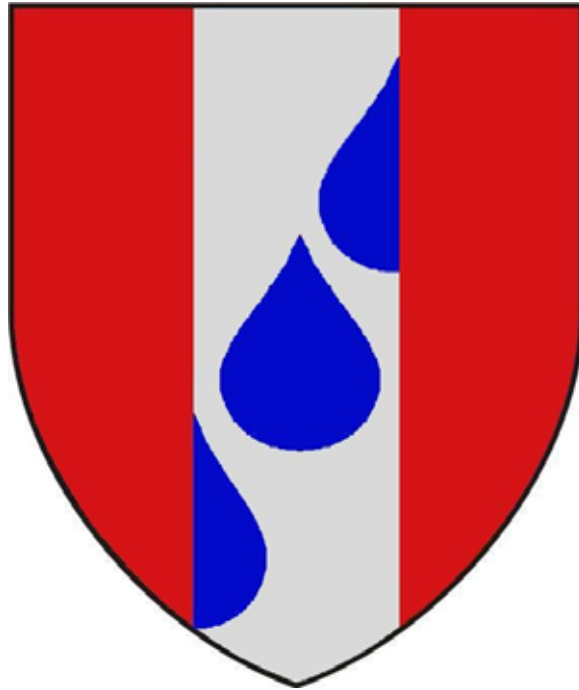
És hogy miért?

Emlékezett egy esetre, mikor látogatóba ment egy szegény rokonhoz. Utáltam a hasznos holmikat és a tápláló eledeleket (mesélte), a jó meleg télire való kelmék helyett cifra rongyokat kívántam és az egészséges főzelék helyett színes lekvárt, mellyel legalább egy hétre el lehet rontani a gyomromat. Bementem a rokonnal a szobájába, mely kopár volt és örömtelen, így karácsony előtt is. Ő maga hasonlított egy józan magánhivatalnokhoz, aki már nem vár semmit. Észrevettem, hogy üres a játékosládája. -Hát a játékaid hol vannak? -Elvitték. -Ki? -Az angyal. - suttogta a kis rokon titokzatosan, és rám nézett, egyszerűen. -A költő maga előtt látta a sírásót, amit az udvari lakás ablakán kitekint a felleges égboltra, és ott látja az angyalt: a szegénység bús angyalát, aki az idén elviszi a szegény gyermekek játékait a gazdag gyermekekhez. A „Mikor halunk meg?” kérdésre már nem is igen akart felelni a sírásó. Talán tavasszal, -de még inkább ősszel. Áprilisban, -de még inkább novemberben, amikor a fák rügyeznek és hullanak a levelek, és velük pusztulnak az emberek. A költő végül elkészönt. Fejére nyomta fekete kalapját, kezébe vette lomha botját. És hazafelé vette az irányt a Kerepesi temetőből. Útközben vett egy friss, november 3.-ai (csütörtöki) lapot.

VÉGH JÓZSEF

Galgaguta történetéből

Galgaguta címere

Már a rézkorban lakott e terület, erről ásatások és leletek tanúskodnak. Az első írásos emlék 1387-ből származik. Zsigmond-kori oklevéltár említi, hogy “Gutha vámszedőhely” Szanda várához tartó útvonalon. A településnek több birtokosa is volt. 1450-1472 között a váci püspökséghez tartozott 1472-ben a Szobi családé. Az egyházi anyakönyvek és a Canonica Visitációból megtudjuk, hogy régen rácok lakták az ősi települést, görög katolikus vallással. Ezen a helyen (az evangélikus temető dombján) ásatások során görög feliratú érmét is találtak a kutatók. A török támadás ellen a dombon álló templomot védőárokka l vették körül, mely még ma is látható. A település 1549-től adózott a töröknek, és a hódoltság ideje alatt a budai szandzsákhöz tartozott, 1562-re elnéptelenedett és még 1614-ben is pusztaként említik. A törökök látván, hogy ebből semmilyen hasznuk nem származik, 1543 körül szláv ajkú lakosokat telepítettek a Galga Nógrádsáp felé eső részére és az Acsa felé eső részt Nagygutának, Nógrádkövesd felé eső részét Kisgutának nevezték el. A korabeli iratok tanulsága szerint 1660.-ban Balassa Imre birtokolta a helység felét. A török idők után 1715.-ben 6 magyar és 7 szlovák, 1720.-ban 7 magyar és 21 szlovák háztartást írtak össze.

1849-ben a község eredete óta talán a legsomorúbb év következett, az országban dühöngött a belháború, amely az általános európai politikai forrongás következménye volt. Ezenkívül hazánkban eddig ismeretlen betegség, a kolera ütötte fel a fejét, mely oly mértékben pusztított, hogy a község lakóinak tized részét egy év alatt elsodorta. Ezután következett a július 13.-án pénteken délelőtt 9 óra körül a falusi kovácműhelyből szerencsétlenül kipattanó szikra miatti tűzvész, amely rövid idő alatt 35 házat, a paplakot, a templomot, a tornyot és az iskolát is elhamvasztotta. Az újjáépítés a 19. század végéig tartott. A faluban fennmaradt több népi lakóház a 19. - 20. század fordulóján.

Látnivalók a településen

Az evangélikus templom

A feljegyzések szerint a község régi temploma már az evangélikusoké volt, de azt 1702-ben, 1711-ben és 1746-ban romosnak írták le, romjait még 1785-ben is említették. A mai templom 1775 és 1777 között épült késő barokk stílusban, Beniczky Sámuel udvari tanácsos és személynök anyagi támogatásával. 1791.-ben a torony közvetlen a templom mellé lett építve, június 6.-ára virradóra az egész torony alapjáig ledőlt, melyet 1793. július 18-ára építettek újjá emberfeletti erőfeszítések árán. Hajójának boltozata 1793-ban repedezni kezdett, ezért lebontották, s 1797-ben síkmennyezet készült helyette. 1810-ben és 1823-ban tornyát, 1833-ban a templomot javították. 1849-ben a templom tűzvész áldozata lett a település több épületével együtt. Ezután az istentiszteleteket a szabad ég alatt, pajtában, a templom leégett falai közt, majd később az iskolában tartották. 1852-ben ismét tűzvész pusztította, melynek során harangjai megsemmisültek, a karzat összedőlt. A templom napjainkig fennmaradt harangjait Thury János és fia harangöntők készítették, melyeket 1899. november 1.-jén Dr. Baltik Frigyes püspök úr szentelt fel.

A templom egyhajós, keletelt, előreugró homlokzati tornyos. Tornya négyszintes, tagolt. Szegmentíves záródású keskenyebb szentélye homorú ívekkel kapcsolódik a hajóhoz. A torony és a hajó déli falában egy-egy kökeretes bejárat nyílik, mindkét oldalfalát három-három kosáriréses ablak töri át. A háromboltszakaszos templomhajót síkfödém fedi, szentélye boltozott. Karzatát két pillér tartja, főoltára klasszicista stílusú.

A galgagutai evangélikus templom

A templom falán az I. világháború hőseit felsoroló emléktábla, templom szomszédságában kialakított parkban a II. világháború hőseinek három emlékműve látható. A parkban további három, fából faragott emlékmű áll. Az egyik honfoglaló eleinkre, a második az 1848-49-es szabadságharc, míg a harmadik az 1956-os eseményekre emlékezik. A templom másik oldalán tekinthető meg a falumúzeum.

Galgautai hírességek

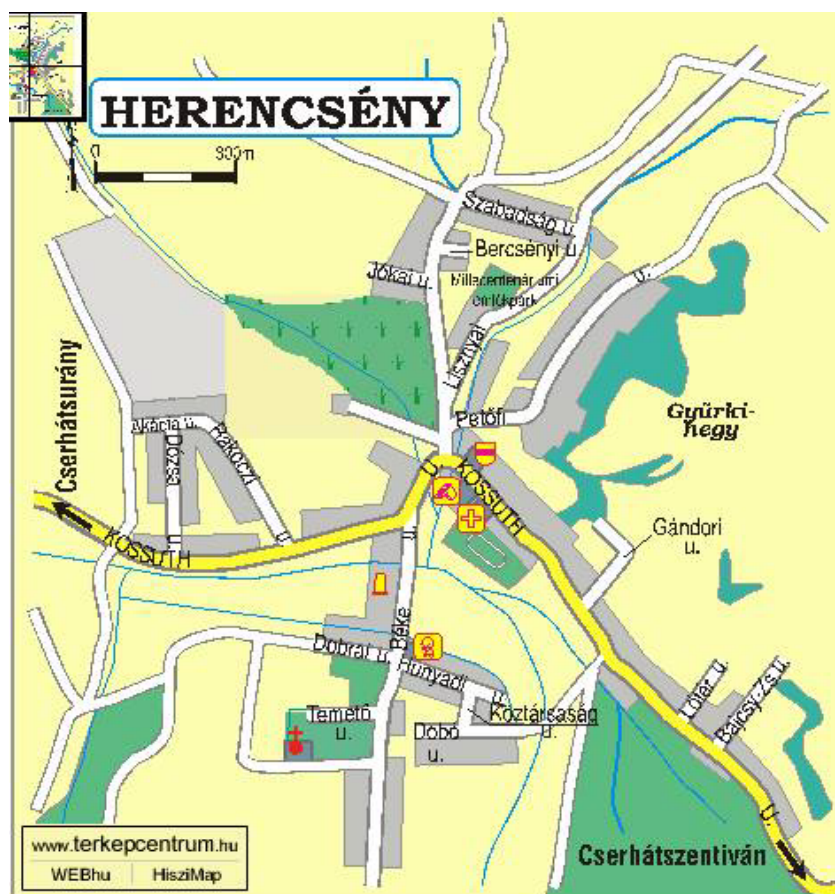
Meskó Sándor körjegyző Születési hely Galgaguta, Nógrád vm. Születés ideje 1912. IX. 25.

Singely István orvos Születési hely Galgaguta, Nógrád vm. Születés ideje 1934. IX. 21.

Herencsény történetéből

A település neve a régi magyar herécs, vagy herencs szó származéka, ami keserűgombát jelent, s főleg csak a Dunántúlról ismert. Első írásos említése 1322-ből származik. Kezdetben az esztergomi érsek, majd a Rhédey-család birtokolta. 1484-ben a Rhédei család volt a földesura. 1598-ban Szokolyi Péter birtokában találjuk. A XVII. században a hódoltságához tartozott és 1633–34-ben a váci nahije községei között találjuk, négy adóköteles házzal. 1715-ben 17 és 1720-ban 18 magyar háztartását írták össze. 1740-ben a Ráday család, az 1754–55. évi összeírás szerint pedig Keresztúri Pál, ifj. Keresztúri Pál és János, továbbá Kanyó Mihály voltak itt birtokosok. Az 1770. évi úrbéri rendezés alkalmával Roth Tamás, Ráday Gedeon, Komjáthy Abrahám, Sréter György árvái, Fáy Sámuel és gróf Berényi Tamás voltak az urai.

1799: "Herencsény. Magyar falu Nógrád Vármegyében, földes Ura H. Eszterházy Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Alsó Bodontól nem messze, mellyhez földgye hasonlító."

1826-ban gróf Teleki László utódai, Gyürky Gábor örökösei és Vattay György voltak a birtokosai. Most gróf Teleki Tibor, Nedeczky László, Negro Adolf, Kiszner Zsigmond, Schoenberg testvérek és Schwarz Simon a nagyobb birtokosai.

1851 "Herencsén, magyar falu Nógrád vmegyében: 792 kath., 24 evang., 5 ref., 39 zsidó lakossal. Kath. paroch. templom. Tágas határja sok javakkal megáldatott, de a hegyekről lerohanó sebes záporok miatt sokat szenved. Földes urai gr. Teleki László örökösei, Gyürky Gábor maradéki, Vastay György. Utolsó posta Balassa-Gyarmat."

Egy 1911-es forrás szerint: „A községben Kiszner Zsigmondnak és a Schoenberg testvéreknek van csinos úrilaka. A Haraszi-pusztán levő úrilak Nedeczky Lászlóé és az övé a régi evangélikus templom is, mely azonban ma már gazdasági épületül szolgál. A róm. kath. plebánia 1673-ban már fen állott; a templomot 1852-ben nagyobbították meg és látták el toronnyal. A községben gőzmalom és mezőgazdasági szeszgyár van, a határban pedig kőszénbánya. A gőzmalom, a téglá és cserépverő, valamint a föltárt kőszénbánya a Schoenberg testvéreké. E községhez tartoznak Kutassói-pusztá, mely 1265-ben a Rátót nemzetség birtoka volt és az ágasvári uradalomhoz tartozott. Alsóbikk, Alsóliszkó, mely 1395–1439-ben önálló helységeként szerepel, Biktó-pusztá, Felsőbikk, Felsőliszkó, Haraszi, melynek helyén egy elpusztult helység nyomaira akadunk; a templom alapjai s egyes épület-maradványok itt-ott ma is előbukkannak. Idetartozik még Nagyszőlő és Szarvastó-pusztá.”

Látnivalók Herencsényben

Római Katolikus templom

A templom román stílusú szentélye a XIII. században épült, majd a XIV. század során bővítették. A gótikus diadalív és az északi ajtó előcsarnoka még 1801-ben is állt. Az 1700-as évek elején jól felszerelt templomként szerepel, míg 1767 és 1829 között kis tetőtornyát említették. 1801-ben bővítési tervet készítettek, majd hajóját 1852-ben bővítették. Ekkor tornyot is építettek hozzá. A több szakaszban épült templom keletelt, egyhajós. Előreugró homlokzati tornya vízszintes és függőleges falsávokkal tagolt, a templomfalak díszítés nélküliek. Szentélye patkó alakú, északi oldalához sekrestye kapcsolódik. A szentély falában két román ablak, az északi hajófalban gótikus ajtókeret helyezkedik el. Belső tere síkmennyezetes, karzatát két pillér tartja. A padló mozaiklapos, melyet közvetlenül az eredeti, négyszöges téglával burkolt járósíntre helyeztek.

Nepomuki Szent János szobor

A szobor a XVIII. században készült, barokk stílusban. Az igényesebb kivitelű, jó állapotú alkotás alul kiszélesedő talpazaton áll. A talpazat 162 centiméter magas, 80 X 80 centiméter keresztmetszetű, tagolt fejezettel ellátott, előoldalán kartus látható. Anyaga puhább mészkő. A szobor magassága 140 centiméter, festett, a szent nagyméretű keresztet tart, feje felett csillagokkal díszített glória. Keményebb mészkő anyagának köszönheti, hogy a szobor részletei is megmaradtak eredeti állapotukban. A korábbi falkerítés helyére 1979-ben alacsony beton-, kő anyagú támfalat építettek a talpazat köré.

Középkori Haraszi falu temploma

Haraszi községet 1290 körül említették először az oklevelek. Az építészeti részletek alapján a templom a XIV. században épült. Nem lehet megállapítani, hogy mióta nem használták egyházi célra. A XVIII. század során dongaboltozattal állították helyre, a Prónay család rövidebb ideig evangélikus házikápolnának használta. A puszta 1799-ben Herencsény római katolikus filiája, míg 1854-től magtárnak használják. A napjainkban üresen álló kisméretű, egyhajós, torony nélküli templom megközelítően keletelt. Az északi hajófalban csúcsíves, befalazott ajtókeret látható, mai bejárata a szentély felől nyílik. A belső tér dongaboltozatos, a szentélybejárat felett fiókboltozatos kialakítással. Diadalíve gótikus, kváderkövekkel bélelt, élszedett, pilléreiben egy-egy kisméretű fülke van kiképezve.

A Palócok Vigyázó Keresztje

Újabb keletű látványosság Herencsényben a Palócok Vigyázó Keresztje. A 2005 nyarán felszentelt kereszt a falu feletti Gyürki-hegyen áll, egy barlangkapolnával a tövében.

A Herencsényi Fonó

Herencsényi Fonó a palóc hagyományok bemutatása, felelevenítése érdekében megvalósított intézmény. Falumúzeum és közösségi színtér egyben, hol az érdeklődők a helyi hagyományokkal is megismerkedhetnek.

A falu hírességei

Lisznyay Damó Kálmán költő Herencsényben született 1823. október 13-án. Losoncon, majd Pozsonyban és Eperjesen tanult. Jurátusként jelen volt az 1843-i pozsonyi országgyűlésen, ahol megismerkedett Petőfivel is. Ügyvédi vizsgát tett, s aljegyző, törvényszéki hivatalnok, majd táblabíró lett Nógrád vármegyében. 1846-ban a Petőfi által megszervezett Tízek Társaságának tagja. Részt vett a szabadságharcban. Világos után besorozták az osztrák hadseregbe, s csaknem két évig külföldön szolgált. Csak 1851-ben tért haza, s ettől fogva haláláig az irodalomnak élt Pesten. Verseit 1839-től kezdve közölték a korabeli lapok. Petőfi népiességét egyoldalúan eltúlzó, modoros versei az 1850-es évek elején népszerűek voltak. Komlós Aladár írja róla, hogy Lisznyay igazi ál-zseni volt, tehát természetesen zseniálisabbnak hat az igazinál. Sikere óriási, 1850-60 között ő a legünnepeltebb magyar költő, Arany sohasem közelítette meg népszerűségét, sőt Petőfivel is vetekszik. *Palóc dalok* című könyve rövid idő alatt 6000 példányban kél el, festményeket készítenek róla, ő a Pilvax, a Komló, az Arany Sas hőse, verseket írnak hozzá, idegen nyelvekre fordítják, megzenésítik. Iskola is támad körülötte: a provincializmus, a nagyotmondás és hasonlathajhászás iskolája. Budán hunyt el 1863. február 12-én

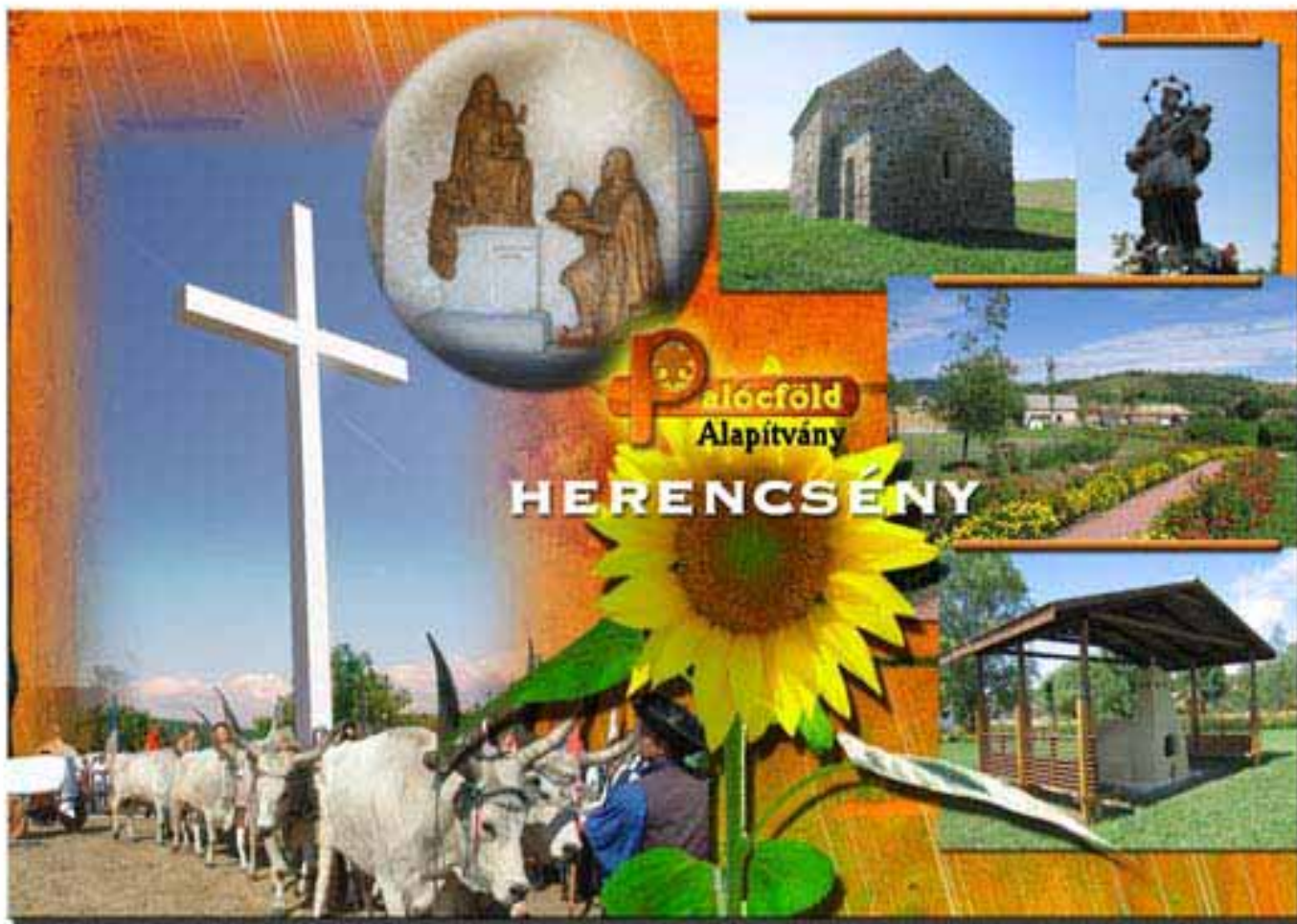

Lisznyai Damó Kálmán

A német megszállók elől bújdosó **Bethlen István**, Magyarország egykori miniszterelnöke 1944-ben néhány hónapig a herencsényi Bolza család kúriájában talált menedéket. Ezt dombormű hirdeti a községháza falán és egy emléktábla a kúria kapuján.

Craus Géza erdőfelügyelő Nemesség lublói Születési hely Herencsény, Nógrád vm. Születés ideje 1863. VII. 6. Halálhely Telkibánya Halálhely ideje 1931. IX. 9.

Veres Imre számszéki igazgató Nemesség farádi Születési hely Herencsény, Nógrád vm. Születés ideje 1886. VII. 29.

CSÁKY KÁROLY versei

Talány

Formálnánk saját képünkre a világot,
magyaráznánk új kánonok szerint
teremtését e földnek.

Pihennénk hat napon át,
s hoznánk előre a hetediket,
hogy szenteltvizet szórjunk áldozatunkra.

Nekünk már nem kellene égbolt,
se hold- és napsugár,
egymagunk ragyognánk helyettük.

Lennénk kitűzdelt csillagok,
mik átfagytak a télből,
s megálltak a jéghegyek fölött

mú-
ló
kudarcnak.

2009. 11. 20.

Újkor i l a t r o k

Ajkunkra fagyasztottatok
a dalt,
de a múlt
el nem múlt
így sem,
csupán megkeményedett,
mint jégcsapokban a víz.

Felelősségre
vontak
kérdéseink miatt,
s már-már az álmokat is
besúgatták,
hogyan perbe foghassanak ismét.

Most magyarázkodnak megint,
és írnak új curriculum vitae-t;
köpenyük tovább forgatható,
ám sorsot már senki sem vet rá,
mert gazdáik árnyékáért
sem szeretik
a keresztfát.

(2005)

Vita helyett

Teremtész magadnak
Isten-
kéket,
s elbizony-
talanítod
a paradicsomból ki-
űzetett embert.

Én meg csak
az egyetlen Főbblényben bizakodom,
ki megtestesült és megtestesített
az idők kezdetén,
ki lett hitnek erejéből, s
ki által lőn a Mindenség,
ki vala,
van
és lesz mind-
örökké,
hiába szaporítod hát
magadban
a balga uracskákat.

2009.11.20.

Posztmodern

Összekacsint
mammon,
szürre-
ál
és
libe-
rál:
nagyokat puffognak
kicsike kaliberek.

Vedlésig keményedik
a bőr
jópofa legények arcán,
kik váltak többes számmá
egy személyben.

Keretbe tördelnék
gyorsan a világot a
gátlástalan vigécek,
s lennének a rá-
ma
szabálytalan képeinken,
lennének medrei
parttalan vizek-
nek.

2009. 11. 20.

MAGDÁS EMŐKE

Idén az ősz

Tudtad-e?
Ilyenkor,
őszutón
mindig
féltem,
ha leszállt
a köd –
Annyit
vacogtam
fázva-ázottan
Kolozsvár
utcáin
vén házak
ócska
szegletkövei
közt...
jódszagú
kérges
kezemben
kávéval
melegedve
gyûrött arccal
egy ódon
presszóban
hosszúra nyúlt
éjszakai
műszak után –

Járdaszegélyre
hullt levelekből
tudtam,
nemsokára
itt a tél
megint.
Esténként
Vivaldit
játszanak
a szökőkút
mellett,
s unottan
hallgatom
a Bocskai téren.

Itt más az ősz.
Ködbesírt fákon
rigók helyére
nehéz bodrok
szállnak.
Acélmesszeségben
opálos az ég,
kékje haloványabb.
Kietlen völgy
fenekén
barnán erjed
íze a nyárnak.
Itt nem bűg
messze a vonat,
füttye sem rezeg
a távolban,
ha az ablakot
kitárom.

Vagy bűg,
de *nem nekem*.
Sínek között
nem lépkedem
a Bulgária
telepen.
Jegyet sem
váltok
a múltba,
vagy épp
egy közeli
városba,
mert amott
a park
talán szebb –
Vagy csak
az a jó,
hogy
valahova
mégis
megérkezem...

Itt más az ősz.
Míntha
sosemvolt
álomból
ébrednék
reggel,
álmatag
tekintetem

találkozik
A tieddel -
Órák óta
nézel,
tudom.
S mielőtt
valamit
szólna
az ajkam,
lélegzetem
megáll
félúton:
Én *itt* vagyok
Otthon veled.

CSAPÓ LAJOS

Őszi csatavesztés

Ablakomba dobott falevéllél
Üzent az ősz a kósza széllel.

Hova hamvadt a nyár, a forró?
Lefejezve itt egy ezred napraforgó.

Sárga és piros pánik a szélben,
Lombvisszavonulás úton-útfélen.

Elhullt mind az elevenzöld had már,
Mozdulatlan áll a kukorica dandár.

Halk virágletétel, és a gyümölcseseleste,
Fehéren virító csontjaira ül az őszi este.

Pince, magtár-láger megtelten énekel,
Felnégyelendő krumpli kegyelmet esdekel.

Nem szentel figyelmet senki sem e hangnak,
Csak a csupaszodó ágakon a feketedő varjak.

KONTRA MARIKA SZVÍTA

Tépett hitem

Hétszer tépett hitem hordom,
Kacagok a kemény sorson.
Fényben fürdött szép reményem,
Hétszer áldott szegénységem.

Hét hajnalban hátam görbült,
Két szememből könnyem görbült.
Barázdák közt szép emlékek,
Távoli kis mécses-fények.

Hétszer ázott rongyos lelkem,
Kútmélyén baráttra leltem.
Hétszer edzett acél-szívem,
Most már semmi vágyam sincsen.

Anyag-létem elfecsérlem,
Tartalékaim felélem,
Meghalok feltámadásra,
Hétszer hét csillaghullásra.

Pásztó, 2009. 05. 31.

SZÁJBELY ZSOLT

Háromszög

Nincs is tökéletesebb, nagyszerűbb és gondolat-frissítőbb tudomány a geometria tudományánál, hiszen míg az állat- és növénytan ismeretei folyamatosan bővülnek, ahogy fölfedező kedvünk növekszik, s egyre csak új és új információk látnak napvilágot bátor utazók és elmés tudósok fáradhatatlanságának köszönhetően, addig a síkra vésett alakzatok oly egyszerűek és maradandóak, mint maga a végtelen idő. Létezik-e olyan gondolkodásban jártas emberi elme, mit ne izgatna azon kordában tartható alakzatok tudománya, melyek végtére is akár az architektúra megújítását is elhozhatják egy napon? De hiába lelkesedésem, mit e csodálatos tudomány irányába táplállok, most le kell szűkítenem elbeszélésem fonalát egyetlen alakzat tanulmányozására, nevezetesen a háromszögre.

Mielőtt belekezdenék elbeszélésem azon részébe, mely igen különös, már-már mágikus tapasztalásokon alapszik, előbb szót kell ejtenem magáról a háromszögről, mint alakzatról. Egy háromszög egyértelműen és megmásíthatatlanul meghatározott, ha adva van három oldala, vagy két oldala és közbezárt szöge, esetleg egy oldala és a rajta nyugvó két szög, avagy két oldala és a nagyobb oldallal szemközti szöge. De nézzük tovább e csodálatos alakzat tulajdonságait, remélem, nem terhelem kedves olvasóm, elmédet. A háromszög oldalainak hosszúságára nézve teljesül, hogy bármely két oldal összege nagyobb a harmadik oldalnál. A háromszögeken belül, három különböző szögfajtájú háromszöget különíthetünk el, név szerint a hegyesszögű háromszöget, melynek mindhárom belső szöge hegyesszög, a derékszögű háromszöget, melynek egyik szöge derékszög, azaz kilencven fokos, s a tompaszögű háromszöget, melynek egyik szöge minden kétséget kizáróan csakis tompaszög lehet. Azonban nem részletezném tovább ezen alakzat geometriai tulajdonságait, hanem rátérnék az én háromszögemre, mely végül is ennek a kissé furcsa történetnek főszereplőjévé vált. Hideg, magányos, fagytól didergő estéimen gyakorta szórakoztattam magam különféle rajzok készítésével, melyeket fekete tintával rajzoltam hófehér papírlapok felületére, s így az idők folyamán rengeteg gyermeket, butácska rajz született, melyeket nem dobtam ki, hanem íróasztalom egy titkos fiókjába rejtettem. Így, mostanra ezen fiókban nyugodtan szunnyad egymás mellett Agamemnón arcképe, ki a Trója ellen támadó görög hadsereg főparancsnoka volt, s Ráma színes arc-vázlata, kiben a hinduizmus hős istenségét tisztelhetjük. S ugyanebben a fiókban található írásom főszereplője is, kit most, hogy e sorokat írom, az est óvó sötétjébe burkoltan újra előhalászok életem apró momentumai közül. Tökéletes alakzat, minden vonal oly egyenes, hogy arra tán szavak sincsenek. A tinta kissé elhalványult, ahogyan a múltó idő lekoptatta róla színét, de végtére is még most, este, gyertyafénynél is jól kivehető az alakzat maga. Nem tudom, hogy milyen elgondolás, milyen mágikus erővel kacérkodó idea vezérelte mozdulataim, hogy e derékszögű háromszöget a világra hozzam, de hogy nem egyszerű emberi akaratról van szó, azt bizonyossággal állíthatom! Ha emlékeim nem csalnak, nagyjából egy esztendő telt el a megalkotás óta, így most képzeletben utazzunk vissza arra az egy évvel ezelőtti, borongós napra, hogy nyájas olvasóm, te is részese lehess a csodának! Szóval egy éve történt, hogy görög istenek tetteitől terhes elmémet, mintegy pihentetés képpen, egy háromszög megalkotásának folyamatában kívántam megfürdetni. A papírlap hófehér volt, s tán még a hónál is fehérebb, s a tinta, mellyel megalkottam őt, sötétlő volt, mint a bengáli éjszaka. Miután végeztem vele, még párszor átsuhantam tintámmal a vonalakon, míg szép vastagga nem növekedtek, s miután bevégeztem "munkálataimat", meredten bámultam az oldalak által közrefogott fehérséget. Szégyellem kissé, de valószínűleg elbambulhattam, mert úgy tűnt, a vonalak által közrefogott fehérség lassan mozgolódnai kezdett. Megdörzsöltem szemeim, s visszatekintettem a lapra, de a különös jelenség nemhogy vesztett volna intenzitásából, nem, hanem egyre csak erősödött!

Közelebb hajoltam hát a háromszöghöz, s fülelni kezdtem, mert mintha halk, szinte észlelhetetlen hangok szűrődtek volna át a háromszög valóságából az én realitásomba! És ekkor történt az, mely e kis írás lényegét képezi! Egyszer csak a háromszög belseje megmozdult, s a hófehér szín helyébe az éjjeli égbolt sötétsége vándorolt, s e sötétségből éter és szintiszta köd szaga áradt, s ezen bizarr közegben, egészen váratlanul, apró, emberhez hasonlatos lények tűntek fel, mint játékos delfinek az óceánok felszíne alól! Szoborra dermedve néztem e tüneményt, s agyamban vadul cikáztak gondolatok. Mintha egy átjáró nyílt volna egy párhuzamos világba, s mert hirtelen eszembe ötlött, hogy a háromszög vonalai végtelenek, hiszen önmagukból indulnak s önmagukba érkeznek, ezen idea váratlanul nagyon is elképzelhetőnek, sőt, logikusnak hatott! Mert hát a mi világunk is végtelen, így ha egy papírra firkálva új alakzatot teremtünk, vonalak egymásba olvasztása révén, egy ez idáig ismeretlen világ mindennapjaiba nyíló átjárót alkothatunk! Nem tartott tovább e csoda pár percnél, de számomra végtelennek tűnt. Majd oly hirtelen, mint szemem elé tárult, váratlanul újra a láthatatlanság ködébe süllyedt e miniatűr univerzum. Nem tudom hány órát ültem ott elméleteket gyártva, már amennyiben egy döbbenettől följajzott elme képes elméleteket gyártani, de mire észbe kaptam, már hajnali két óra magasságában járt az idő. Először álomnak véltem a történeteket, majd miután megbizonyosodtam róla, hogy minden momentum, mely velem megesett, éber állapotomban történt, elmémben föllángolt a tudás utáni vágyakozás máglyája, de racionális, biztos talapzaton nyugvó megoldást a mai napig nem találtam. Azonban attól a naptól kezdve már óvatosabban bánok a geometria alakzataival, mert ki tudja, egyszer milyen gigászi teremtmény rajzol majd fölém is egy ilyen háromszöget, s egyáltalán nem biztos, hogy szándékai oly békések lesznek, s meglepetéstől bénultak, mint az enyémekek voltak azon a különös, egy esztendővel ezelőtti napon...

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

Az idősb vasfoga

idő, ... az ifjabb vagy az idősb,
utóbbinak poros a haja, a fogköve,
annak meg a száj tépései között minden
rés huzatol, mákos a guba is, a kevés,
nem látom ízét-szagát,
mint a szaloncukornak, és az sem
angyalhajba csomagolt éhség,
frufrus papírvég, hanem üt,
üvegben, mint a múltszázad,
eleje, közepe, csillag, csillagok,
mintha csak ma lenne, ... elveszett,
előlem, mert nincs mákom

... sem

fojtogat a sivárgó csúcs, erodál
üllöm és kalapácsom, belülré
verdes robajt, dobhártyám gong,
hordós abroncsaim gyűrűznek
röptük előtt, visszhangolnak,
hogy ne hallhassák poloskák a bolhát,
akárha hosszú-hullámú ormányos,
kesergését gazról, az igazért

... még azt sem, időben

de nincs már fül a zenére, csak siratóra,
a lefolyó rács mögött életet szűr a rozsdá,
a kidobott fürdővizet szűrűcsölve,
talányt a kulcshoz, kidobták a lábtörlőt,
csak a titoknak nincs nyitja,
a küszöböt sem csíhol már fény,
kifutott, és meditatív lett a csend

... fogaival hullik halkuló harapása

VIDECZ FERENC

AKIRE NEM ÉRVÉNYES A LATIN KÖZMONDÁS

Akik ismertük, szerettük, rendszeresen találkoztunk vele, mindannyiunkat megdöbbsentett a hír: Tüskés Tibor eltávozott közülünk.

Tudtuk, hogy betegeskedik, időről-időre hosszabb-rövidebb kórházi kezelésre szorul, de mindig reménykedtünk, legyûri a kórt, visszatér közénk a mindig mindenkiel barátságos, mindenki felé nyitott, rendkívüli műveltségû és tudású, de mindenkor szerény ember, akinek a neve és természete közötti ellentmondás felülírta a közismert latin szólást: *Nomen est omen* (A név előjel). Hiszen beszélgetéseinket, vitáinkat követően soha egyikünkben sem maradt tüske.

Az 50-es és 60-as évek fordulóján, pécsi középiskolás diákként a szó szoros értelmében szétolvastuk az általa szerkesztett Jelenkor egy-egy példányát. Más volt az a lap, mint a legtöbb korabeli, uniformisba kényszerített orgánus. A hivatalos kultúrpolitika gyakori támadásai, gáncsoskodásai ellenére megőrizte a polgári szellemi élet értékeit, és helyet adott olyan – főként nyugatról beáramló – modern művészi megnyilatkozásoknak, amelyek pusztá említése sem volt kívánatos a szocreált egyetlen helyes útként deklarálók számára.

Tüskés Tibornak, a fiatal főszerkesztőnek olyan alkotókat sikerült megnyernie lapja részére, mint Kodolányi János, Lovász Pál, Várkonyi Nándor, Illyés Gyula. De otthonra, baráti szóra talált ott Weöres Sándor, Fodor András, Csorba Győző, Pákolitz István és még sokan mások a korabeli magyar íróársadalom jelesei, ígéretes tehetségei közül. Utóbbiak közé tartozott a pályáját Pécsen kezdő Parti Nagy Lajos is.

Ár ellenében úszni nem könnyű, mondhatni lehetetlen. Tüskés Tibor főszerkesztői pályája is rövidesen megszakadt. Oka a „megbízhatatlanság” volt. A mindenható döntéshozók nem sejtették, hogy a helyébe lépők – ha óvatosabban, burkoltan is – az ő szellemiségét tekintik iránymutatónak továbbra is. Kapcsolata a folyóirattal soha nem szakadt meg.

Eredeti foglalkozásához visszatérve – amellyel főszerkesztő korában sem szakított – tanítványaival felkutatta, összegyűjtötte Pécs és Baranya irodalmi emlékeit, hagyományait, lakhelyükön felkeresve a már idős, visszavonultan élő írókat, költőket. És közben rendületlenül írt, szervezett, alkotott. Számos szépirodalmi műve, monográfiája jelent meg, amelyek a magyar irodalom nélkülözhetetlen, senki és semmiféle művészetpolitikai kurzus számára meg nem kerülhető értékei.

A rendszerváltást követően elfogadta a Somogy irodalmi és művészeti folyóirat főszerkesztői tisztét. Néhány munkás esztendő után onnan vonult vissza pécsi barátai, tisztelői körébe. Mivel egyetlen politikai szekértábornál sem kötelezte el magát, a kétségkívül rangos, és sokszorosan megérdemelt József Attila-díj mellé állami elismerést, kitüntetést nem kapott. Nem sokkal halála előtt a Pécsi Tudományegyetem kilátásba helyezte számára a tiszteletbeli egyetemi docensi cím adományozását.

Szeretett városában létrehozta többek között a Testvérműzsák Asztaltársaságot, ahol a kör tagjai – havonkénti találkozásai alkalmával – megvitatták a legfrissebb irodalmi, képzőművészeti, zenei eseményeket, tájékoztatták egymást ilyen irányú közvetlen vagy közvetett tevékenységükről. E csapatnak jelen sorok írója is tagja.

Tüskés Tibor – mondhatni – halála napjáig dolgozott. Nemrég jelent meg egy vaskos kötete, amelyben Fodor Andrással folytatott levelezéseit tette közzé. Tele volt tervekkel, ötletekkel. Sokan megkérdezik, ki is volt Ő valójában. Író, esztéta, szerkesztő, kritikus, kutató, vagy valamennyi együtt? Tevékenységét én leginkább Kodály Zoltánéhoz hasonlítanám, aki szerteágazó munkássága minden területén megmaradt tanárnak (ő maga is egyetértett ezzel, hiszen köztudottan annak örült leginkább, ha „tanár úr”-nak szólították). Tüskés Tibor egyéniségében is a tanár dominált: tanított, csiszolgotatott, pallérozott, segítette a pályakezdőket, biztatta az elbizonytalanodottakat, a kedveszegetteket. Szigorú, de nagy tudásán alapuló, mindig igazságos kritikáit, intelmeit bárki megszívlelhette, hasznosíthatta. Megérdemli, hogy emlékét megőrizzük, mindenkor tisztelettel fejet hajtsunk előtte.

A képen lévők (jobbról balra):

Csernák Árpád (a *Búvópatak* főszerkesztője), mögötte **Dr. Nagy Anna** (*Tüskés Tibor* felesége), középen **Tüskés Tibor**, mellette **Denke Valéria** (*Vajszló polgármestere*), tőle balra **Bogádi Kis György**, végül a balszélen **Videcz Ferenc**.

Ü Z E N E T

(Tüskés Tibornak)

Elmentél. Nemrég még bölcs mosolyoddal idézted
Táltos idők emlékét: Pákolitzot, Kodolányit,
Élesztgetve zsarátnokait hunyt, régi tüzeknek,
Szorgos papként rakva az oltárt áldozatokkal.
Mind több szikrát juttattál minékünk, követőknek;
Vers-rözsénk szolgálja: a szent tűz el ne aludjék.
Csendben távoztál, lopakodva a Sors-lakomáról,
Mint ahogy éltél, másnak hagyva pogány evoékat.
Hízalgés nyálas koszorúit messzi hajítva
Tisztesség hamuját tûrted csak hullni fejedre.
Távolodó lépted neszeit befogadja november
Színes szőnyege, úrnapi körmenetes szirmokként
Szórva falomb-kosarak tartalmát lábad elébe.
Várnak már odaát: Fodor András, Várkonyi Nándor,
Integet Illyés, Győző (Csorba), Lovász Pali bátyó,
Pákolitz, és csak az ég tudhatja szerét seregüknek,
S integetünk mi, a Testvérmúzsák asztala mellől,
Bárha sietsz, ők várhatnak még, kár a sietség!
Majd ha „Videczburg” lonc-lugasában borba borongok,
Emlékképed visszatekint rám nyári időben,
Egykori érintésedtől rönkasztalom élén
Eltöpreng a bogár, veled osztva a déli nyugalmat,
Elméláznak a szenderek is, lankad repülésük
Szónektárt szippantva virágfürt illata mellé.
S látom a pécsi diákot, az egykori nyurga, nyakigláb
Szőke kamaszt – aki voltam – verset falni Jelenkor
Szétnyűtt lapjairól. Mint hajdan Toldi, kívántam
Apródként szolgálni lovag-tollnok seregedben.
Elmentél. Fényéveket átszáguld repülésed.
Tudjuk, e lassult szívdobogás-üzenet sose képes
Érni nyomodba, de mégis előbb vagy utóbb utolérünk...
Kérünk, addig e pár sort tedd valamely dobozodba,
Melyben a hozzád írt levelek főt hajtvá pihennek.

HANDÓ PÉTER

Otthonjárat

Peron

Felismerhetetlen volt, mint az elé tárulkozó szülőföld. Idegenként néztek rá a peronon várakozók, s idegenként nézett ki a kupé lehúzott ablakán. Úgy tetszett, még a hegyek is másképp állnak, mint annakidején, mikor ismeretlen tájak illata után vágyódva elköltözött. Egy porfészkét hagyott hátra, amelyre szívesen gondolt, mert az ifjúságát jelentette. De az a porfészkek az ekkor látott szürkeséggel szemben színes volt. Az elkapott tekinteteket az idő mintha kicserzette volna, szárazan, érzéketlenül meredtek a saját jelenvalóságukon túra, valahová a sínpar közé, titkos zakatolással a beszûkült pupillák mögött. A ruhák is, akár egy fegyenctelepen. Épp csak számmal nem látták el. Egyedül a települést jelző tábla győzte meg arról, hazaérkezett.

Jövetelét meglepetésnek szánta, ám önmagát lepte meg, hogy egészen más fogadta, mint amit várt, elképzelt, remélt.

Úgy tetszett, itt az elmúlt évek során visszafelé forogtak az események, s nem előre. Szülővárosa gettósodott.

Ahogy kikönyökölt a vonat ablakán, s nem a megérkezés öröme, hanem idegenség érzete tört rá, még azt is fontolóra vette, leszálljon-e. De csak egy szemhunyásnyit. Aztán a bőröndjéért nyúlt, végigsietett a füstszagú folyosón, lelépett a vasrácsos lépcsőn a pályaudvar cementszínű kövezetére. Mögötte felhangzott a sípszó, becsapódott az ajtó, lomhán és érzéketlenül nekilódult a vonat; a völgyek felé zakatolva eltávolodott a szerelvény. Nyomában növekedett a csönd, befonta az idegeket, s elnémított minden létezőt. Csak a mozdony vastag füstje krahákolgatott még egy ideig a lassan távolodók közül egyet-egyét.

Lába mellé letette a koffert. Várta, hogy az utolsó ember is eltűnjön az aluljáró felé. Közben cigarettát vett elő. Egyet kipöckölt a dobozból. Ujjaival végigmorzsolta a filter felől, mire néhány dohányszál kikandikált. Benzines öngyújtója tűzköve szikrát vetett, a föllobbant láng hajladozott a huzatban, kormozta a szájából kilógó cigarettát. Az első füstöt lehunyttal szemmel tüdőzte le. Bent tartotta, míg dobhártyájában dobolni nem kezdett a vér. Lassan kifújta, majd kinyitotta a szemét. Már egyedül állt a peronon. Csönd volt, gyilkos csönd. A város hallgatott, és fülelt, miként a zsákmányra vágyó ragadozó.

Haza

Üres utcák. Üres műanyag flakonok, félig használt papírsebkeendők, szórólapp-fecnik, sok-sok csikk és rengeteg finom szürke por. Az utóbbi egy része minden lépésére egy kicsit elemelkedett a talajtól, amitől úgy tűnt, mintha füstöt lépne. A műanyag flakonokkal zörögve cicázott a szél, a papírsebkeendőket fölkapta, lengette, majd elejtette. Hazafelé tartott, s torkában vert a szíve.

Legalább köszönni szeretett volna. Akár egy idegennek is, de a maga színében hagyott tízemeletes betonpanelek köze néptelennek bizonyult. Egyetlen vörös-szürke foltos macskát látott a falhoz lapulva osonni, beugrani egy alagsori szénledobón. Ez sem tartott sokáig. Mire eszmélt, a macskát már rég elnyelte az épület. Még az ablakszemekből sem hunyorogtak felé.

Emlékezetből nyomta meg a kaputelefont. Annyi év után is ösztönösen rátévedt az ujjá, nem kellett az útját a tekintetének csak követnie. Hosszan berregett, mire egy érces férfihang zengett fel belőle:

– Ki az?

Hirtelen nem is tudta, mit feleljen az ismeretlennek – céljáról is megfedkezett. Egy pillanatra felengedte a gombot, majd zavarodottan újra megnyomta. Tarkójára hideg verejtékgöngyök gyűltek.

– Özvegy... – torkára forrt az anyja neve. – Egykor itt laktam...

– Mit akar? – jött az ingerült kérdés.

– Édesanyám...

– Semmi dolgunk magával – zengett az elutasítás. Ám valahonnan, a lakás mélyéről, mintha egy nő azt sipíkoltta volna:
– Engedd be! Látni akarom – de ebben a hangban sem akadt semmi ismerős. Aztán egészen közletről: – Jöjjön! Nyitom az ajtót – s mögötte a férfi rosszálló dörmögését sugározta a hangszóró.
Elbizonytalanodott: jó gombot nyomott? A bejárat zárja kattant, nem hagyta, hogy gondolkodjon, megfutamodjon. Zsebkendőjével megtörölte tarkóját és belépett az épületbe.
Súlyos dohszagot árasztott a homályos lépcsőház. A csorba lépcsőfokokon mire fölért a másodikra, úgy érezte, a tüdeje megtelt, s a rajta lévő ruhában is örökre ott marad a szag. A falat sűrű, ám megkopott grafiti borította. Üzenetei muzeális daraboknak tűntek. Egyikben-másikban gyermekkorá firkaít vélte felfedezni. Meg-megérintette őket. Szinte látta, miért és hogyan keletkeztek, és hallotta a házmester szitkát, édesanyja korholását, hogy bajt zúdít a nyakukba. Már csak mosolyogni tudott a felidéződőkön. Ez a mosoly vitte fölfelé.
Az egyes szinteken a világításkapcsolók dobozából pucér végű vezetékek lógtak. Az egyiknél kíváncsiságból összeértette a két szálat – felvillant valami csekély fény, majd ismét visszatért a lépcsőházi homály.
A negyedik fordulójában már azon gondolkodott, kibírja-e a hatodikig, vagy megrohad a tüdeje, mire fölér? Esetleg zöld penészt fog fölkehögni és köpni a hátralévő örökkévalóságig? Végül elérte gyermekkorá annyiszor látott ajtaját. Lakkja már javarészt lepergett, a maradék szálkásan és fénytelen állt. A névtábla félrebillenve hirdette szilikózisban rég elhunyt apja nevét. Kopogott, fuldokolt.
– Nyomja le a kilincset! – üvöltött bentől az érces hangú férfi.
Mielőtt benyithatott volna, az ajtó kitarult. Lángvörös hajú és vöröses bőrű középkorú nő állt előtte kopott kimonóban, sötétbarna mamusszal a lábán. Szája frissen rúzoszottan csillogott. Szemhéjából csak az egyik volt zöldre festve, a másikra mintha már nem maradt volna ideje vagy szemfestéke. Rendezetlen fogsorral mosolygott.
– Jöjjön! Nem gondoltam volna, hogy valaha találkozunk.
– Elnézést, de édesanyám keresném.
– Nyugodtan jöjjön be. Valamit el kell mondanom – s megfogta a karját, hogy betessékelje a lakásba.

Szobán

Lejárt idejű, de ismerős bútorok között toporgott, s ettől a homlokát kiverte a verejték, a hátán borzongás futkosott. Semmi jót sem sejtett, bár minden olyan volt... csak fakó, elhasznált... Közben a férfi egyenletes iramban szentségelt a konyha felől. Főképp a nő felmenőit emlegette különféle obszcén összefüggésben, de nem kizárólagosan. Már önmagában elegendő lett volna a feszélyezettségéhez az idegenség és az otthonosság kettős érzése; ezt fokozta a beszűrődő trágárságáradat, amely nem róla, de neki szólt.
– Ne törődjön vele! Foglaljon helyet! – szólt a vörös háziasszony, olvasva arcizma rángásából, s behelhuppant a legközelebb eső barna kárpitos fotelba. A lendülettől a kimonója több helyen is szétnyílt, elővillantva jobb melle egy szeletét, köldökét és rőt színű fanszörzetét.
„Nincsenek véletlenek” – dresszírozta hitét. – „Ez sem lehet más.”
Nézte a szomszéd fotelt, hogy oda csak a nő kinyújtott, összefont lábain keresztül vezet út, vagy a dohányzóasztal megkerülésével. Bár fölmerült benne, többet lát a vörös szemérméből, mint amennyit szemérme elvisel, mégis leült a szemben lévő, a foteléhez hasonló huzatú kanapéra, térdei elé téve a koffert, melynek fülét azonnal két kézzel kezdte el markolászni. Elfoglaltságából csak lopva mert föltekinteni.
– Azt gondolom, meglepődött, de tudnia kell, egymás számára nem vagyunk teljesen ismeretlenek. Amikor ideköltöztünk, lakója nem volt a lakásnak. Nem tudjuk mióta. Eleinte féltünk a szomszédoktól, hogy feljelentenek, aztán rá kellett jönnünk, hogy szinte az egész épülettömb üres. Mi lett az itt élő emberekkel? Ma is csak találgatni tudjuk, senki nem árulta el. Talán a sínek... – tűnődött el fátyolos szemekkel, kibámulva az ablakon a pályaudvar felé.
– Elutaztak? – kérdezte, hogy a nő hallgatását megtörje, a férfi átkozódását elnyomja.
– Így is lehet mondani – fordította vissza a tekintetét. Szeme sarkából mutatóujjára emelt egy apró csöppet. Nagyujja segítségével szédörzsölte. Megszimatolta.
– Több hónap után fedeztem fel a lakáshoz tartozó tömött postaládát, amelyben olvasatlanul ott lapultak a levelei. Úgy véltem, nagyon magányos lehet, ezért válaszoltam az édesanyja helyett.
Keresztbefont lábait váltotta, a kimonó ismét kinyílt, hogy sietősen újra eligazgathassa.

Mosolyogni próbált, de ettől még savanyúbbá váltak a vonásai, és rendezetlenebbé a fogai.

– Jól van, elég a lamúrból – toppantott a szoba küszöbén a rángó bajuszú hímje. – Már többet tud, mint ez a perszóna. Ideje távoznia!

A nő szája apellátára nyílt, mire társa ideges kék szeme késélynire szűkül, karja könyökben hajolt, vállmagasságba emelkedett.

– Kussolsz, vagy öklömmel festem ki a képed?! – s benyomult a fotel irányába.

– Elnézést, erre semmi szükség – emelkedett fel a kanapéról, öle előtt tartva a bőröndjét. – Már megyek.

Sokat mondó arckifejezést tett a nő felé, melyben köszönet, sajnálkozás és megértés kevercse állt össze valamiféle torz vigyorra. Majd megindult a bejárat felé, hogy minden egyébnek elejét vegye.

– Várjon! – kiáltott utána a nő, de csak a lépcsőházban érte utol. – Tegnap írtam – s a kezébe nyomott egy megcímezett borítékot. – Válaszol majd? – nézett esdeklően.

A szitkozódó pasas közben beérte, rámart a karjára, bepöndörítette a lakásba. Az ajtó csapódott, lábtörlőre pergetett a lakkjából. Kofferét letette és felnyitotta a borítékot. Ismerős kézírás sorait olvasta, mégis oly idegenül csengett az újonnan hozzá társuló hang, amely az édesanyjáé helyére tolult. Üressé vált az „otthonról érkező” hír. Álhírré. Gyomra fölkavarodott a szavakba foglalt hazugságtól. Valójában annyi éven át kivel is levelezett? Hogy nem vette észre a csaló kézírást? Megtántorodott, nekidőlt a lépcsőház korlátjának, amely kihajolt a hatemeletnyi mélység fölé. Riadtan lökte vissza magát. Térde remegett. Lépcsőfokra ült. Összefogta elemnyedt lábait. A korlát lengedezett egy ideig, majd visszaállt az eredeti helyzetébe. Fogait csikorgatva, vicsorogva nevetett azon, hogy hazaérkezett.

Falak mentén

Végtelennek tűnőn kuksolt a lépcsőházban, elhagyta ereje, reménye. Szívta a dohos levegőt, mint egy életére unt. Minek is tért haza? Minek is? Csak itt tudatosult benne, úgy jött, hogy marad. Ahogy a kofferére nézett, láthatta minden vagyonát, azt, ami óriásra nőtt a hazaírt leveleiben. Szegény kis flótás volt, fél világgal a háta mögött. Talajtalan. S már otthontalan is.

Anyjára gondolt. Vajon hová költözött? Él-e még? Hiszen már nem fiatal. Meg tudta-e bocsátani, hogy búcsúszó nélkül lelépett? Hogy lelhetne a nyomára? Merre tovább?

Hónapos körmei alatt kaparászott, mintha láthatatlan kosz rakódott volna alá. Fülelte az erősödő ordibálást, amely gyermekkorától otthonából szűrődött kifelé; majd a dulakodás zaját. Rettegés fogta el. Kiváltó oknak érezte pusztaság létezését. S mi van, ha az ajtón kívülre is átterjed a családi perpatvar?

Falat tapogatva, támasztva sietősre váltott. Még a lépcsőházi fordulókat róttá, amikor élesen csattant egy ajtó és több pofon, és egy test. Talán elesett.

– Takarodj innen, te ribanc! – ordított az ismerős férfihang, majd ajtó csapódott.

Egyszerre fülelt és semmit sem akart hallani. Zaj nélkül eltűnni – csak erre gondolt. Lassított, puhította lépteit. Lélegzetét is visszatartotta, mint aki rosszban sántikál. A lift motorja akadozó sírásba kezdett, megállt a hatodik körül. Elöntötte a verejték. Ismét csattant egy ajtó. Üvöltés, sikoltás. A lift újra mozgásba jött, lefelé tartott. Feltépte a kijáratot, majd – gyermekkorai reflexből – behúzódott a lift melletti homályba. Alig néhány másodperccel később a vörös nő szakadt kimonójában ugrott elő a liftből és rohant ki a nyitott kijáraton. Néhány lépéssel lemaradva követte a lépcsők felől érkező, dühtől eltorzult arcú párja. Úgy tűnt, mindketten ugyanazért az életért futnak.

Rosszullét fogta el. Remegő kezekkel kotorászott a zsebébe készített gyógyszerei után. Szárazon nyelte le. Érezte, amint az apró korongok végigkarcolják nyelöcsövét. A hűvös falnak szorította homlokát. Halkan számolt, próbálta lelassítani szívverését. Az utca felől áradó csend helyreállt. Kisurrant a hátsó bejáraton, a játszótér és a park romjai felé, újra és újra meglapulva a néptelen térben, hogy észrevétlen maradhasson, hátha feltűnik a vörös nő és üldözője.

Hivatal

Kerülőutakon jutott el a város vezetésének mállott vakolatú székházába, ahol piszok és szétszórt akták látványa fogadta. Egyetlen, középkorúnak tűnő hölgy ült a tucatnyi íróasztal egyike mögött. Önfeledten olvasott. Először próbált a lábával utat söpörni a papírok között, de látta a rájuk száradt nyomokat.

Egyel több vagy kevesebb – gondolta; s némi zavart érezve átgázolt a hivatalos dokumentumoknak tűnő iratokon, amelyek kiszámíthatatlanul csúszkáltak a talpa alatt. „Szörföző” zajjal haladt előre a birtokolt íróasztal felé.

– Elhunytat jött bejelenteni? – nézett föl az olvasmányából a középkorú hölgy.

– Nem. Édesanyám holléte felől érdeklődnék. Ez itt a Polgármesteri Hivatal?

– Természetesen.

– Meg tudná mondani...?

– Csak elhunytakkal kapcsolatos bejelentést tudok fogadni – vágott a szavába a hivatalnok. – Eltűnt személyek keresésével nem foglalkozom.

– Akkor kihez fordulhatnék?

– A Jóistenhez. Ez egy hivatal. Ne gondolja, hogy az ön igényei kielégítéséért vagyok. Nem kupleráj ez itt! – emelte meg a hangját; volt benne valami fenyegető. – Ha elhunytat talál, szóljon, de egyébként ne zavarjon – s visszamerült az olvasmányába.

– Kérem, miféle eljárás ez? – dünnyögte döbbenet.

– Eljárást akar?! – emelkedett föl vörösödő fejjel a hölgy. Kosztümének szív fölötti oldalán csak ekkor vette észre a feliratot: Hatalom szolgáltatásban, mindenk felett – és a több sornyai „kiváló dolgozó”-jelvényt.

Két fekete ruhás, bakancsos, tar fejű, kiszedett szemöldökű férfi bukkant elő a hivatali homályból, mélységből, s hóna alá nyúlva, szó nélkül kipenderítette az épületből. Mielőtt visszatértek, az egyik pisztolyt formált az ujjából, rámutatott, majd a saját homlokához tartva lövést imitált. Figyelték a hatást és röhögve hagyták magára. Mikor már nem láthatták, utánuk köpött, de, gyakorlatlan köpködő lévén, a nyál egy része lomhán hagyta el a száját, állára csordult. Letörölte. Tekintetével végigmérte az épület málló homlokzatát, s a felgyülemlett keserűséget kiköpte, mint a poloska járta málnát. Semmit sem akart. Leginkább a szülővárosában maradni nem. Úgy vélte, egészen pontosan tudja, miért is ment el annyi évvel korábban, s miért megy el újra.

Ismét el

Míg a vasútállomás felé ballagott, mulattatta a szél játéka: kerengő papírzsebkendőket vett célba üres műanyag flakonokkal, s minden találathoz hangosan felvissított, mint egy szopós malac. Keserűn örült, vigadt. Képzeteletét fölülmúlta, átírta a valóság, s ezzel le is vette válláról a felelősséget. Hontalan gyermeknek érezhette magát, akinek már semmi sem számít, ölni is kész, ha a helyzet úgy kívánja. Könnyű volt a lelke és fekete. Minden rúgásra egyre feketébb.

A pályaudvar üres volt, és hiába próbálta önerőből megfejteni, mikor megy a legközelebbi járat, nem talált egyetlen olvasható menetrendet, állomásfőnököt, jegypénztárost sem. Még egy fölvilágosult hajléktalan sem hevert a padon.

Végtelennek tűnt a sínekkel párhuzamos oda-vissza séta, melyre eleinte a bőröndje is elkísérte, az idő előrehaladtával azonban egy köztes ponton mérföldkő gyanánt letette. Ehhez viszonyította a megtett utat.

A Nap már hegyperemen tornázott, sűrű homály lopakodott az épületek felől, amikor a vasúti feljáróban feltűnt egy kopott alak. Hajlott volt. Orkánkabátja elől a szandáljából kilógó meztelen lábujjait súrolta, hátul a térdhajlatán fölül ért. Csuklyáját a fejére hajtotta, mintha megeredt eső ellen védekezne, de még fátyolfelhő sem látszott, csak a korán feljött Hold és Sarkcsillag. Egészen lassan, szinte valóságoszerűtlenül lépdelt, nem sietett. Mire az idegen a lépcső tetejére ért, már a bőröndjét szorongatva állt elé a kérdésével:

– Mikor jön a vonat?

– Nemsokára – válaszolta az orkánkabátos, és elfordult a sínek felé.

A „nemsokára” megnyugtatta. Leült a legközelebbi padon és kinyitotta a bőröndjét. Kotorászott benne. Hamarosan előkerült egy csomag. Látszott rajta, hogy ajándéknak szánta. Papírját feltépte. Virágmintás blúzt tartott maga elé.

Forgatta, alaposan megnézte. Összecsukta a bőröndöt és a sínek közelében járóhoz rohant.

– Tessék – kínálta az ajándékot az ismeretlennek.

– Minek? – hártotta el egy fáradt kézmozdulattal, majd letérdelt és két talpfa közé feküdt, fejét a vasra fektetve.

– Jóember, mit csinál? – cibálni kezdte az orkánkabát ujját.

– Hagyjon! – s lerázta az elhúzásával próbálkozó kezét.

Azt gondolta, erős, de nem bírt a fekvővel. Kétségbeesve segítségért kiabált, mire feltűnt egy újabb hasonszörű alak.

– Önnek adom, csak segítsen! – kiabált az illető felé, de az szóra sem méltatta.

Szemlátomást a sínpár felé tartott. Mikor belépett a zúzott kövek közé, egy pillanatra megállt, nedvesen fénylő orrát megtörölte.

– Megengedi?

– Természetesen – válaszolt a fekvő fickó, s lehunyta a szemét. Alkalmi sorstársa néhány követ elrendezett, majd hasonlóképp leheveredett.

– Megörültek? – üvöltve túrt a hajába, berohant az állomásra, hivatalos személyt keresett, aztán vissza a peronra. Újabb sínre tartó alak tűnt fel. Magában imádkozni kezdett, hogy ne jöjjön a vonat. Nem hallgatta meg az ég.

A kalauz fűtyörészve lépett le a lassuló szerelvényről. Lendületből néhány lépést szaladt, amikor észrevette. Rövid ideig tartó döbbenet ült ki az arcára, majd átváltott csodálkozásra, végül ironikus mosolyra.

– Hozza a bőröndjét, mert mindjárt továbbmegyünk!

– És azok? – kérdezte zavaros szemekkel.

– Minden este ez a műsor megy. Szóra sem érdemes. Inkább magával törődjön – s felsegítette a vonat lépcsőjén, majd a bőröndjét is utána adta, végül lehajolt a földön heverő virágmintás blúzért, amelyen egy apró vércsepp készült beszáradni. – Jó lesz a feleségemnek.

A vonat sípolt és lomhán elindult. Kikönyökölt az ablakon, hogy összeborzolt haját hátrafésülje a száguldás szele.

FECSÓ ZOLTÁN

Hajléktalan az operában

Nem nehéz megérteni, hogy a ruhatárosnő miért nem akarta elvenni a férfi kabátját. Szakadozott, kopott és koszos volt, öv helyett spárga vonta körbe. A ruhatárosnő nem is értette, hogyan jutott be az operába egy hajléktalan.

- Nem lehet, összepiszkolja a többit – mondta a ruhatárosnő és elfintorodott. – Bizonyára jó büdös is. Csak nem képzeled, hogy egész este azt fogom szagolni.

- Akkor mit csináljak vele?

- Dobja el! – nevetett a ruhatárosnő.

- Bevigyem a nézőtérre?

- Csak azt ne! – a ruhatárosnő kezdte elveszteni a türelmét. – Egyáltalán hogy engedték be ide? – mivel a férfi nem válaszolt, hirtelen felfortyant – Azt hiszem, legjobb lesz, ha szépen elmegy. Minek jön egyáltalán egy hajléktalan az operába?

A férfi nem válaszolt, csak a cipője orrát bámulta egykedvűen.

- Itt nem fog tudni aludni, túl nagy a zaj! – nevetett a ruhatárosnő.

A férfi mélabúsan mosolygott, mintha nem is hallotta volna meg, mit mondott neki a ruhatárosnő, és ismét felé nyújtotta a kabátját.

- Hallja, ha nem megy el azonnal, kidobatom.

A hajléktalan nem ijedt meg. Már elégszer kidobták, megszokta. Megfogják a ruhájánál fogva, olyan erővel lökik ki az utcára, hogy elesik. Nem számít, hiszen úgymint koszos már. Néha belerúgnak egyet-kettőt, vagy leköpi, de azt is ki lehet bírni. A megszokás nagy úr, minden rossznak fölébe kerekedik.

- Van jegyem – mondta a férfi és a kabátzsebéből előhalászott egy gyűrött papírt.

A ruhatárosnő úgy vette el a feléje nyújtott papírt - a sarkánál körömmel megcsippentve, hogy a lehető legkisebb felületen érintkezzen vele a bőre -, mintha egy AIDS-fertőzött használt óvszerét venné át. Maga elé tartva megnézte a jegyet, és meglepetésére minden rendben volt. Leejtette a jegyet a pultra és gyanakodva nézett a férfire.

- Honnan lopta?

- Nem loptam, valaki pénzt adott rá.

- Nem szoktak ezeket adni a hajléktalanoknak.

- A karácsony szelleme jótékonyá teszi az embereket.

Ez megenyhítette az idős ruhatárosnőt, mert visszaemlékezett, hogy gyerekkorában az orvosék lánya, aki osztálytársa volt, karácsonyra neki ajándékozott néhány régi játékát. Szegény családban nőtt fel, nyolcan voltak testvérek. Mennyire örült a használt, de megkímélt, szép és drága játékoknak, amiket a szülei sosem tudtak volna megvenni neki. Átfutott a lelkén a gyermeki öröm, amit már elfeledtetett az évtizedes kemény élet. Görcsös ellenérzése megenyhült, és megsajnálta a férfit, aki még nála is rosszabb helyzetben volt. Alaposabban szemügyre vette az ötvenéves forma férfit. Hosszú ősz haja vékony, zsíros és fésületlen volt. Borzos szakálla körbefogta a mosdatlanságtól fényes arcát. Orra vörös volt a fagytól és az alkoholtól. Mégis, a rendezetlen és ápolatlan emberben volt valami megkapó. A szeme! A kék szemekből nyugalom és valamiféle erő sugárzott. Mintha valami koldusruhába bújtatott Téalap lenne.

A ruhatárosnő akaratlanul is elmosolyodott a gondolatra, és azon töprengett, vajon hogyan csúszhatott le a férfi, mi lehetett, mielőtt hajléktalanná vált?

Hirtelen arra ocsúdott fel, hogy megérkeztek az első „igazi” vendégek, drága ruhákban. A nők értékesnek látszó ékszereket viseltek és vastag sminket. „Gazdagok” gondolta, amikor elvette a nehéz bundákat. Eleget látott már ahhoz, hogy meg tudja állapítani, melyik az értékes, melyik csak olcsó utánczat. Mert sokan csak gazdagnak próbálnak látszani, de valójában nem tehetősek. Nem tudnak természetesen viselkedni, megjártsszák magukat. Minden mozdulatuk tudatos és mesterkéltséggel, állandóan a többieket lesik, vajon milyen hatással vannak másokra. Az igazi gazdagok ilyesmivel nem törődnek, mert felsőbbrendűnek érzik magukat a többi embernél.

A legkönnyebben a nőknél veszi észre az imposztort. Igen, a ruhatárosnő szeme észreveszi az ilyen apróságokat, a kicsi áruló jeleket. Leleplezi őket a hamis ékszer, a drága parfüm olcsó másolatának illata, a házilag felrakott smink, a nem tökéletesen összeillő színek.

Az érkező vendégek ügyetlenül leplezett megrökönyödöttséggel néztek a férfire, és amennyire lehet, elhúzódtak tőle. Egymás között suttogtak és rosszallóan ingatták a fejüket, lesajnáló pillantásokat ejtve a hajléktalan felé, aztán megvetően a ruhatárosnőre is, mintha a szemére vetnék, hogyan tűrheti meg ezt az embert itt.

Ez sem kerülte el a ruhatárosnő figyelmét. Elszégyellte magát, mert sértette az önérzetét, hogy egy kalap alá veszik egy hajléktalannal. Lesütött szemmel felakasztotta a fogasokra a felnyalábolt kabátokat, mert nem akart az emberek szemébe nézni. Jelentéktelennek érezte magát, és örült, hogy azért legalább a hajléktalant lenézheti. Igen, a hajléktalan. Vajon mit kereshet pont itt?

- Miért épp operára költi a pénzét?

- Mert akitől kaptam, ragaszkodott hozzá.

Ez csak még inkább felcsigázta a ruhatárosnő kíváncsiságát.

- Szóval az illető ismeri magát?

- Igen, felismert.

- Felismerte?

- Igen. Aki az emberek között mozog, azzal gyakran megesik az ilyesmi.

- Na persze. – a ruhatárosnő azt hitte, megértette. – Az utcán él.

- Hát igen. Az illető tudta, milyen sokat jelent nekem az opera - a férfi mosolya keserűvé változott, és megint a cipőjét bámulta.

A ruhatárosnő nem értette egészen.

- De honnan tudta, hogy maga szereti az operát? Máskor is kapott tőle pénzt?

A férfi nem felelt. Rászabadultak az emlékek azokból az időkől, amikor az opera még olyan sokat adott neki.

A ruhatárosnőt sem hagyta a kíváncsiság.

- Maga tanult ember lehetett, ha szereti az operát.

- Megvannak az iskoláim.

- Milyen kár, hogy ide jutott.

A férfi egyetértően elmosolyodott, és megpróbálta elleplezni a felszakadó sebek okozta fájdalmat, ami egyre jobban mardosta a szívét.

- Honnan tudta az illető, hogy maga szereti az operát? Talán ismerte azelőtt, hogy... szóval, hogy ide jutott?

- Látott az operában.

- Együtt nézték az előadásokat?

Mielőtt válaszolhatott volna a férfi - bár tekintetéből azt olvasta ki a ruhatárosnő, hogy valami fontos dolgot készül elmondani, és még erőt kell gyűjtenie előtte -, az újonnan érkezők helyezték kabátjaikat a pultra. Miközben a ruhákat akasztotta a fogasra, a ruhatárosnő arra gondolt, hogy nem lehet rossz ember a hajléktalan férfi, ha szereti az operát, hiszen ő is oda van érte. Gyerekkorában csak lemezeiről hallgatta, mert nem volt pénzük, sosem juthatott el és tévéjük sem volt, de amint kijárta az elemi iskolát, az Operaházba jelentkezett és egy év múlva fel is vették ruhatárosnak. „Uramisten, már négy évtizede ennek!” Sokszor beült a próbákra, és az előadásokba is be-bekukkantott, amikor ideje engedte. De a legizgalmasabb mégis az volt, amikor az előcsarnokban ülve hallgatta az előadást, s ahogy a csukott ajtók mögül fátyolosan előlebegett a muzsika és az énekszó, a képzeletében újratemtette a jelenetet, még akkor is, ha pontosan tudta, mi hogyan néz ki a színpadon.

Dolga végeztével visszatért a férfihez, és fürkészőn nézte, a válaszra várva. Az elmosolyodott.

- Énekeltem. – mondta aztán, szinte szégyellős bocsánatkérőn.

- Ugyan, menjen már! – nevetett fel a ruhatárosnő. Azt hitte, viccel a férfi. „Szegény hajléktalan, teljesen elitta az eszét.” Mindegyik énekes jó módú volt, legalább is a látszat szerint, de hozzá képest bizonyosan sokkal többet tudtak a tejbe aprítani. Még a jelentéktelenebbeknek is. Szeretett a művészek közelében lenni, mert úgy érezte, nem is hétköznapi emberek, hanem angyalok, vagy valami különleges tudású rend tagjai. Némelyik énekes barátságosan elbeszélgetett vele, még a híresebbek közül is, amit fantasztikus megtiszteltetésnek érzett, és napokig beleborsózott a háta a gyönyörűségbe, ha visszagondolt rá.

- Tudom, hogy nehéz elhinni – mondta a férfi. – Néha már magam is kételkedem benne, hogy én lettem volna.

Pillanatképek villantak az agyába. Milánó, Párizs, London. A jó érzés, amikor a hangja megtölti a termet, a vastaps, a virágoslány nedves csókja cuppan az arcán.

Aztán a hatalmas csattanás. A véráztatta testek az autóban, a felesége és a lánya. „Istenem, miért nem én haltam meg?” A tárgyalás. A szégyen. Az önvád. A részegség jótékony nihilje. A csontig hatoló fagy az első utcán töltött téli éjszakán.

A férfi a ruhatárosnő felé nézett, de ő megint a kabátokat akasztgatta fel. Megint a cipőjét bámulja, és csak a ráhulló könnycseppből vette észre, hogy a sírásig érzékenyült. Ezért haragudott magára a legjobban, hogy három év alatt sem sikerült eléggé megkeményítenie a szívét. Foszlott pulóvere ujjába törölte az arcát, és már fordult is, hogy elmenjen. „Minek maradni, csak felesleges kín lenne.”

Hirtelen egy kéz ragadta meg a karjánál.

- Bocsásson meg! – mondta a ruhatárosnő együtt érző hangon, mert meglátta a férfi könnyes szeméit. – Nem akartam megbántani.

- Dehogy, csak az emlékek...

- Énekelne nekem valamit?

A férfit váratlanul érte a kérés. Eleinte még hajlandó volt áriázni a kocsmában egy pohár borért, de aztán már csak némán koldult, mert az legalább nem szaggatta fel a régi sebeket. Hosszú idő óta már nem is kérték, és azt is abbahagyta, hogy magának énekelgessen elalvás előtt.

- Hát, nem is tudom. Lehet, hogy már nem menne – mondta a férfi és azt várta, hogy a ruhatárosnő majd kigúnyolja. De az csak szelíden megérintette a kezét, és úgy mondta:

- A kedvemért, próbálja meg!

- Már beroszdásodtak a hangszálaim.

- Csak bátran! Nem lehet az ilyesmit elfelejteni.

A férfi szégyellősen elfordult, mint egy kamasz fiú, aki nem meri felolvasni a saját maga faragta versikét a szíve választottjának. Aztán megint ráemelte a tekintetét a ruhatárosnőre, aki biztatóan mosolygott rá. Ekkor elszánta magát, mint három éve, amikor kirúgta maga alól a sámlit. Akkor a kiszakadt a falból a kampó, amire a kötelet erősítette. Most legfeljebb kinevetik.

Megköszörülte a torkát, és énekelni kezdett. A hangja valóban bizonytalanul csúszkált a hangjegyeken, a testtartása merev és hajlott lett. De tisztán énekelt, és a ruhatárosnő a légzési technikájából tudta már, hogy valóban hivatásos énekes áll előtte.

A férfi egyre inkább belefeledkezett az éneklésbe. A Koldusopera áriája egyre magasztosabban töltötte be az előtér levegőjét. A régi, már-már elfeledett dallamok és mozdulatok megállíthatatlanul tértek vissza, és átjárva a lelkét, a szférákba emelték. Újra élt.

Már nem látta a ruhatárosnőt, az egyre csodálkozó embereket, elfeledte a nyomorúságát, és csak az előadás létezett számára, mint annak idején a színpadon.

Egyre érkeztek a vendégek, és meglepetten figyelték a csodálatos hangon éneklő rongyos alakot. „Talán egy ízelítő a következő műsorból” „Nagyon meggyőzően kopottas a ruhája” gondolták. A valóság elképzelhetetlen lenne számukra, hogy egy hajléktalanná vált, egykori operaénekest látnak, aki csak nézőnek jött a tisztelőjétől kapott jeggyel.

Hirtelen megmozdult az előcsarnok. Az emberek hullámszerűen kezdtek, a kép elhomályosult. A férfi mellkasába erős szűrő fájdalom nyilallt. „Az átkozott izgalom miatt, persze!” Próbált nem tudomást venni róla, de a fájdalom egyre erősödött. Vérbeli előadóként igyekezett úgy befejezni az éneklést, hogy ne vegye észre senki, hogy rosszul lett.

De nem sikerült. Ernyedt lábai nem tudták tovább megtartani a súlyát, és összecsuklott. A fájdalom elzsibbasztotta az egész testét, fülében sivító hang zúgott, amin csak halványan visszhangzott keresztül a taps.

A ruhatárosnő lehajolt hozzá és felemelte a fejét.

- Rosszul van? Hívom a mentőket. – hallotta a szaggatott szavakat.

- Nem! Nem kell...

A ruhatárosnő fel akart állni, hogy segítségért menjen, de a férfi keze visszahúzta.

- Kérem, ne!... Nekem már úgymint mindegy... Ha már meg kell halnom... akkor ennél szebben nem is... tudnám elképzelni, ... hogy elmenjek.

A légzése akadozni kezdett, a fájdalom elmúlt, helyébe zsibbadás öntötte el a testét és könnyűnek érezte magát. Elmosolyodott.

A ruhatárosnő a körben állókat kérte, hogy hívjanak orvost, de ő maga nem mozdult. Karjában tartotta a haldokló férfi fejét, akinek a békéje megérintette az ő lelkét is. Irigyelte, mert talán tényleg ez a legjobb, ami történhetett vele. Ott halhat meg, az operában, ami számára az életet jelentette, és amit olyan fájdalmasan elveszített.

Felnézett, hogy hol késlekedik az ügyeletes orvos, és a szeme megakadt az énekesek a falon felakasztott képei közül az egyikén. A férfit ábrázolta, kisimult arccal, büszkén a távolba tekintő szemekkel. Ránézett a karjában nyugvó fejre, és tudta, ugyanaz az ember. Most végre felismerte! Ne is értette, hogy nem ismerte fel azonnal, hiszen jól ismerte őt. Hogyan volt képes így megöregíteni, így elrejteni a kilétét a nagy szakáll és a meggyűrt arcvonások, mint valami szerephez szükséges jól sikerült smink és maszk. Pedig a tekintete, az elárulta. Mindig álmodozó tekintettel járt-kelt, ugyanúgy, mint ott a képen. Mint most is, ezen a megtört arcon, s a tekintetét az elernyedő izmok úgy örökítették meg, mint a fotográfia.

CSÁKY KÁROLY

Szokrális emlékek Bernecebarátiban

A *Börzsöny* hegység lábánál szerényen megbúvó Bernecabarati község 1928-ban jött létre a két régebbi település, *Bernece* és *Baráti* egyesüléséből. Az itteni Római Katolikus Egyházközség levéltári anyagában olvassuk, hogy a helység múltja tulajdonképpen a Kemence és Bernece patakok közt húzódó **Templomhegy**hez kapcsolódik. E helyütt ugyanis már a 10. században jelentős település lehetett, s az egykori földsánc nyomai még ma is fellelhetők. (Kelemen, 2008) A dombháton azonban már a bronzkorban vagy a koraavarkorban is lakott telephely volt, s így nem csoda, hogy e kiemelkedő pontot a honfoglalók is korán felfedezték. (Dercsényi 1958:243)

A falu katolikus templomáról

A falu honlapján írják, hogy a helység felé közeledve már messziről feltűnik „*a hegytetőn álló hagymasisakos templom*“. A várhegyet a 12. században erősítették. Középkori eredetű, *keleti tájolású egyhajós* templomának **körítő falai** még ma is állnak. S amint a továbbiakban említik a honlapon: „*Az eredetileg síkmennyezetes, fáfödémes templomot a XVII. században barokk stílusban szentéllyel és sekrestyével bővítették. A XVIII. században épült hozzá a déli oldalon a Szent Rókus kápolna, s fiókos dongaboltozatot és nyugati karzatot kapott a templomhajó. Ugyancsak a XVIII. századból való a copf szószék és az orgona. A Szűz Mária mennybevitelét ábrázoló fából faragott barokk oltárépítmény felvidéki mester jeles alkotása*“. ((<http://www.bernecebarati.hu>)

A *Magyar Katolikus Lexikon* is ír e helységről, megemlítve, hogy Bernece plébániája már 1332 előtt létezett. A 12. században ismeretlen titulusra szentelt **román stílusú** templomát a 14. században **gótikus**, 1770 körül pedig **barokk** stílusban átépítették, s **Nagyboldogasszony** tiszteletére szentelték. (Diós 1993:785)

Magyarország műemléki topográfiájából tudjuk, hogy az *1697-es esztergomi canonica visitatio* a templomot még az átalakítás előtti középkori állapotban írta le. Eszerint a *szentély* és a *sekrestye bolthajtásos, a hajó sík mennyezetű* volt. A *főoltáron* középkori *táblaképek* voltak. Az *1713-as visitatio* már azt közli, hogy a *régi oltárképek* elkerültek helyükről, s három újonnan felállított oltára, továbbá *kriptája* van a templomnak. A *torony* még fedetlenül állt, s ezért a régi *harangláb* is használatban volt. *1737-ben* a *hajó beboltozásáról* s a *karzat* bővítéséről írtak. (1958:244) A *Mária-mellékoltár* helyére ekkor a *szószéket* tették.

Az egykori oltárok közül mára csak a **főoltár** maradt meg, de ennek is hiányzik a régebben leírt két szobra: *Szent János evangélistáé és Keresztelő Szent Jánosé*. A hármastagolású nyitott **barokk oltárfelépítménynek** kisméretű **rokoko tabernákulum**a van, melynek két oldalán egy-egy szárnyas angyalszobor látható. Mint a műemléki topográfiában olvassuk: ezek felett „*a közepén áttört oltárfalon és a szentély keleti ablakán napfény sugárzik be a felhők között dicsfényben álló Assunta-szoborra. Felette áttört oromzat: Máira-monogram angyalfejes felhőkeretben. Legfelül aranyozott kagylódíszítmény a kereszttel, kétoldalt voluták fáklyás angyallal.*“ (1958:250) **Mária** széttárt karokkal áll előttünk; bordó ruháján zöld takaró, feje körül glória látható. A már 1779-ben jegyzett négy főoltárbeli oldalszobor közül ma már csak kettő látható. **Szent Pál faszobra** az apostolt szürkésfehér hosszú ruhában, kékeszöld palástban jeleníti meg. Jobb kezében ezüstös egyenes kard van. A **Szent Péter-szobor** őszhajú, szakállas apostolt tár elénk, aki fehér ruhában, piros palástban látható, jobb kezében kulccsal. A szakember szerint a szobrok „*lendületes tartása, zömök aránya, komoly arckifejezése*“ valamely felvidéki mesterre utal. (1958:250)

A *szószékről* 1754-ben még azt írták, hogy az a *négy evangélista szobrával* van ellátva. Ma ezek már nincsenek meg. A *copf* stílusú alkotás *kosárja* és *hangvetője* „egyszerű asztalosmunka, keskeny fogsorral és hullámzó párkánnyal“. A hangvető tetején egy lombbal és virággal díszített váza áll, valamint ott a Szentlelket ábrázoló galamb is.

A *keresztelőmedence* barna márványból készült barokk alkotás, tetején Jézus és Keresztelő Szent János szobra áll. Az utóbbinál hosszú kereszt van, s jobb kezével vizet önt Jézus fejére.

A kosárirés záródású *szentélyt* mélyített falsávok tagolják. A *hajó* „tagolatlan sima falaiban mindegyik oldalon három, szegmentíves, zárkóves, keretes barokk ablak“ van. A déli oldalon áll a hozzáépített *Rókus-kápolna*, melynek déli falán két, félköríves, keretes, zárkóves ablak látható. A templom *főbejárata* a délnyugati végen szegmentíves, zárkóves barokk kerettel. Az északi oldalon faragott, kettős pácstag profilú *románkori kőkapu* van, amit aztán befalaztak. (1958:249)

A már említett templomi szobrokon kívül több is látható még itt. Ilyen például az a *Pieta-szobor*, amely eredetileg a falu Fájdalmas-kápolnájában volt, s melyet már az 1779-es canonica visitatio is említ. A fából készült késő barokk alkotás Máriát bordó ruhában, kék fátyolban ábrázolja, fején koronával, ölében a halott Jézussal. A Pieta helyén egykor a *Prágai Kiszjézus szobra* állt, amely jelenleg nincs a templomban.

A hajóban áll a régi *Jézus Szíve-szobor*, amely nem a megszokott megjelenítésű alkotás. Jézus itt mosolygós arccal látható. Átszúrt bal kezével szívére mutat, jobb karját kitarja, s azon is láthatók a sebhelyek. Fehér ruháján aranyozott csillagok látszanak, efelett pedig bordó, virág- és levélmintás palást van. A szobor egykor a Jézus Szíve-mellékoltáron állhatott.

A helybeliek szerint igen régi a fából készült *Lourdes-i Mária-szobor* is. A Szűzanya egy kinyílt rózsabokron áll kék öves fehér ruhában és kék fátyolban. Imára kulcsolt kezében rózsafüzér, feje körül csillagos glória van.

Árpád-házi Szent Margit szobrát az 1940-es években rendelte nagy betegsége alatt *Vígh Istvánné Páldi Margit*. (Antaliczné György Matild, 1930) Szent Margit fehér szerzetesi ruhában, fekete palástban látható, kezében feszülettel, lilommal és rózsafüzérrel. Lábánál ott a magyar szent korona és a kettőskeresztes címerpajzs.

Kis Szent Teréz szobrát *Lantos Erzsébet Panka* szülei hozták, mikor „ő még kicsi vót és megbetegedett“. Teréz a szokásos szerzetesi ruhában van, kezében a sajátos rekvizitumokkal.

Szent József is a megszokott ábrázolásban látható. Ruhája lila, palástja bordó; balján ott a fehér ruhás Kiszjézus, aki kezében az országalmát tartja. József jobb kezében itt is lilium van. *Páduai Szent Antal szobrát* ugyancsak a jól ismert forámában ábrázolták. A szerzetesként előttünk álló szent evangéliumos könyvén ül kékesfehér ruhában a gyermek Jézus, arccal Antal arcához simulva. A szobork állványait *György István* helybeli faragómester készítette.

A szentélyben, a főoltár két oldalán két magyar szobra látható. Ezeket a gipsz szobrokat az 1940-es években vásárolta a helybeli adatközlők szerint „*Gáspár Mária Treba anyai nagyanyja*“. *Szent István* királyi öltözetben áll előttünk. Zöld és sárga színű ruháján bordó palást van; fején a szent korona, jobb kezében az országalma, bal kezében egy magas kettőskereszt látható. *Szent Erzsébet* ruhája kék, fátyla fehér, palástja bordó. Az ő fején is ott a korona, kötényében pedig a rózsák.

A Szent Rókus kápolnában ma egy Krisztus-szobor látható. A helyiek szerint a „*megkötözött kezű Jézuskát Kalácska Józsefné*“ vette. A *Krisztust Pilátus előtt* ábrázoló szobor igen szép alkotás: a Megváltó bordó palástban látható, összekötött kezében egy nádszállal, vérző fején töviskoronával. Ugyanitt áll Madách Imre testvérének, *Madách Annának a sírköve*. A szürkés márvány kövön ez a felirat olvasható: „*Baráthy/ Huszár Sándorné/ született/ Sztregovai/ Madách Anna/ meghalt 1866. oct. 23-án/ életének 49. évében/ Béke poraira*“.

Szép *Betleheme* is van a templomnak. A jászolban fekvő Kiszjézust a mellette térdeplő Mária s a kezét imára kulcsoló Szent József, valamint a napkeleti bölcsek veszik körül. Márián piros ruha, kék takaró és fehér fátyol, Józsefen barna ruha van. A két márványtábla közül az egyik a főoltár 1990-es felújítására, másik az 1939-es budapesti eucharisztikus világkongresszusra emlékeztet. Az egykori szép *templomi lobogók* közül ma néhányat a plébánián őriznek.

A templom mai *tornya* négyzet alakú, termésköböl épült. Első emeletének három oldalán egy-egy lőréses ablak, a második emeleten pedig félköríves ablakok látszanak. A keleti oldal ablaka gótikus. A toronyban három harang lakik, a középnagyságú a legrégebb, 1761-ből való. A kőkerítésben látható Micsey László *Szent Erzsébetet* bemutató réz reliefes alkotása.

Szagrális kismelékek

A Börzsöny nyugati lábánál fekvő, Ipolysággal, Pereszlénnyel és Ipolyviskkel szomszédos Bernecebaráti nemcsak kiemelkedő erődtemplomával hívja fel magára az erre átutazók figyelmét, hanem szagrális kismelékeiben is egyik leggazdagabb települése ez e vidéknek. A helység szegény lakosainak sorsa a jobbágyfelszabadítás és a földosztás után fordult némileg jobbra. Főleg az erdőirtásos földeken telepített szőlők javítottak gazdasági helyzetükön: kitűnő boraikat a gazdák sikerrel értékesítették a bányavárosok, elsősorban Selmecbánya piacain. A mélyen hívő katolikus nép aztán sokat áldozott a szagrális kismelékekre is. Vannak is e helyütt kisebb-nagyobb kápolnák, fészületek, szobrok és kálváriák egyaránt.

Kápolnák, barlangok

A bernecei *Fájdalmas-kápolnát* a Pest megye műemlékeit összefoglaló I. kötet is számontartja. Azt írják itt, hogy az „*egyszerű téglalap alakú kis épület*“ a falu keleti végén látható, s már 1800 előtt is állott. A kis oltáron egy későbarokk *Pietá faszobor* látható. Mária fején barokk korona van. (Dercsényi, 1958:251) Ezt a szobrot már az 1779-es Canonica visitatio is említi, ám ma már nincs a kápolnában, restaurálás után a templomban helyezték el. Az utcára néző téglalap alakú építményt ma egy igénytelen drótkerítés veszi körül. Fa ajtaja felett egy kis kereszt, illetve egyenes falsáv látható. A háromszögben végződő oromzat csúcsát kettőskereszt díszíti. Az épület két oldalán félköríves ablakok vannak. Az oltáron ma egy gipsz Pietá-szobor áll: a Szűzanya bordó ruhában és kék palástban látható, ölében a halott Jézussal, akin fehér ágyéktakaró van. *Máté Józsefné Bolgár Teréz* (1930) gondnok elmondta, hogy az imádkozó asszonyok nagybőjt hetében, nagycsütörtökön és nagypénteken jönnek itt össze, hogy elmondják a fájdalmas rózsafüzért. Egykor nagyobb szerepe volt e helynek: körmenet indult innen, vallásos szertartásokkor gyülekeztek itt stb.

A *lohonci sziklakápolna*, vagy a *Máriácska-kápolnaként* is emlegetett kegyhely valójában egy andezittufába vájt, 1x1 méteres barlangszerű kis bemélyedés, melyhez később egy stílusos fakerítést építettek betontalpapazattal. A bernecei *Nagyvölgy* elején látható szagrális helyről ez olvasható a község honlapján: „*Keletkezése a XIX. század végére tehető, 1948-ban átépítésre, 1981-ben felújításra került*“ . (<http://www.bernecabarati.hu>) Eredetéről részletesen ír kéziratot munkájában *Máté Ferenc* (1922), a falu hajdani lakosa, aki *Pálinkás Ignác* elbeszélése alapján jegyzte le a történetet. Az elbeszélő édesapja, a bernecei Pálinkások egyik őse véste-faragta a kemény sziklafalba a *barlangocskát*, s helyezte itt el a *Szűzanya szobrát*. Az illető részt vett a bosnyák háborúban, ahol ölésre kényszerítették őt. Ettől a cselekedetétől sosem tudott szabadulni. Egyszer álmában egy szakállas ember jelent meg neki, s arra kérte, hogy építsen a szóbanforgó helyen egy kápolnát. Ezt nem vette komolyan, de mihelyt nagybeteg lett, újra jelenést látott álmában, s ezután megépítette a barlangot. Minderről az építő csak halála előtt beszélt. A második világháború után kijavították a megsérült szobrot, 1981-ben pedig az egész kápolnát és környékét újjáépítették a leszármazottak és a buzgó hívek. A régi szobor helyett egy új *Lourdes-i Szűzanya-szobrot* s egy *Bernadett-szobrot* helyeztek el a barlangban. Föléje esővédő s egy kis fészület, eléje a *Molnár János* faragta kerítés került. Régebben szombat délutánonként, illetve Mária-ünepekkor jöttek itt össze a közelből az ájtatos hívek.

A bernecei *szakadékpincék* közelében, a templomhoz vezető út jobb oldalán egy lépcsősor vezet fel a *Magyar-kápolnához*. *Gyenes Zoltán polgármester* szerint ez *fogadalmi kápolna*, hálából építette *Magyar Ferenc* valamikor a 20. század elején. Eredetileg itt volt az a *Krisztus-szobor*, amely ma a plébánián látható. A téglalap alakú nyeregtetős építmény üvegezett fa ajtaja felett keskeny falsáv húzódik; háromszögoromzatában pedig kereszt látható. A kápolna oltárán ma egy gipsz *Kisjézus-szobor* s két kisebb *Mária Szíve-szobor* áll.

A templom falkerítésében is látható egy újabb kori *Mária-barlang*. A félköríves végződésű, üvegezett vasajtó mögötti falmélyedésben van Mária nagyobb méretű gipszszobra. A Szűzanya fehér ruhában, kék palástban, fején fehér fátyollal, széttárt karokkal áll előttünk.

Istentiszteleti helyként funkcionál a *római katolikus plébánia kápolnája*. A főutca felső részén álló földszintes, tíztengelyes, utcai homlokzattal kiképzett épület 1800 körül készült (Dercsényi, 1958:251), s 20. század első évtizedeiben újjáépítették. Utcára néző nagytermében alakították ki azt a kápolnát, ahol hétfőn, szerdán és csütörtökön van istentisztelet, a hét három napján pedig a *Szentségimádó csoport* rendszeres imaórát is tart itt. Az oltárasztal mögötti falon egy nagyméretű fakereszt szürkés korpusz látható, Krisztus balra forduló feje felett töviskoronával. A tabernákulumot szőlőfört és búzakalász díszíti. A kis szentélyt lezáró falon a négy *evangélista relieves fejszobra* látható.

A terem végében a falon helyezték el a *Mária Szíve-szobrot*, a gyóntatófülkében pedig a már említett Magyar-kápolnabeli *Krisztus-szobor*, vagy ahogyan itt mondják, a *megkötözött kezű Jézuska* áll. A Pilátus előtti Krisztus piros palástban van, fején töviskoronával. A szobor körtefából készült, s 1906-ban hozták Olaszországból.

A Kemencére vezető főút jobb oldalán, a mai Madách utcában áll, a **Szabó-kápolna**. A kis, négyzet alaprajzú, nyeregvetős építményt *Szabó János* gazda emelte hálából 1920 körül. A gazda, akit saját ökrei tapostak majdnem halálra, erős hitének köszönhetően súlyos betegségéből felépülve építette e kis kápolnácskát, melynek oltárán ma egy gipsz *Mária Szíve-szobor* áll, mellette több kis angyalszoborral.

A bernecebaráti kápolnák közül a leggazdagabb története s a legnagyobb kultusza a **Nemeshegyi-kápolnának** van. A *Magyar Katolikus Lexikonban* olvassuk ezzel kapcsolatban, hogy „*A hagyomány szerint a 30-as években Bernecebaráti határában pásztorgyerekeknek megjelent a Szűzanya, majd egyházi tilalom ellenére a helyen kápolnát építettek, és a környék népe zarándokolt ide.*“ (Diós, 1993:785) Ennek történetét Máté Ferenc (1922) dolgozta fel részletesen. A jelenésre először 1933. július 16-án került sor, amikor is a libapásztorgyermek az egyik béressel Róth Simon Nemeshegyi-táblájának közelében a fák felett egy fényességben vélték felfedezni a Szűzanyát. A jelenés helyére napokon át járt a falu népe, majd egy *Mária-képet* helyeztek el az egyik fán. Mivel állítólag csodás dolgok (a csipkebokor kora tavasszal kivirágzott), megterések s egyebek is történtek a jelenés helyén, adatközlőm (aki gyermekként maga is ott volt Róth Simon földjén), *Bussai Józsefné Máté Borbála* (1922) nagyapja, *Máté Simon* egy fakápolnát épített. Ennek oltárán helyezték el a Szűzanya szobrát, s az ájtatos hívek rendszeresen kijártak hozzá imádkozni. Néhány éve kockakövekből építettek ide egy *Lourdes-i barlangot*, melyben a *Szűzanya és Bernadett* szobra látható. Még ma is kijönnek ide Mária-ünnepekkor az imádkozó asszonyok. A jelenésről egyébként 1933. augusztus 9-én az *Est* című újság is beszámolt, Csoda a honti hegyek közt címmel.

Kálváriák

Kevés település dicelkedhet azzal, hogy két kálváriája is van. Ezen kivételek egyike Bernecebaráti, ahol az 1928-ig külön faluként funkcionált Bernecének és Barátnak is volt már kálváriája. Bár a település honlapján csak egyről van szó, aki feljön a Templomhegyre, mindkettőt szemügyre veheti. A templomtól délnyugatra, a két temető (öreg- és középső-temető) közt áll a **bernecei kálvária**. Hogy pontosan mikor épült, nem tudjuk. Az biztos, hogy eredetileg *barokk kőkeresztek* álltak itt, s ezeket már az *1779-es Canonica visitatio* is említi. Aztán régi fakereszteket emeltek e helyen, s utoljára 2008-ban újították fel a kálváriát. A hajdani díszes *Krisztus-keresztet* a falu pásztoembere, *Molnár János* faragta. Ennek alapján készítette az új, barnára festett, INRI-feliratú keresztet *Micsey László* és *Gyenes Tamás*. A kereszt felső része, illetve a szárvégeket összekötő háromszög díszített faragású. A *pléhkorpusz* sárgára festett. Krisztus ágyéktakarója fehér, feje felett pedig sárga glória látszik. A *két lator* keresztje barna fa, legömbölyített szárvégekkel. A latorok két kezét szíjjal kötötték a keresztfához, s azok alsó szára lefelé lóg.

A **baráti kálvária** a templomtól nyugtra található. Három egyenes szárvégű, díszítés nélküli barna keresztfa áll itt. A *korpusz pléhből* készült, akárcsak a latorok teste is. Krisztus ágyéktakarója fehér, a két latoré pedig barna. Az utóbbiak csuklójuknál fogva vannak a keresztre erősítve, s lábuk is össze van kötve. Krisztus lábánál egy mécesstartó látható. Nagyszombati feltámadáskor a körmenet az itteni Krisztus-keresztet is megkerüli.

Keresztek, feszületek

A már említett kálváriakereszteken kívül meggannyi szabadtéri feszület látható még Bernecebarátiban. Hisz a falunak négy temetője, gazdag templomtere van, de állnak kő-, vas- és fakeresztek a község egy-egy pontján s annak határában is. A **bernecei öregtemetőnek két központi keresztje** is van. Az egyik egy kőben elhelyezett egyenes szárú barna vaskereszt. Nagy fehér vaskorpusza van, ugyanilyen színű ágyéktakaróval. Krisztus feje jobbra fordul. A másik egy legömbölyített szárú, barnára festett, INRI-feliratos fakereszt, nagyméretű, fehérre festett kőkorpusszal. Krisztus jobbra fordított fején töviskorona van. Ebben a temetőben látható a **Pongrác-sírkereszt** is, amely fekete márvánnyal fedett műkő, rajta nagy fehér korpusszal s mellette egy álló *Mária-szoborral*. A kereszt alatti márványtáblán ez olvasható: „*Jézusom, ha jön a végnap,/ Ismerj engem magadénak!/ Homlokomon piros véred,/ Tied vagyok, úgy ítélj meg!*“ Ugyanitt áll **Bedros Ferencné sírkeresztje**, amely szürke márványból készült. A kereszt, melynek szárai csúcsívben végződnek, egy szivalakból emelkedik ki. Vannak a temetőben még szép régi kovácsolt vaskeresztek s háromkeréjos szárban végződők kettős fakeresztek is.

A **bernecei középső temető központi keresztje** hasonló kiképzésű, mint a bernecei kálváriáé. A szárvégeket díszített fedéllapok kötik össze. Vaskorpusza fehér, Jézus feje jobbra fordított, ágyéktakarója világossárga.

A **baráti temető központi keresztje** műkőből készült INRI felirattal, egyenes szárvégekkel. Ugyanilyen anyagból való szürkés korpusza is. Krisztuson nagyobb ágyéktakaró, jobb vállára fordított fején töviskorona van. Dedikációján ez olvasható: „*Isten dicsőségére/ állították/ Pomozi János és neje/ Pálinkás Margit/ 1982. X. 20.*“ E temetőben látható **Huszár Aloiza márvány sírkeresztje**, melynek sírversét állítólag Madách Imre írta. Ugyanitt áll az a faragott szimbolikus sírjel, melyet a háború elesettjeinek emlékére készített *Lőrinc Ignác ácsmester*. A templomhegyi temetőkben nyugszik még *Sisa Pista*, a híres honti-nógrádi betyár, *Szokolai Alajos*, az első magyar olimpiikon, *Schönn Alajos* 1848/49-es honvédfőhadnagy és *Erdélyi Zoltán* néprajzkutató.

Az **újtelepi temető központi keresztje** egy alacsony vasráccsal körülkerített beton alapban áll. A magas feszület barna fából készült egyenes szárakkal. Rajta szürkés vaskorpusz látható.

Isten házának külső terén is **két templomkeresztet** találunk. Az egyik a kőfalon belüli eredetileg a bejáratnál állt. Ma egy magas talapzaton látható a hajdani védőfal közelében. A helyi mészkőből készült feszület vízszintes szárai igen rövidek. Korpusza gipszből van, Krisztus feje kissé előre hajlik. Dedikációja így szól: „*Isten dicsőségére/ állította/ Pomozi János, Gyenes Ilona/ anno 1921. évben.*“ A templom baráti feljárójánál, a kelet felőli lépcsősor végén, a védőfalon kívül áll az INRI-feliratos, kihegyezett szárú betonkereszt. Öntöttvasból készül korpuszát fehérre festették. Fehér színű a nagyméretű ágyéktakaró is. Krisztus enyhén jobbra hajtott fején barna töviskorona van. A kereszt alatt ez a dedikáció olvasható: „*E keresztet/ a Szent Imre év/ emlékére/ saját költségükön/ saját kezűleg építették/ Matyó József kőművesmester/ és neje/ sz. Praszna Brigitta/ A.D. 1930.*“

Több feszület áll a falu belterületén is. A **bernecei kereszt** a Szokolai-kastély közelében, az egyik lakóház kertjében látható. Ez egy barnás színre festett betonfeszület, melynek szárvégei kihegyezettek. Az INRI-felirat alatt nagyméretű fehér vaskorpusz függ. Krisztus enyhén előre hajtott fején töviskorona, testén fehér ágyéktakaró van.

A **Kemencei út menti kereszt** a falu déli végén, a főút jobb oldalán, a tsz közelében emelkedik a magasba. Az INRI-feliratos egyenes szárvégű feszület betonból készült, s egy félköríves horganyfedéllel látták el. Korpusza műkő. A kereszt hosszabbik szára egy háromszöget idéző betonalakzatból emelkedik ki, melyen két beton virágtartó váza is áll. Az alattuk lévő táblán ez olvasható: „*Állj meg vándor! Jöjjetek hozzánk, kik elfáradtatok!*“ A keresztet 1967-ben újjította fel a *Csomó család*. E feszülettel kapcsolatban egy humoros történet is fennmaradt a faluban. Történt ugyanis, hogy az 1960-as években bekerítették a „*tésze-tanyát*“, s a kereszt is a kerítésen túlra, a telephelyre került. Amikor aztán ezt egy idős bácsi meglátta, így szól a keresztben függő Krisztushoz: „*Édes Jézuskám, ha tudtam volna, hogy te is beállsz, akkor nem verettem volna meg magam annyira!*“

Ugyancsak a főút mentén, a vendéglő közelében áll a **kocsma előtti kereszt**. A feszület egy kőfal előtt látható, s régi kovácsolt vaskerítés veszi azt körül. A legömbölyített szárvégű barna fakereszt dedikáció nélküli, INRI felirata alatt fehér vaskorpusz függ. A halott Krisztus feje jobb vállán nyugszik, rajta töviskorona van. Krisztus ágyéktakarója fehér, kezén, lábán és mellén piros vércseppek láthatók.

A falu határában álló feszületek közül először a **pincéki-keresztet** említjük. Ez a baráti pincesor közelében áll. Először 1889-ben emeltek itt feszületet. A mait az eredeti méretek szerint készítette nemrigiben Gyenes Zoltán és Gyenes Tamás faragó. Az INRI-feliratos, háromkaréjos szárvégekkel és virágornamentikával díszített barna fakereszt szürkésfehér korpusza öntöttvasból készült; Krisztus ágyéktakarója barna színű, a halott feje jobbra fordul. Dedikációja így szól: „*Isten/ dicsőségére/ állította/ MÁTÉ SIMON/ és URBÁN BORBÁLA/ 1889-ben/ Felújítva/ 1965 MÁTÉ SIMON/ 2007 MÁTÉ MATILD.*“

Számontartják még a helybeliek a Szuha-patak partján, Nógrád megye határánál álló **csitári-**, vagy **Kinszki-keresztet**. Amint *Máté Ferenc* írja kéziratos feljegyzéseiben: valamikor az 1900-as évek előtt állítottak a birtok szélére, a lombos akácfák árnyékába egy fakeresztet, melyen „*a pléh Krisztuska várta az öt tisztelőket*“. A keresztet a későbbi zsidó bérilők is tiszteletben tartották, 1887-ben pedig az egyszerű nép újjította fel. Később egy kis haranglábszerű építményt is felállítottak itt, ám a kis harangocskát odaajándékozták egy idő után a templomnak. A keresztben viszont rajta maradt a **csengettyűs Krisztuska** megnevezés. Az INRI-feliratos barna fakeresztben ma egy nagyméretű korpusz látható. Krisztus öntöttvas alakját fehérre festették. A keresztre feszített Jézus szemei nyitottak, jobbra fordított feje körül sárga glória, testén nagyméretű fehér ágyéktakaró van. A régi pléhkorpusz ma a plébánián látható.

Szobrok, emlékművek, harangláb

Bernecebaráti községben három szabadtéri szobor látható. Bernecén áll a **Szentháromság-szobor**, amellyel kapcsolatban ellentétes adatokat találunk a szakirodalomban s a népi emlékezetben egyaránt. A község honlapján olvassuk, hogy „*A XVIII. század végén keletkezett a mészkőből faragott szobor, mely egy 3 méter magas oszlopon található*“ (<http://www.bernecebarati.hu>) Pest megye műemléknyilvántartójában azt írják, hogy a mészkőszobor alacsony kőpilléren áll a Széchenyi utca 56. számú háza előtt, s az XVIII. századi alkotás. (Dercsényi, 1958:252) Gyenes Zoltán polgármester *Oravec Istvánné Máté Matild* (1942) adatközlőre hivatkozva írja levelében, hogy a szobrot *Szabó János* gazda állíttatta egy szomorú baleset után fogadalomból. Vallásos ember lévén ugyanis fogadalmat tett, hogy ha betegségéből felépül, egy Szentháromság-szobrot emeltet. Gyógyulása után a Szitnya hegység valamelyik kőbányájából szállíttatott egy kötömböt Bernecére, s itt faragták volna azt ki a mesterek. Más feltételezések szerint a szobrot már előre kifaragták, ám szállítás közben az áldást osztó kéz letörött, s azt fordítva tették vissza. A szobor talapzatát valóban helyben készítették (Pálinkás és Timer kőfaragómester neve van a kőre vésvé.), s dedikációján ezt olvassuk: „*Szent/Háromság/ (egy) Isten/ dicsőségére/ állította/ Szabó János/ 1906*“. A szobor az Atyaistent idős szakállas alakként ábrázolja, amint kezét kinyújtva tartja. Jobbján áll az Úrjézus a kereszttel, köztük pedig a Szentlelket ábrázoló galamb látható.

Barátiban, a Huszár-kastély közelében találjuk **Nepomuki Szent János kőszobrát**. A szakleírás szerint ez XVIII. századi alkotás, színesre festett puhakőből készült, s magas *volútdíszítményes pilléren* áll. Gondosan kidolgozott, „*finom, lírikus felfogású munka*“. (Dercsényi, 1958:252) Már az 1779-es Canonica visitatio is említést tesz róla. A szakállas szent papi ruhában áll előttünk, karján feszülettel és zöld pálmaággal. Fején valamikor csillagos glória is volt. A szobrot egy félköríves horganyfedél védi. Utoljára 1993-ban restaurálták. Régen prosocióval jártak ide a szent ünnepén, s májusban, Szent János hetében a litániákat is itt végezték.

Az újteleki temető, illetve a Tésa felé vezető út mellett áll egy magas kockakőtalapzaton **Szent József szobra**. A község honlapján azt írják, hogy keletkezésének körülményei ismeretlenek, s a puhakőből faragott „*finom megmunkálási festett szobrot*“ valószínűleg együtt állították a Szent János szoborral. Ez nehezen hihető, mert a szobor újabb keletű alkotás lehet. József egy horganyfedél alatt áll halványsárga ruhában, bordó palástban. Balján a fehér ruhás Kisjézust tartja, jobb kezében lilium van. Adatközlőm (Gyenes Zoltán) szerint valamikor egy kereszt állt e helyen, melyet a cseh legionáriusok összetörték, s azután emelték a szobrot. A talapzaton lévő fehér márványtábla közli, hogy 2004-ben az alkotást felújították.

A templomkertben áll az **I. és II. világháborús hősök emlékoszlopa**. A négy méter magas oszlop puhakőből készült, kovácsolt vaskerítéssel vették körül. A hősi halottak nevét gránit- és márványtáblákra vésték.

Az újteleki temetőben láthatunk egy fából emelt **négylábon álló harangláb**. Helyi faragómesterek készítették, s valamennyi részét népies motívumokkal díszítették. A piramistetővel fedett alkotás egy kis lélekharangot őriz.

Irodalom, forrásmunkák

- BAKÁCS ISTVÁN
1943 Hont vármegye középkori egyházas helyei. Budapest
1971 Hont vármegye Mohács előtt. Budapest
- BOROVSZKY SAMU, szerk.
é.n.(1906) Magyarország vármegyéi és városai. Hont megye és Selmecbánya sz. kir.város. Budapest
- CSÁKY KÁROLY
1985 Honti barangolások. Bratislava
1993 Isten házai és szolgálói. Dunaszerdahely
2003 A Dunától a Sztinyáig. Komárom.
- DERCSÉNYI DEZSŐ, szerk.
1958 Magyarország Műemléki Topográfiaja V. Pest Megye Műemlékei I.
- DERCSÉNYI DEZSŐ és koll.
1959 Magyar műemlékvédelem 1949-1959. Budapest
- DINNYÉS ISTVÁN és koll.
1993 Pest megye régészeti topográfiaja. Budapest
- DIÓS István, főszerk.
1993-2005 Magyar Katolikus Lexikon I-X. kötet. Budapest.
- GYÖRFFY GYÖRGY
1987 Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Budapest.
- HEGEDŰS ANDRÁS – TÓTH KRISZTINA, összeáll.
2000 Esztergomi főegyházmegye I-II. Esztergom
2008
- KERTÉSZ LÁSZLÓ
2003 Bernecebaráti. Bernecebaráti

Internetes oldalak

BERNECEBARÁTI temploma és további látnivalói. (<http://www.bernecebarati.hu>)
BERNECEBARÁTI története (Wikipédia szabad enciklopédia. <http://209.85.129.132>)

Kéziratok

- GYENES ZOLTÁN
2004 A Szenrháromság-szobor leírása (Polgármesteri Hivatal Levéltára Bernecebaráti)
- KELEMEN ZOLTÁN
2005 Bernecebaráti története (A Bernecebaráti Római Katolikus Egyházközség levéltára)
- MÁTÉ FERENC
1983 Emlékeztető az 50. esztendő távlstából nézve a Nemshegyi eseményekre. (A Bernecebaráti Polgármesteri Hivatal Levéltára)
- MÁTÉ FERENC
1983 A Csengetyüs Jézuska. (A Bernecebaráti Polgármesteri Hivatal Levéltára)
- MÁTÉ FERENC
1983 A lohonci sziklakápolna. (A Bernecebaráti Polgármesteri Hivatal Levéltára)

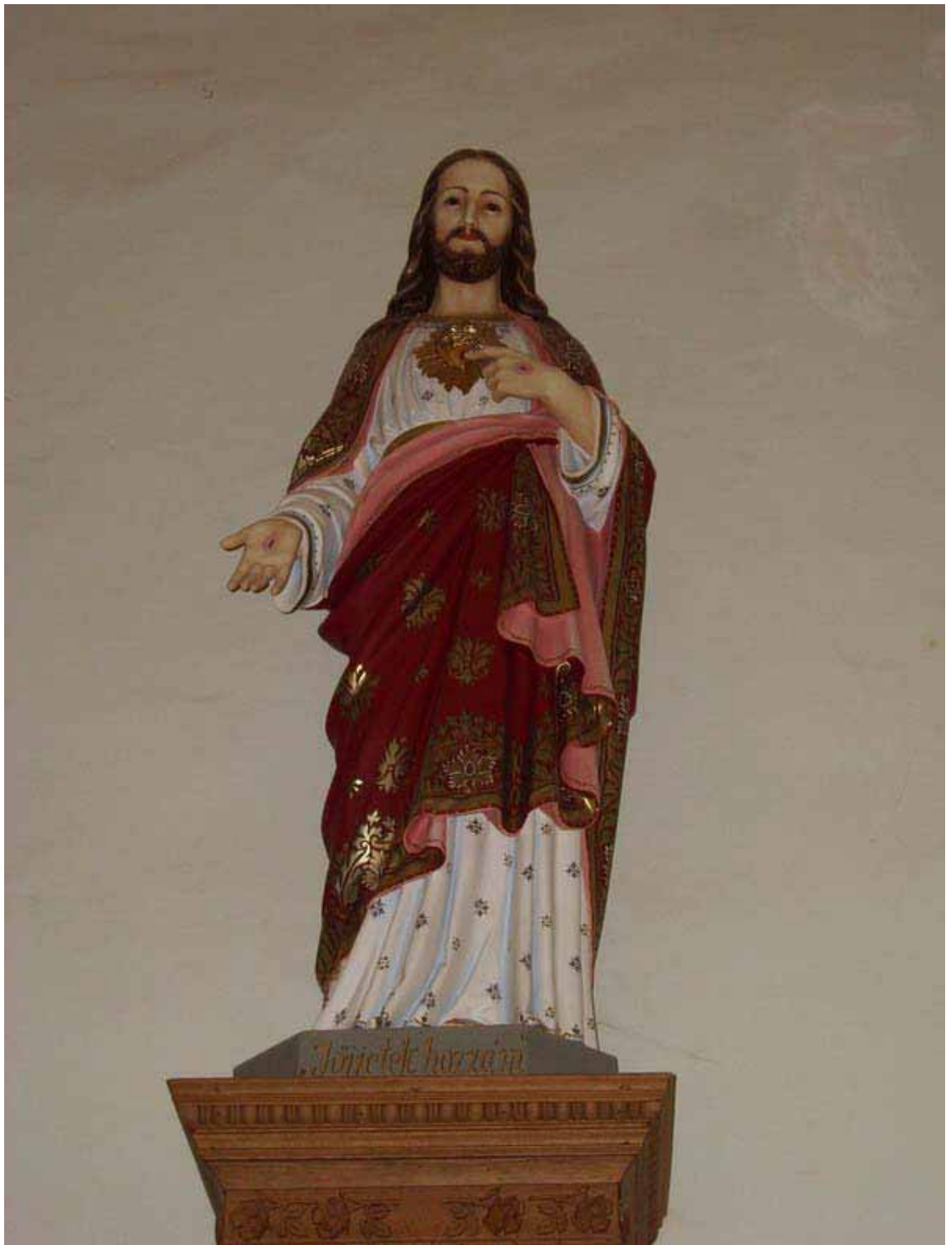

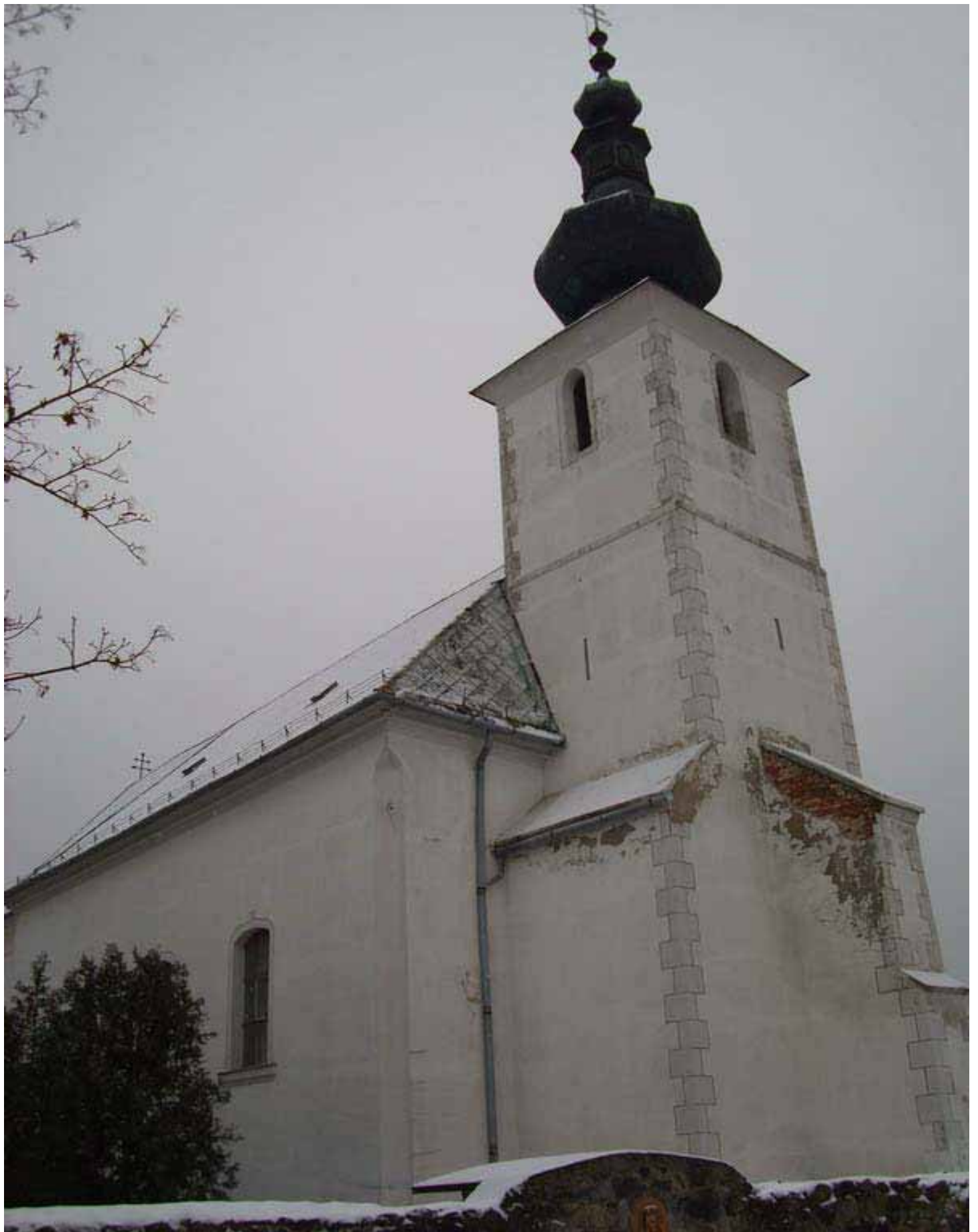
Bernecebaráti régi erődtemploma (archív felvétel)

Árpád-házi Szent Margit szobra (Csáky Károly felvétele)

Jézus szíve szobor (Csáky Károly felvétele)

A bernecebaráti templom 2009-ben (Csáky Károly felvétele)

A templom főoltára (Csáky Károly felvétele)

A szószék (Csáky Károly felvétele)

Most látható a természetben – 12. (december)

Kedves olvasóim, a januárban indított természetismereti rovatunk 12. alkalommal jelentkezik, ismét megismerkedhetnek egy féltucatnyi, közelünkben élő ismert, vagy kevésbé ismert állattal. A választásom ezúttal a varjú-félék újabb tagjaira esett először, hiszen a téllal jönnek a vetési varjú hatalmas, hangos, felhőnyi csapatai és ha máskor nem találkozánk vele, most felfedezhetjük közöttük a csóka nemzetség tagjait is. A dolmányos – v. szürke varjú állandó társunk a települések közelében is, rekedtebb, csúnyább károgásaikról (ők nem csupán levelezőn végezték az ének szakot, de nagyon rossz tanulók is lehetnek), kis csapataikról felismerhetjük őket.

Szöges ellentétük -hangját tekintve- a hihetetlen produkciókra képes fekete rigó, mely énekeseink közül dobogós helyet érdemel fantasztikus énekével.

A kuvik gyakori bagoly fajaink legkisebbike, vele találkozhatunk e madárcsoport képviselői közül leggyakrabban nappal is. Akár vadászatát is megfigyelhetjük - tavasszal, amikor pl. a rajzó cserebogarakat kapja el a levegőben. Ilyenkor táplálékát elsősorban a kistrágcásalók, kisénekesek alkotják.

A vakond bár képez élelmiszer tartalékot magának, de szakaszosan a tél folyamán is aktív és találkozhatunk túrásaival, esetleg macska, kutya által elfogott állatok tetemeivel. *(A ragadozó emlősök a legritkább esetben fogyasztják el a rovarevő kisémlősöket – vakond, cickányok. Amíg élnek és mozognak, ugyan zsákmány állatok számukra, de elfogásuk után tetemeiket az erdők turistaútjain, vagy ajtóink előtt a lábtörlőn látjuk.)*

Ismerkedjünk meg velük.

Vetési varjú (*Corvus frugilegus*)

A legismertebb varjúfélének szárnyfesztávolsága 90 cm körüli, míg teljes hossza mintegy 45 cm. Fekete tollruhája bíboros fényben játszik, bozontos tollgyatája a csüdjéig ér. Az ivarérett madarak csőrének töve, toroka tollmentes, világos szürkés-fehér. Ez a jegy a kikelésüket követő évben kezd kialakulni, majd lesz egyre nagyobb.

Legkedveltebb tartózkodási helyeik a mezőgazdasági területek és az azt övező fasorok, erdőfoltok. Az összefüggő erdőkben nem találkozunk velük.

A költés idején igen zajos fészektelepei a tucatnyi fészektől a sok százas fészket számláló teleppé is duzzadhatnak, melyeket előszeretettel építenek a víz menti galériaerdőkben.

Az idős hím madarak márciusban kezdik hajlongó udvarlásukat állandó partnerüknek és kezdik fészkeik építését, illetve az igen stabilra épített korábbi fészkek tatarozását, javítgatását. A hatalmas, erős fészkek alapanyagát elsősorban ágak képezik, melyeket belül egyre kisebbekből épít, majd béleli azt.

A kotlás április közepén kezdődik. A hím madár ez alatt mindig párja mellett pihen, valamint a torokzacskójában hozott eleséggel táplálja azt. A fiókák 16-18 nap alatt kelnek ki és körülbelül egy hónapig maradnak a fészkekben, illetve kirepülésük előtt már a fészkek szélén egyensúlyoznak.

Mivel a tojó az első tojás lerakása után azonnal kotlani kezd, a fészkealj fiókái különböző korúak és fejlettségűek.

Ha a varjúkolóniák közelébe ragadozó madár repül, a telep valamennyi lakója részesíti hangos és méltatlankodó, üldözéssel „üdvözlésben”. Ugyanakkor e varjútelepek nem kevés egyéb védett és fokozottan védett madárnak biztosítják a költés lehetőségét, melyek fészket nem rakva, a varjaktól elorozott fészkekben költik ki biztonsággal fiókáikat – mint pl. az erdei fülesbagoly, a vörös - és kékvércse, bár ez utóbbi általában a fiókák kirepülése után foglal fészket a telepen.

A vetési varjak általában a talajon mozognak táplálékot keresve, amikor is főleg rovarokat, apró állatokat, pockokat, egereket fognak, de alkalmasint más „hasznos” állat fiókáit is, valamint fészkeket is fosztogatnak. Felszedik a kukorica és gabonaszemeket, sőt kiszedik a kihajtó, csírázó magvakat is. Károkozásuk nem jelentős.

Korábban a vadászok túlzott jelentőséget tulajdonítva a vetési varjaknak a fácánok fészkeleiben, a hasznos vadállományban való kártételének, azok számát mérgezett tojással, a fészektelepeik zaklatásával és kilövésével „apasztották”. Ezzel elérve a vetési varjak veszélyeztetettségét, illetve a számos más védett madarunk fészkelési lehetőségének megszűntét, mivel a varjútelepek nagy része megsemmisült. Senkit ne tévesszen meg a télen nagy csapatokban látott vetési varjú, ők észak-keletről, keletről érkeznek hozzánk, nem nálunk költenek.

Bizonyára a térségben is több ilyen varjútelep tűnt el, halt ki az 1970-es, 80-as években.

Dolmányos varjú (*Corvus corone cornix*)

Szárnyfeszítávolsága akár egy méter is lehet, teste hamvas szürke, feje, farka és szárnya fekete. Valamivel természetesebb, erősebb a vetési varjúnál.

Kisebb erdőfoltok, facsoportok lakója, előszeretettel látogatja a mezőgazdasági területeket, hulladéklerakó telepeket, sohasem látjuk nagy csapatokban, legfeljebb kis családi kötelékben, de nagyon sokszor csupán párban, mint a hollót. Minden varjuféle, így a dolmányos varjú is rendkívül alkalmazkodóképes, életerős és „intelligens” állat, az ember által formált kultúrtájba is beleillenek.

A párban élő madarak költési ideje márciustól júniusig tart, amikor a 4-5 tojásukból 18-21 nap alatt kelnek ki a fiókák, melyek 30-35 napig maradnak a fészekben.

(Említésre érdemes, hogy a tojásból kibúvó csupasz fiókáknak közel egy hétig nincs állandó testhőmérsékletük, az változó, elviselve a nagyobb lehűléseket is – ezzel mutatva párhuzamot hüllő őseikkel.)

Kirepülésük után még egy darabig a fészek környéki fákon követelik a táplálékot szüleiktől.

A varjak minden faja mindenevő, a dolmányos varjú is a földön keresi táplálékát, mely elsődlegesen rovarokból, csigákból, apró rágcsálókból, hüllőkből, kétéltűekből áll, de elfogyasztja a növényi eredetű eleséget is, magvakat, a gabonát, kukoricát is. Kifosztják a madárfészkeket, elfogják a szaporulatokat is, akár a nyúlfiakig. Sokkal inkább húsevő, mint a vetési varjú, szívesen fogyasztja az utak mentének, vizek partjainak elhullott állatait is, a dögre is rájár.

A fiatal varjak két éves korukban állnak párba, a szabadban legfeljebb 20 évig élnek.

Európában a dolmányos varjú nyugati alfaja a kormos varjú (*Corvus corone corone*), a két alfaj elterjedési területe hazánk nyugati határa mentén húzódik. A két alfaj egymással e területrészeken kereszteződhet, egymással párba állhatnak.

Csóka (*Corvus monedula*)

Az előbbieken ismertetett fajoknál kisebb, kecsesebb-kedvesebb madár. Galamb nagyságú, teljes hossza 30-35 cm, míg szárnyfeszítávolsága 65-70 cm.

A társas természetű madár nem csupán fajtársaival alkot csapatot, gyakran kihallatszik a vetési varjak tömegéből is a jellegzetes, éles „csjek” hangja.

Az összességében matt-fekete madár tarkója hamvas szürke, szeme világos fehéres szürke.

Életerének gyakran választja az ember közelségét. A településeken parkok, romok, kémények lakója, míg a természetben a szakadékos völgyekkel tarkított erdőket részesíti előnyben.

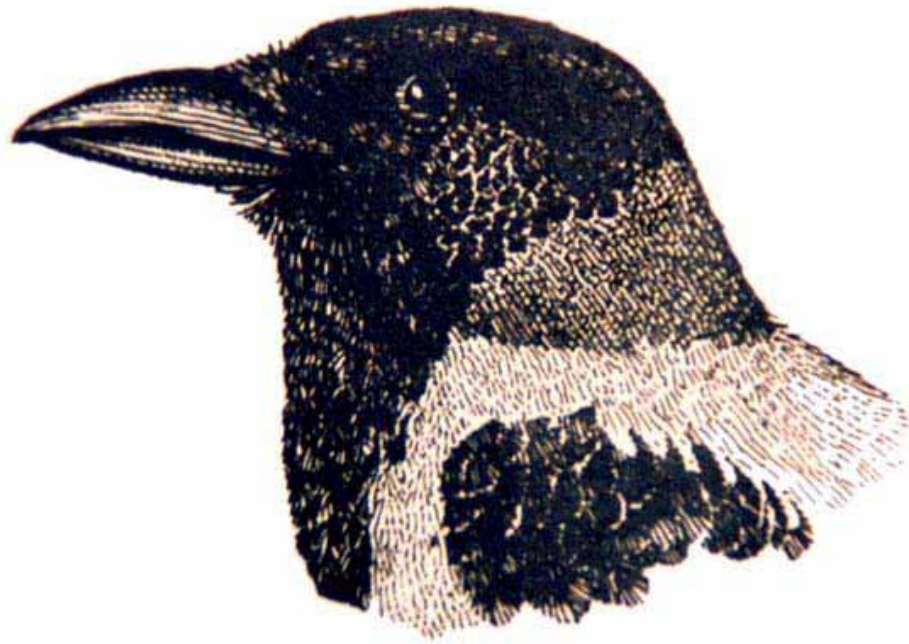
A fészkelési idejük április és május hónapokra esik, amikor a 4-6 tojáson kotló tojó 18-20 nap alatt költi ki fiókait valamely épület biztosította, vagy természetes odú mélyén. Általában több pár költ egymás közelében.

(A kihelyezett és megfelelően méretezett mesterséges fészekodút is szívesen elfogadja, elfoglalja, de figyelembe kell venni a társas költési szokását.)

A tápláléka nagy mértékben megegyezik más varjufélékével, ennek megfelelően a csókák is szívesen fogyasztják a rovarokat, férgeket, a csigát, de a lehullott gyümölcsöt is, valamint a magvakat, a szemételepi hulladékot. A madártojások és fiókák pusztítója is, mind a természetben, mind a települések parkjaiban, ahol az énekesek fészkei mellett a balkáni gerle fészke sincs biztonságban előle.

Ősszel egy részük az enyhébb tájakra vonul, ilyenkor láthatjuk, hallhatjuk elsősorban őket önálló kisebb-nagyobb csoportjaik mellett a vetési varjak hatalmas csapataiban.

Dolmányos varjú

Csóka

Fekete rigó (*Turdus merula*)

A legismertebb rigófélénk, ennek ellenére néha meglepődöm, amikor a seregélyt vélik vele azonosnak. Figyelem! - lényeges különbségek vannak a két faj között.

A fekete rigó hím koromfekete, a csőre jellemzően narancssárga, a tojó felül sötétbarna, alul világosabb – vele a fiatal madarak könnyen összetéveszthetők az őszi vedlésükig, de az ő tollazatuk halványan pettyezett.

A természetben a nyirkosabb lombos, elegendő és tûlevelű erdők lakója, de meghódították a településeket, a nagyvárosokat is, ahol a parkok, kertek lakói.

Annak ellenére, hogy a városiasodott madarak megszokták az ember jelenlétét, a természetben élők rendkívül óvatosak, hamar felriadnak és ennek hangot is adva, méltatlankodva repülnek tova. A talajon keresgélnek futva, meg-meg állva, ugrálva, az avart messze dobálva, a száraz avaron bizony nagy zajt csapva az erdő csendjében. *(Itt jegyzem meg, hogy pl. a réteken, gyepen keresgélő seregélyek mindig egyenes tartással szinte állandó futásban vannak.)*

A hímek már az enyhe telek derekán-végén elkezdi éneküket, mely márciusban csodálatosan kiteljesedik, ez az ének bizony a fülemüléével is vetekedik. A fekete rigó éneke dallamos, harmonikus, sok fuvolahanggal – élmény hallgatni. *(E hangok a kivilágított városokban bizony éjszaka is elgyönyörködtethetnek bennünket.)*

Költési időben a párok hevesen védelmezik revírjüket a betolakodók ellen.

A fészkek építése közben a fekete rigó is használ a fészke stabilizálásához sarat, mellyel kitapasztja azt, majd ezt tovább béleli, így annak látható nyoma nem marad. A fészkek többnyire alacsonyan, nem ritkán minden elrejtettség nélkül épül, a városokban akár erkélyekre, ablakokba, épületszögletekbe.

A tojásokból, melyen többnyire a tojó kotlik, 12-14 nap alatt kelnek ki a fiókák, melyek közel azonos idő után el is hagyják a fészket. Ezután még teljes röpkészségük kifejlődéséig a bokrok alján rejtőznek, egy darabig a szüleiiktől várva a táplálékot, miközben ők is önállósulnak.

Mint más rigófajok, a fekete rigó is előszeretettel fogyasztja a földigilisztát, más rovarokat, melyet mint említettem, az avar felforgatásával gyűjt. *(Néha oly mértékű e tevékenysége, hogy a felületes szemlélő akár vaddisznónak is tulajdoníthatja az erre utaló nyomokat.)*

Természetesen ősszel a gyümölcsök is részét képezik eleségüknek.

A városok fekete rigóinak életében lényeges változások történtek, mind utódgondozás, mind táplálkozás, valamint életvitelük terén is, pl. a korábban vonuló madarak voltak, de a városok elfoglalása után erről is többnyire leszoktak.

A városi és a természetben élő fekete rigók életének különbségei érdekes vizsgálódás tárgyai lehetnek.

Kuvik (*Athene noctua*)

Kistermetű bagoly fajunk, szárnyfesztávolsága mindössze 50 cm, nagysága csupán öklömnyi. Ő az, akivel nappal is lehet találkozni, míg hangját minden napszakban hallhatjuk. Vidéki gazdasági épületek kéményein, tetején láthatjuk, hangja után felfedezve apró, gömbölyű alakját, amint pihen, vagy jobbra-balra hajlong, közben bókol fejével, be-behúzza nyakát.

Nappal hullámvonalban repül, míg éjszaka egyenes vonalban és beszállóhelyét mindig alulról felfelé szállva foglalja el. Nálunk jellemzően a vidéki állattartó telepek, juhhodályok környékén találkozhatunk vele elsősorban, az ember közelségét elfogadva elsődlegesen annak közelében él, a sivatagoktól az északi erdőhatárig, bár itt egyedszáma már elenyésző.

A párok életük végéig kitartva egymás - és foglalt területük mellett a költőhelyüket is több éven át tartják. Fészkelő helyül harkályodút, üreget, épületek, pajták, romok zugait, sziklarepedéseket, farakásokat, esetleg földi üregeket is választ, de szívesen megtelepszik a megfelelően kialakított, méretezett fészekodúkban is.

Jellemző hangja ugyan az ismert, nevét utánzó kiáltás, de különösen az udvarlási, párzási időszakban igen változatos és néha a madarászokat is meglepő hangokat hallhatunk tőle.

Tojásait április, május fordulóján rakja és csupán a tojó kotlik, a hím madár eteti, és mivel a tojó a fészekalj teljessé válása után kezdi meg a költést, a fiókák egyenletes fejlettségűek. A kotlási idő 28 nap. A fiókák kb. egy hónapig maradnak az odúban, fészekhelyen, majd augusztusra válnak teljesen önállóvá, s hagyják el a szülők vadászterületét.

Táplálékának nyáron jelentős részét alkotják a rovarok, bogarak, melyeket a levegőben is képes elkapni, emellett természetesen apró rágcsálók, énekes madarak, sőt, akár még a patkány, menyét is zsákmánya lehet. Ez is bizonyítja rendkívüli életrevalóságát. Viszont, mivel erősen ragaszkodik élőhelyéhez, az erős telek hótakarója, táplálékhiánya és az utak melléke, az autók jelentős veszélyt jelentenek számukra. Emellett a legjelentősebb ellensége a nyest.

Ha napközben épületek tetején üldögél, gyakran gyűlnek köré az apró énekesek és szórják rá gyűlöletük diktálta szidalmait. *A kuvik – Athene istennő madara (e félelmetes „predátor”) a magyar köznépnél a „halálmadár” nevet kapta, érdemelte ki, így ismerték és ismerik itt-ott ma is.*

Hogy miért?

Képzeljük magunk elé a múlt századok alföldi tanyavilágát, villanyvilágítás (sőt TV, számítógép) nélkül. A paraszt ember a nappal kelt és a nappal feküdt, élete a föld megmunkálása, az állatok tartása és ellátása volt. A napi fáradtság után hamar eloltották a gyertyát, a mécsest, a petróleum lámpát, „hisz érték vót a”. Este, éjszaka a puszta koromsötét békébe menekült, merült. Ha valahol mégis világított egy ablak, ott biz a gazda, vagy a gazdasszony költözött el ezen árnyékvilágból, s nyert örök békét, s mellette virrasztott hosszan a rokonság, komaság. Szerencsés esetben csupán betegnél égett a lámpa, a vizes lepedőbe csavart hideglelős feje mellett, vagy éppen, ritkábban új élet látott „napvilágot” a bábaasszony segítségével. Mindebből a pusztában csupán a világító ablak látszott, még ha esetleg a szomszédok számára jelzés értékű is volt az a fénypont, mely örömet, s bánatot egyaránt üzenhetett.

Az éjszaka lepkéi, rovarjai viszont bódultan sereglettek ezen közel-távol egyetlen fénypont közelébe, az ablakhoz, s jött velük a terített asztal „tudatában” apró, kedves kis madarunk is – a kuvik. Amikor pedig degeszre tömte begyét a svédasztal bőségét biztosító kínálatból, elégedetten repült a gémeskút kávjára, vagy a pitar oszlopára, s kiáltotta világba mérhetetlen elégedettségét.

Bent pedig csupán e kiáltás hallatszott, s társult az emberekben azzal, hogy a háznál beteg, vagy halott volt. (Valószínű, születésnél az újszülött üvöltése elnyomta, az öröm feledtette a kuvik hangját. De ha belegondolunk az említett időszakba, bizony a születéssel akkor gyakran szinte azonnal együtt járt a hálál is, az anya, vagy az újszülött elhunytával. Az a fölötti fájdalom csendjében ismét megszólalt kint a kuvik.)

Lett így az ártatlan, bájos kis bagolyból a „Halálmadár”.

Vakond v. közönséges vakond (*Talpa europaea*)

Az Írország és Izland kivételével egész Európában megtalálható rovarévő emlős nálunk is közönséges, igen gyakori. Életmódja kapcsán néha nem kis bosszúságot okoz a kerttulajdonosoknak a reggelre vakondtúrásokkal teli nyírott gyepszőnyeg látványával.

A kis emlős testhossza 12-16 cm, farka 2-4 cm, a testének tömege 65-130 gramm. A nőstények a természetesebbek. A teste jellemzően hengeres, szőrzete selymesen fekete, első pár végtagja ásólábakká alakult. Szeme igen apró, a szőrzet közé rejtett, fülkagylója hiányzik. Az orrhegyén és a farkán levő szőrszálak a tapintást szolgálják.

Tápláléka elsősorban földigiliszta, illetve rovarok, bogarak, azok lárvái.

Faluhelyen nem egyszer tapasztaltam, hogy a krumpli mellett talált vakondtúrásnak köszönhetően kimondták tulajdonosára a halálos ítéletet és kapa foka általi halálra ítéltetett szerencsétlen állat, hiszen nem csupán föltúrta a talajt, még meg is rágta a krumplit. Nos őt a termést valóban megrágó lőtücsök, „lötetű”, cserebogárpajor vonzotta oda, így szolgálatot tett a tulajdonosnak, ki kellően meg is hálálta azt, tudatlansága folytán.)

Itt jegyzem meg, hogy a vakond is védelem alatt áll!

A szántókon, réteken, kertekben és erdőkben egyaránt előfordul, kerüli a köves, pangó vizes, a túl savanyú talajú élőhelyeket. Éjjel és nappal egyaránt aktív, alagútjainak hossza átlagosan 40-50 m, de akár 150 m is lehet és ezekből többet épít. A vadászjártai nem sokkal a talaj felszíne alatt húzódnak, a fészke kb. fél méter mélyen található. Télre bélelt kamrát épít magának, mely közelében található az éléskamra akár több száz, a hidegtől meggémberedett gilisztával, melyeknek megmaradt, el nem fogyasztott része a tavasz megjöttével magához tér és továbbáll.

A vakond évente kétszer fial, két almot vet, melyekben 4-5 utód található.

A párzaskor talán hihetetlennek tűnik, de a hímek harcolnak is egymással.

Az utódok még az évben ivaréretté válnak.

Dél-Európában él a kisebb termetű, hosszabb ormányú földközi-tengeri vakond (*Talpa caeeca*).

Kedves Olvasóim!

Januárban találkozunk újra. Szeretném folytatni a természetismereti rovatot, szeretnék abba némi változtatásokat is belevinni, esetleg változatosabbá tenni. Ugyanakkor nagyon kíváncsi lennék véleményükre, jobbító szándék diktálta kritikáikat, javaslataikat is várom. Kíváncsi lennék, milyen témáról hallanának, olvasnának szívesen – mire kíváncsiak.
(E-mail: bajkalamour@freemail.hu, Tel.: 20/477-3021)

Az év elején már kértem Önöket, most újólág megteszem: Kérem jelezzék nekem, ha településükön, azok közelében, a természetben (templomkertekben, erdőkben, ártéri fákön) a télre oda húzódtott erdei fülesbaglyok kisebb-nagyobb kolóniáiról tudnak. A baglyok fák alatt található köpeteit kívánom összegyűjteni a vizsgálódás és az oktatás szolgálatára. Egy-egy ilyen helyen márciusra akár zsáknyi ilyen köpet összegyűlhet. Járjanak ilyen tekintetben is nyitott szemmel. Előre is köszönöm segítségüket – elérhetőségeim a fentiek.

Mint többen tudják, szeptember-október hónapokban 30 napot Mongóliában töltöttem egy újabb expedíción – nos:

Szeretettel invitálok mindenkit

2009. december 16-án 18.00 órára a Rétségi Művelődési Házba

az említett expedícióról tartandó vetítettképes élménybeszámolómrá, előadásomra.

Befejezésül az év végére mindenkinek

KELLEMES, BÉKÉS ÜNNEPEKET ÉS

ÖRÖMTELI, EREDMÉNYES ÚJESZTENDŐT KÍVÁNOK

A jókívánságok mellé hadd csatoljam „Évszakaim” című versemet.

Balog István

a Természetismereti Rovat írója, szerkesztője.

Évszakaim

Szerelmet ígérő, fészek tatarozó,
madárhangtól zengő, fiókanevelő-gondozó
tavasz.

Tocsogó felett siklón csapongó,
utódféltőn, támadón jajongó
bíbic.

Vízpartok zsongító koncertje,
vetések termést ígérő üdezöldje –
tavasz.

Téli fagytól omlón, gőzölgő,
nyúlfit melengetőn-féltve rejtő
szántás.

Harkályok üzenő-pergő dobolása,
virágok, s méhek buja-mézes csókja –
tavasz.

Szalonkák pisszegő bagolyröpte, villanása,
gallyazó fácánkakas, s rigók kiáltása,
vacsoracsillag hunyorú –
alkonyat.

Tobzódás, életillat, zsongás
langyfuvalat simogató selyme,
derûsen felhős égbolt türkize –
tavasz.

Még szól a kakukk, de mára
sárgul az árpa, az élet táblája –
nyár.

Utak porát elverő, sárdagasztó,
patakot, folyót duzzasztó
zaporok.

Perzselő, gyümölcsérlelő,
izzadtságzagú, verejtékeztető
nyár.

Csattogó-mennydörgő, mérgesen perelő,
ebet óljába, házába-házba kergető
viharok.

Kiégett tarlón, harmatos lucernában
őzek kergetőznek szerelem mámorában –
nyár.

Iskola udvarok poros, csendes-bús magánya,
táborok zsongó élménye, hegyi-vízi túrák varázsa,
barátság, szabadság és a csodás, a féltett -
természet.

Pókhálós nyiladék, tölgyes füledt melege,
gyertyánosok szalamandrás-hûvös patak völgye,
rétek pitypalattya, pacsirták eget ostromló éneke -
nyár.

Fenséges koncertek, egymásnak feszülő erők,
Királyi násztól hangosak a ködbe bújt erdők –
ősz.

Nevét kiáltja a kéményen álmosan bókoló
Athene madara – a halálmadár - az apró
kuvik.

Puttonyok, hordók, pincék telnek,
golyák, fecskék gyülekeznek –
ősz.

Bükkösök katedrálisának oszlopcsarnoka,
mélyén pihen az őszelő fáradt-győztes bajnoka –
a gímbika.

A lomb, az erdő vörös, bordó, aranyárga,
a színek fenséges-őrült orgiája –
ősz.

Elhagyott, üresen ásító, kiszolgált madárfészkek,
vonulón bízó énekesek, darvak, ludak, csérek,
lombruhájától búsan búcsúzó, pihenni készülő -
erdő.

A langy szél ökörnyálat szállít, kerget,
az indián nyár ígér még jót, s meleget –
de itt még a könnyörtelen, a csöpögős, a szürke
ősz.

Elmúlást huhogó, didergő erdő,
füttyülő szél, ördögszekeret kergető –
tél.

A fagy csontos ujjai markolják a tájat,
százados tölgy alatt hóba hullott, deres állat –
kiszolgált varjú.

Végelszámolás, leltár, könnyörtelen fagyhalál,
de a vad, s madár tele etetőt erdőn-mezőn, s ablakban talál –
tél.

Marcona mozdonygladiátorok havat túró fújtatása,
párjuk visító, sértett-jóleső méltatlankodása –
vaddisznók násza.

Rénszarvasszán álom, fenyőillatú béke,
szeretet, ajándékozón, gyertyák fénye,
tél.

Fagyöngy, Luca szék, hóember s jégvirág,
zúzmara, ropogó hó, fehérbe öltözött világ,
csillagszóróillat, terített asztal, tele tál -
ünnepek,

Luckoronában apró-kedves királykák cippegése,
bokrok közt erdőőr mátyások recsegése,
cinegék nyitnikék-je, süvöltőhímek rubinvörös begye –
s bennük a jövő ígérete –
a tavasz.

AUDITOR

Szávai Attila írása

Dudamel, urbánturbó, rakendroll

Ha az adott esztendőt egyetemes zenetörténetként nézzük (analizáljuk, elemezzük, vizsgáljuk), akkor a koratéli hetek legközelebb a komolyzenéhez állnak, rendesen odatéve, masszívan az évi dallamban. Már, ha szabad dallamnak nevezni például a kereskedelmi zenéket (mint mikor szádhoz emelsz egy pohár fűszerezett tejszínhabot, és érzed a szagán, hogy behugyoztak). Mindegy, ez a két hét felmentést ad, komoly dolgok történnek ilyenkor. Bánkról annyit, hogy a tópart átment rusztikusba, nedves minden az utolsó kocsmafalhoz támasztott kerékpárnyeregig. Halk neszekkel sárgulnak a falevelek. Némely fákon görnyedt varjak ülnek, rekedt, dohányos angyalok, kár-kár. Kár, hogy nem hoztam valami plédet, leülhetnek az egyik stégre. És mondanák a zenében jártas tópartiak: leült, mint *Hattyúk tavában* az iszap.

Aloe Vera, a lakótelepi lány a fürdőben sminkeli magát, bugyiban, melltartóban, jókedvvel, bőséggel. És eszébe jut: van akkora kihívás röhögve sminkelni magad, mint elsőre megérteni egy német operafinálét. Leitkauf. Aloe Vera jókedvének tárgya az a tény, hogy édesapjával, a másfélszobás Aloe Tivadarral komolyzenei koncertre készülnek. A leány, ez a hatvankilónyi nevetési inger, púderozás közben lecsitítja magában a röhögcsét, és eszébe jut, amit barátnője mondott a hamarosan hallható zenemű részletéről. Ugyanis lesz egy pillanat a zenei darabban a barátnő szerint, ami úgy áll a saját külön tökéletességében (vagy rajta), kifejeződésében, maradéktalan művészi következetességében, mint langyos őszi kéz, ami arra vár a langyos őszi avarságban, hogy valaki megfogja. Félreérthetetlenül, a várakozás feszültségével, a remény, és a bizakodás különös belső légnyomásával.

Aloe Vera ritkán jár komolyzenei koncertre, noha otthon, és a tévében annál inkább élvezzi a műélvezetet. Van egy ilyen tematikus tévécsatorna a kábelben, gyakran nézi, hallgatja főzés, mosás, parkettacsiszolás közben. Legjobban Mahler-re lehet parkettát csiszolni, vallja. Már gyerekkorában lenyűgözték a hangszerek nevei: hegedű, brácsa, fuvola, klarinét, zongora, satöbbi, tilinkó, pikoló. Főleg a hegedű szó tetszett neki, szerinte legalább akkora munka lehetett kitalálni, hogy hegedű, mint megálmolni, megalkotni magát a hangszert. Hegedű, hegedű, ismételte gyerekkorában, ha nem tudott elaludni, és valami kellemeset akart hallani utoljára, az álomba merülés előtti utolsó pillanatokban. Később (serdülőkorában) inkább a karmesterekre terelődött a figyelme. Szerette nézni (bámulni) ahogy a hunyorító férfiak dobálják a hajzatukat, ahogy csapkodják a levegőt a karjaikkal, ahogy repked rajtuk a frakk farka, vagy minek nevezik a karmesteri fenéknél lobogó ruharészt.

Újabban Gustavo Dudamel-t (nem ér a nevéből viccet csinálni, hát pont ezért csinálnak viccet a nevéből), a fiatal, dinamikus, vidám, de szenvedélyes karmestert szereti nézni. Ahogy munka (tehát szórakozás) közben, a résnyire nyitott karmesteri szájból, mint őszi szellő kúszik ki-be a lehelet, ahogy az ifjú diri szemmel simogatja a brácsás lányok lelkét. Aloe Vera ha Dudamel-t látja, gyakran kívánja, hogy bárcsak lehetne a vezényelt hangszertömeg valamelyike, a kaján klarinét, vagy a füledt fagott. Szexi szaxi az nem, mert az már a rakendroll, és mint tudjuk, ilyen komolyzenei mű nincs. Mikor Aloe Vera arra gondolt a tükör előtt, hogy az egyik közeli kocsmában miként játszott nemrég egy rakendroll zenekar, amiben olyan hangja volt az énekesnek, mint egy trombózisos trombitának, ismét vigyorra húzódott a sminkje.

Aloe Tivadar megjegyezte nemrég, mikor leányával valami komolyzenei közvetítést néztek a tévében, hogy ez aztán a művészet, itt minden látható, és hallható dolog tömény művészet. Elmagyarázta, hogy a koncert hogyan ábrázolja (indirekt) a világ összművészetét. A zenekar fölé belógatott mikrofon Tivadar szerint meg maga az irodalom, ami fogja, erősíti, megmutatja szépen a világ neszeit.

Az említett közvetítésben éppen a Berliini Filharmonikusok adtak elő Dudamel vezényletével. Ha jól látták, valami stadionban, vagy hol, ahol a kvázi küzdőtéren, ahol tehát maga a sporttevékenység zajlott általában, ott most zeneértő közönség ücsörgött (ücsörészett), pokrócban, pulóverben, mosolyban. Mint abban Tivadarék a végén megegyeztek, volt az előadott műben egy jelentős rész, mikor úgy játszott a zenekar, olyan diszkrét erővel, olyan mondhatni illatosan, olyan udvarias professzionalitással, olyan jól fésülten, mint egy könnyű nyári vihar. Amikor a közvetítés végén mutatták a kisfiús mosolyú Dudamel-t, Tivadar, és Vera felállva tapsoltak a másfél szobában. És elhatározták, koncertekre fognak újra járni, hallgatni a műveket, könnyű kötött pulóverben, mosolyban, ahogy kell. Még melegében megjegyezte Tivadar, hogy khm, Verácskám, holnap este entitásban megyek veled a koncertre, hogy minden harmincas csellistalány megnyalja mind az egy vonóját, ha meglát. Vera nem tudta hova tenni az entitást, hát rákérdezett, hogy ez mit is jelent a Tivadarnál. Mint kiderült, apjának van egy úgynevezett entellektüel börtáskája (entellektüel (*bec.*) + táská (*röv.*) = entitás). Aloe Vera apja kedveli az ilyen, szerinte vicces rövidítéseket. Két csatt van rajta, hosszú szíja, vállon hordható, egyik ismerőse készítette. Úrtartalmát nézve elfér benne néhány átlagos méretű könyv, újság, pénztárca, lakáskulcs, iratok. Van a fedelén, vagy hogy hívják azt a részt, szóval az elején, a látható felületen egy sötétebb bőrdarabból kiszabott, és felapplikált minta. Tivadar szerint egy sörétes puskával hasbalőtt kisangyal is bele lehet nézni az ábrába.

A táskáról jó, ha tudunk valamit még: mivel nem túl gyakran hordta Tivadar, hát felakasztotta az előszobafogasra, ne vetemedjen meg, ellentétben azzal az esettel, ha mondjuk, szekrényben tartaná. Annak érdekében, hogy a táská pocakja ne essen össze, ne rogyjon be, gondosan kitömte a házi könyvtár két legvaskosabb darabjával, a Bibliával, és a Lenin életrajzzal. Közös tulajdonsága a két kövér kötetnek, hogy vöröses színű a borítójuk. Először bajban volt Aloe Tivadar, hogy akkor melyik legyen elől, tehát a kisangyal felől, a vallási, avagy a profán. (utóbbihoz kapcsolódóan gyakran használta, mint egy kissé gázos nyelvi játékot: profán-bután). Mert hát egy söréttel hasbalőtt kisangyal mégsem való a Biblia felőli oldalra. Vacillált kicsit, végül a Lenin életrajz mellett döntött. Úgy magyarázta ezt Aloe Verának, hogy lányom, Verácska, Iljics, tehát (eredetileg) Uljanov, átvitt értelemben amúgy is hasonlót akart. Hasba löni minden kisangyal, söréttel, ideológiával, foggal, körömmel, síppal, dobbal, nádi hegedűvel, elég lesz, tehát: (és ha már ez egy komolyzenei témájú, indíttatású írás) tokkal, vonóval. Kihúzni minden glóriát a konnektorból, ez volt a nagy szovjet állom, ez is. Miközben a férfi a cipőbokszolás kellékeit kereste a szekrényben, mondta még (szekrényhangon), hogy ez annyira megtetszett Uljanovnak, hogy gyorsan nevet változtatott (Lenin), mint a Madonna (a popzene, és a kidagadó alkari - ötvenes, női - verőerek nagyasszonya).

A falu, és város közti különbség, válaszolta erre Vera (miközben hajpántokat próbálgatott a tükörben), ebben is megnyilvánul. Hogy itt, városban könnyebben hozzájut az olyanokhoz a lakótelepi ember, hogy komolyzenei koncert. Nemhiába, szereti a szociológiát az Aloe Vera. Nagyobb a zenei kínálat, tágabb a periféria. Viszont itt városban viszonylag nehezebb eljutni disznótorba. Disznótorba, ahol régebben a disznó vágta ki a magas cét. Ma már humánusabbak az állatokkal. Nem kínlódtatják annyit. Mindegy (Vera közben megtalálta az ideális komolyzenei hajpántját), a lényeg, mondta a lány, hogy falun általában inkább ilyen (olyan) népies dolgok mennek, esetleg lagzi. Nem mondom, mutogatta már az előszobában, ajtókulccsal kezében, hogy van valami a lakodalmas villanyrockban (tenyérrrel söpörni a levestésztát – házi metélt - a billentyűkről), pláne a kalotaszegi dallamképletekben, de azért az egyszerre huzigált negyven hegedű sem piskóta, nem szabad mellettük elmenni. Nem is, szólt Tivadar, mert még megijednének a nagy koncentrációban, félrehúznák a harmóniát a rimszkijkorszakovban. Tivadar szerint a 19. század valóban jó zenei korszak volt. És tényleg, nem szabad elmenni mellette, hanem vele szemben le kell ülni, és kész.

Az Aloe családban a zeneiség, a muzikalitás, az egy régi dolog (história). A családi legenda szerint Aloe Vera apai szépanyja ruhamosás közben gyakorolta a gregorián liturgiákat. A szépapa (ugyanez a vérvonal) pedig arról volt nevezetes, hogy mindenre tudott kánont énekelni. Gyakran a szépammi gregoriánjára énekelte kánont. De volt rá eset, hogy a hetedik nagyfröccs után már mindenre: kutyaugatás, kakaskukorékolás. Feljegyezték a krónikások, hogy az öreg szerint a kakas öhozzá képest csak óbégat, nem énekel, holott nem is mondta neki senki, a papnak, hogy a kakas énekelne.

Miután kettőre zárta Aloe Vera a lakásajtót, megjegyezte apjának, hogy Tivadar, olyanok vagyunk, úgy élünk itt a lakótelepen, mint zenetörténelemben a késő romantikusok: ihletet merítünk a népi hagyományokból. Csak végig kell nézni a másfél szobán. Semmi városi sallang, semmi urbánturbó. Nyugi van, mint egy Chopin-féle etűdben.

Azt már a liftben lefelé mondta Aloe Tivadar, hogy szerinte az a jó karmester, aki kiülve az őszi tájba szimfóniát hall bele a környezetébe, a természet szimfóniáját. Oké ez közhelyes volt kissé, de melyik liftben nem jutnak észbe családi közhelyek, mikor kis helyen, nagy dolgokat akarnak mondani a rokonok. Aloe Vera nem nagyon szerette az ilyen kötelező közhelyeket.

Ahogy ezt sem: vannak az életnek azok az eseményei, hadd ne mondjam (mondhatnám) intézményei, amik ugyan komoly, fajsúlyos dolgok (disznótor, szobafestés, mázolás), viszont mégis csak könnyűzenei aláfestéssel mennek. Vera szerint rendben igaz, ami igaz, viszont az ilyen eseményekre nem lehet kiöltözni. Ellenben egy komolyzenei eseményre már lehet menni talpig nyakkendőben (mint a városi buszsofőrök), kistáskában, fülbevalóban. Szépen szálltak ki a liftből, feszesen, mint két új fuvola.

Kart karba öltve indultak meg a komolyzenei koncert helyszíne felé. Az esti város fényei ragacsosan csillogtak a nedves járdán. Hogy ne fázzanak annyira, Tivadar bedobta a régi jól bevált ellenszert: mesélni kezdett, hogy terelje a figyelmet a koratéli kellemetlen időjárásról. Képzeld, kezdte, máig őrzöm a nagypapi fényképét a beépített szekrényben. Ő volt a legszigorúbb, legsikeresebb, vigyázz, piros a lámpa, a leginkább vezető típus a családban. És zenész volt, mondhatnám, az Aloe nemzetség toszkaninije. Majd megmutatom a koncert után, de tényleg olyan szigorú képet vág a fotón, mint akinek karmesteri pálcával bökdösik a köldökét. És a nagypapa eléggé nemzeti is volt, érzelmileg. Mehetünk, bezöldült. Nyomatta rendesen a nemzeti ritmusokat, mint bécsiek a háromnegyedes valcert. Kaptuk az öregtől mi is a nemzeti lendületet, a hazai fősodrást. Álljunk csak meg Verácska, csak egy másodpercre, nézz körül, nézd az utcán menőket, a túlkölő autókat, a csiricsaré kirakatokat, ide sodródtunk mi. Gyerünk tovább, mindjárt kezdik a muzsikások a komolyzenét, sürgette meg a sétálást a köpcös ember. Az öreg, folytatta Tivadar, biztos csak legyintene a másfél szobára, de biztosan értékelné, ilyen (olyan) helyre megyünk, ahová, vállra dobott, hasbalótt kisangyalkával.

A koncert grandiózus volt, mosolygott a lélek, ez a mézbe mártott sültoldal. Aloe Tivadar, és Aloe Vera, mint két piaci ponty, tátott szájjal figyelték a zenészeket, a karmestert, ahogy lendületes mozdulatokkal dirigálta a műsort.

Miután hazaértek a koncertről, azon nevettek, apja, és leánya, hogy ha élne, nagypapa biztos megjegyezte volna hazafelé, hogy gyerekek, ma este ismét nagyon húzósak voltak a vonósok. Mert azért a komolyzene is lehet szórakoztató. Kuncogva jegyezte meg a lány, hogy azért ő sem megy el hűbele gondolatok nélkül az mellett a kamaraegyüttesi formáció elnevezése mellett, hogy szextett.

Az esti fürdés során Aloe Vera elgondolta, hogy mekkora dolog lehet a karmesteri lét. Ülni a vasárnapi fotelben, egyik kézben kávé (két cukorral), másikban karmesteri pálcá. A lány szerint egy valamire való karmester a lakás több pontján is tart karmesteri pálcákat. Hogy ha rájön a dirigálhatnék, legyen mivel mutogatni és nem ám, hogy reklámtoll, fakanál (langyos, lecsós fejevéggel), ne adj Isten vécékefe (tényleg ne). Elzárta a zubogó vízcsapot, majd behunyt szemmel továbbgondolta. Ülsz tehát az átszellemült vasárnapi (karmesteri) délutánban, szemhunyttban, család csöndben, nézik a tévében a formaegyüt, ki-ki a saját fejhallgatóján, hallgatja szépen a versenyautók visításait. Behunyt szemmel (kitárt lélekkel) vezényled a világ vasárnapi szimfóniáját. Egy vasaló suhanását a frissen mosott ruhán, egy mikrohullámú sütő lágy zúgását, egy kanapérugó rozsdás reccsenését, a lakásba beszűrődő nedves, koratéli város fojtott zaját (mely, ha nem is jó, de elfogadott alap). A nehéz, lucskos felhők csúszós dűrjait (mondjon uram, érdekes dűr akkordokat, kandúr, trubadúr, procedúr, köszönöm, elég lesz), és vezényled a csillagok cikkánó cisz molljait (kivéve az esthajnalcsillagot, mert az a-moll), a fákról lehulló gesztenyék koppanásainak szinkópáit. És közben nevelsz, vigyorogsz, mint Dudamel.

BEMUTATJUK

MISIK TAMÁSNÉ népi kézműves

Misik Tamásné (Zsuzsi) népi kézműves vagyok, Rétságon élek családommal és a kézműveskedés mellett hitoktatóként dolgozom.

Drégelypalánki születésű vagyok, 39 éves, a kézügyességet szüleimtől, nagyszüleimtől örököltem, (az alakok megmunkálásakor a falusi életképek ötleteit is gyermekkoromból, az akkor megélt emlékekből idézem föl), Falun nőtem föl és visszaemlékszem arra, ahogyan nagymamám a kútra járt vízért, kenyeret, tésztát dagasztott, ámulattal hallgattam ahogyan mesélt meséket és megélt történeteket a korabeli életről. Ha nem láttam volna a kaszásokat munkában, biztosan esetlenek lennének az őket formázó babáim is. Nem volt mesterem, saját magam jöttem rá a fortélyokra, nagyon megszerettem a csuhét, mint alapanyagot, jól formálható, egyszerű, tiszta.

A mozdulatokkal, testtartásukkal fejezem ki egy-egy munkámban a babák hangulatát, (ezért nincs szemük, szájuk rajzolva, hogy a mozdulat mutassa meg) a meghitt hangulatot, a mozdulatok egész történeteket tudnak elmesélni, a szemlélő részese lehet az eseményeknek, pl. ahogy az anya dorgálja a fiát, tanítja sütni lányát, érződik a szerelmesek közti vibrálás, a gyermeki kacagás, a cipekedő asszony sóhaja...

1997 óta foglalkozom a csuhé megmunkálásával, munkáimat ez idáig a Népi Iparművészeti Tanácsnál zsűriztettem.

Néhány elismerés a munkáimról:

1998. decemberében az V. Betlehemi jászol pályázat díjazottja

1999. május az Iparművészeti Múzeum kézműves remekei pályázat díjazottja

1999. december a VI. Betlehemi jászol pályázat díjazottja

2000. december a Néprajzi Múzeum karácsonyi vásárán különdíjat kaptam.

A népi játszóház-vezető képzés elvégzése után, (amely sokat gyarapította néprajzi ismeretiemet is) gyermek és felnőtt foglalkozásokat tartok településünkön és a környék falvaiban. Munkámban jól hasznosítom a kézművességet, a gyerekekkel sokat foglalkozunk órákon is a természetes anyagok megmunkálásával.

Gyakorta hívnak munkáimmal kiállításokra az ország területére és a határokon kívül egyaránt.

Jelenleg a Bp-i Vörösmarty téri karácsonyi vásáron vagyok megtalálható.

Elérhetőségek: Rétság, Petőfi u. 25. 06-30-504-17-50 zsuzsi.misik@gmail.com

LESTYÁN FERENCNÉ

Évszakok

A TÉL

Mikor hajnalban még
csikorog lában alatt a hó
sálamat a számig húzom
de azért jó a téli zimankó.

Zúzmarásan csillognak a fák
a madarak még alig dalolnak
még lassan virrad fel a reggel
de mégis jó a téli zimankó.

Mikor nagy pelyhekben esik a hó
az ablakon jégvirágok nyílnak
hóembert épít minden gyermek
hát ezért is szép a téli zimankó.

Jó bent ülni a meleg szobában
hallgatni ahogy ropog a tűz
de időnként kimenni a szabadba
s csodálva nézni milyen szép a TÉL!

A TAVASZ

Az egyik legszebb évszak a tavasz,
a természet varázslatos csodája,
mikor a semmiből a rügy kifakad
s hóvirág virít a kopasz fák alatt.

Ébredszik már az egész világ
melegebben süt az éltető nap,
mosolyognak egymásra az emberek
mert szívükben is érzik, itt a tavasz.

A sivár, szürke tájból hirtelen
szivárványszínű lett minden,
tavasszal megváltozik a világ
mindennap új csodára ébredünk.

A NYÁR

Hajnalban már fényesen süt a nap
kertekben ezer színben virít a sok virág,
az emberek is korábban kelnek,
kacaj-nevetés dala messzire száll.

Ilyenkor mindenki sűrög-forog-nyüzsög
a parkok, strandok is telve vannak már,
bográcsok, grillek illata száll,
mindenütt vidám, üde a társaság.

Érik a búza is, lengeti a lágy szél,
de percek alatt a zápor is ideér,
haragos szél fúj, csapkod a villám,
nyári zápor veri el az út porát.

Mindenféle finom zöldség, gyümölcs érik,
az utak szélén a görögdinnyét mérik,
nyaralás, vakáció az egész nyár,
csokibarna minden ember már.

AZ ŐSZ

Elrepültek a fecskék, gólyák,
sárgul már a falevél,
éjszakánként szarvas bög,
itt van az ősz, itt van már.

Szüretelik a szőlőket,
kőkényt is dér csípte már
lágyan érezni még
az aranyló nap sugarát.

Rövidülnek már a napok
ködös, ridegek a hajnalok,
elökerülnek szekrényből a kabátok,
esténként a kandallóba begyűjtök.

Örüljünk hát még az ősznek,
mert tarka-barka kavalkád,
azután meg csak szürkeség lesz,
hosszú-hosszú tél talán.

KOCZETH LÁSZLÓ

Az út vége

Radnóti Miklós emlékére

Most itt állunk országút szélére vetve a hideg szélben, s várunk.

Mi, huszonketten.

A megmaradottak.

Sárba ragadt ország, sárral dobált, testéből kivetett fiai.

Bordánk közé puskatust lökve hurcoltak végig az országon, terelve a határ felé.

Menekülnek, mert nyomukban vannak az oroszok.

Le-fel jár előttünk ez is a fegyverével. Idegesen lökdösi vonalba a fáradtságtól előrebukókat.

Ne féljeteK, mindjárt vége lesz.

Miért nem lősz már, mire vársz, mentsd az irhád, útban van csak ez a sok kínlódó, szenvedő, ki még szemével látja a napfényt, s balgán azt hiszi, megéri még a tavasz virulását, a nyíló mandulafa rózsaszín virágát, rajta a döngő méhecskékkal, s fehér ingben, tisztán megy a lányokhoz Húsvét szent napján, borral koccintva a vidám cimborákkal. Lőjj már ember, és fuss, mert oly aljas kor ez, ami mindenkit felemészt, azt is, aki a fegyvert kezében tartva aljasul, s gyilkolva menekül önmaga elől, s azt is, aki gyáván behódol a túlélésben bízva, abban a hitben, hogy társául szegődik végre a szerencse.

Fázom.

Csak a szél szaladgál vadul, bogáncs száraz virágát konyítva a földre, ördögszekeket forgat, kerget.

Izzadt hajam összekuszálódva arcomba lóg, s csak állok itt az ároksparton, védtelenül, árván, én egy magyar, egy magyar költő, zsebemben verseimmel, bennük az életbe vetett hittemmel.

Hitemmel benned is, ki torz arccal, oly ostobán félve itt járkálsz orrom előtt, s mindjárt a sárba térdeltetsz, hogy tarkómba ereszthesd a nekem szánt golyót.

Azt hiszed, megúszod, pedig csak menekülsz magad elől, bűneid elől futsz.

Parancsra teszed?

Szánalmas vagy.

Te ölsz, élni mégis én fogok.

Túlélni.

Mert jobb világ jön, olyan, mikor a verset olvasni fogják, s a Költőket szeretni. Szeretni a tiszta, őszinte lelket, a szépet, kívánni fogják a jót. Szeretni, tisztelni az embert, a békét, a hazát, családot.

Óh, te madár ki most fejem felett szürkén gomolygó felhőkben arra szállsz...

Óh, Fanni utolsó gondolatom is te vagy...

Ez lenne... igen... ez lenne... óh a halál...

BORSI ISTVÁN

A parázs szunnyadni készül

Emlékezem.
Életem delén
Láttalak fénylőn és suhogva
S Te úgy villantál elém
Miként táncos lángnyelv
Libben Szent Iván ünnepi éjjelén.
Körötted nagy, lomha lepkeszárnyal
Csapongó daliák, szomjasan
És megégve hullottak a porba.

Az, mi volt, e máglyán egy-egy égő hasáb
Így jelent meg bennünk forrón múltunk
Lettünk egyek, e világban az első család.
E tűzben izzik a földön minden néhai élet
Nyers érc ki voltam, de tőled mégis égek.

Hőből lettél szerényen hû Feleség,
De előbb a lányból Nő, majd Felség.
Nő, ki életet fogan, örök áldás
Számomra oltár, felszentelt viasz
A formákba zárt erény, fénylő vigasz.

E hosszú szertartáson néha köröttünk
Táncolt az, ki könnyű, szabad
Áldott a nap, hogy összejöttünk.
Ki átsiklott a fojtó börtönrácson
Sértetlen jár-kel a tüzes parázsón.

S ennek az ünnepnek talán vége.
A táncosok már aludni tértek,
Pihenjete, nem vagyunk ellene.
Lehet, hogy nekünk is ezt kellene.

A hőség már szerteillan.
Még a szikra is hamvába holt.
A szálló pernye csak emlék.
Az, hogy mi volt.

Talán jó így, s ha szél dúdolna
Könnyű, illatos füstté lennék.
A forró hamvak között most még
Foszló kezekkel kutatok utánad
Fájdalmamat szítja a bánat.

Hűlő, kicsiny zsarátnokom hevét
Szerelmes páromnak igazi nevét
Ha úgy kéred, szívembe örökre bezárom.
Ha úgy kéred, Tenmagad tüzét elviszem
Gondosan rakott, szikrára vágó halmok alá.

Átmelegszünk végre
S lobbanó mágiák áhított fénye
Feléli a Földnek éji sötétjét.

2009. 11. 24.

HÖRÖMPŐ GERGELY

Kisvárosi este

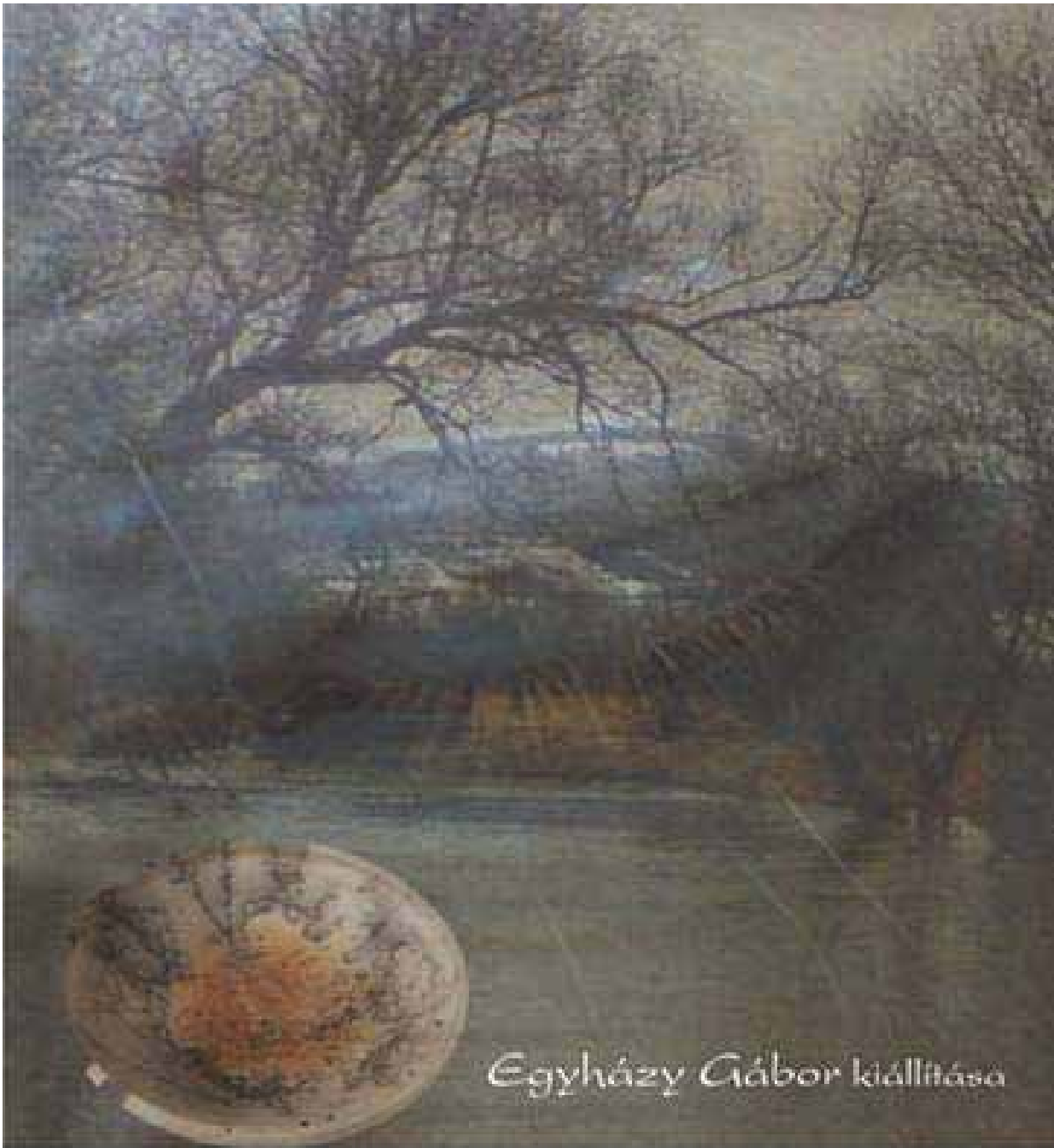
Mikor a barokk lámpák sárga fénye
a kisvárosi estét megigézte
a templomok egymásnak felelgetve
belekongattak a mély véletlenbe.

Hallgattam sokszor a harangszót.
Szólott halottért, hívott szenvedőt.
Jelezte a közelgő estét és nyugtatta
az ítélet-időt. Gondoltam
néha, mintha ez több lenne,
mint kongó érc és csengő szerkezet
s a templomtornyok túl magas faláról
az órák szeme rám meredezett.

Az élet mindig több, mint ami látható.
Erről beszélt az esti harangszó,
de mikor végre értenénk a hangját,
a harangozást mindig abbahagyják.

PROGRAMAJÁNLÓ

Egyházy György kiállítása

Megnyitói: 2009. december 18. 17.00

2009. december 18. - 2010. január 05.

*Angyalföldi József Attila
Művelődési Központ
XIII. József Attila tér 4.*

Pályázat a Spangár-díjra

A rétsági Spangár András Irodalmi Kör
pályázatot hirdet a vers és prózairók részére.

A pályázaton korhatár és a témakör megkötése nélkül,
minden alkotó részt vehet. Az írásokat digitálisan is kérjük mellékelni.

A pályázatok terjedelme nem haladhatja meg az öt gépelt oldalt.

(Word, Times New Roman, 1,5 sortáv)

A jeligés pályázatok mellé, zárt borítékban
kérjük mellékelni a jelige feloldását. Egy jeligéhez maximum három írásmű tartozhat.

Az írásművek leadási határideje: 2010. január 15.

Cím: Spangár András Irodalmi Kör

Városi Művelődési Központ és Könyvtár

2651 Rétság, Rákóczi út 26., Pf.: 24.

A legjobbnak ítélt alkotás elnyeri a díszes kivitelű
Spangár András emléklakettet és a hozzá járó oklevelet.

Az arra érdemes írásokat megjelentetni tervezzük
a Kör 2010. évi antológiájában és a Kör honlapján is.

E havi számunk szerzői:

Balog István (Békés, 1951) Felsőpetény, kézműves, erdei iskola vezető, "világutazó"

Borsi István (Budapest, 1957) Diósjenő, szellemi szabadfoglalkozású, író

Csapó Lajos (Makád, 1947) Szigethalom, költő, festőművész

Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság, helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató

Fecsó Zoltán (Budapest, 1961) Budapest, író

Handó Péter (Salgótarján, 1961) Sóshartyán, író, költő, a Palócföld folyóirat szerkesztője

Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác, 2007) református lelkész, költő

Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas köztisztviselő, költő

Koczeth László (Szekszárd, 1952) Budapest/Kálló, nyugdíjas tanár, újságíró, író

Kontra Marika Szvíta (Pásztó, 1964) Pásztó, művelődésszervező, költő

Kovács T. István (Füzesgyarmat, 1935) Vác, újságíró, író

Kő-Szabó Imre (Orosháza, 1936) Vác, író

Lestyán Ferencné (Ipolyvece, 1960) Nógrád, költő

Magdás Emőke ( ) Szatmárnémeti, író, költő

Misik Tamásné (Drégelypalánk, 1970) Rétság, népi kézműves

Móritz Mátyás (Budapest, 1981) Budapest, író, költő

Pongrácz Ágnes (Balassagyarmat, 1968) Szanda, tanár, költő

Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság, költő, író

Szávai Attila (Vác, 1978) Rétság, író, újságíró

Székács László (Budapest, 1946) Budapest, nyugdíjas mérnök, költő

Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő, helytörténész, művelődési ház igazgató

Végh Tamás (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő, nyomdász

Videcz Ferenc (Hidas, 1944) Hidas, író, költő

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:
Karaffa Gyula

Helytörténet:
Végh József mkl.

Képzőművészet:
Konczili Éva

Természetismeret:
Balog István

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:
0630-383-5385

Email cím:

karaffagye@gmail.com

www.karaffagye.blogspot.com

hgev@freemail.hu

bajkalamour@freemail.hu

**Terjesztés kizárólag PDF
formátumban.**

Misik Tamásné csuhé-bábjai